Яна, 9 років, сидить за партою в українській школі у Варшаві
Пол Ву, DEC

ЗВІТ

ДОСВІД, ПОТРЕБИ ТА ПРАГНЕННЯ ДІТЕЙ, ПІДЛІТКІВ ТА ЇХНІХ ОПІКУНІВ, ПЕРЕМІЩЕНИХ З УКРАЇНИ

Вересень 2023р.

Canada

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development and Cooperation SDC

Save the Children

IMPACT Shaping practices Influencing policies Impacting lives

ЗМІСТ

Резюме	6
Вступ	12
Методологія	14
Соціально-демографічні характеристики	20
Питання безпеки і добробуту	22
Джерела безпеки та добробуту	29
Потреби у захисті та доступ до послуг	33
Інтеграція та наміри повернутися в Україну	44
Динаміка доходів та витрат	51
Висновки та рекомендації	65
Кінцеві виноски	70

Canada Save the Children Schweizerische Eidgenossenschaft Confédération suisse Confederazione Svizzera Confederaziun svizra Swiss Agency for Development and Cooperation SDC IMPACT Shaping practices Influencing policies Impacting lives

РИСУНКИ

Рисунок 1:% респондентів у березні-квітні 2023р., за статтю 20

Рисунок 2: Середній % членів домогосподарств у березні-квітні 2023р., за статтю та віковою групою 21

Рисунок 3: % домогосподарств, очолених одним опікуном у березні-травні 2023р., за статтю 21

Рисунок 4: % респондентів за основними проблемами у сфері безпеки та добробуту **дітей-біженців** з України у приймаючій країні (5 країн з найбільшою кількістю біженців), за країною та типом проблем 22

Рисунок 5: % респондентів за основними проблемами у сфері безпеки та добробуту опікунів-біженців з України у приймаючій країні (5 країн з найбільшою кількістю біженців), за країною та типом проблем 23

Рисунок 6: % респондентів за 5 найпоширенішими факторами захисту для дітей-біженців з України у приймаючій країні, за країною та типом 29

Рисунок 7: % респондентів за 5 основними послугами, які вони або діти у їхньому домогосподарстві намагалися отримати у приймаючій країні, за країною та послугою 33

Рисунок 8: % респондентів за 5 основними послугами, до яких було найважче отримати доступ та дозволити собі фінансово у приймаючій країні, за країною та послугою 34

Рисунок 9: % респондентів за 5 основними незадоволеними потребами ЗД у домогосподарстві у приймаючій країні, за країною та послугою 34

Рисунок 10: % респондентів, які отримали доступ та змогли собі дозволити освіту у приймаючій країні 35

Рисунок 11: % респондентів, які отримали доступ та змогли дозволити собі фінансово спільні заходи з однолітками у приймаючій країні 38

Рисунок 12: % респондентів, які отримали доступ та змогли собі дозволити медичні послуги у приймаючій країні 40

Рисунок 13: % респондентів за основними перешкодами у доступі до послуг у приймаючій країні, за країною та перешкодою 43

Рисунок 14: % респондентів за 5 головними причинами залишитися у приймаючій країні протягом наступних трьох місяців, за країною та причиною 44

Рисунок 15: % респондентів за 5 основними причинами невпевненості щодо перебування у приймаючій країні у наступні три місяці, за країною та причиною 47

Рисунок 16: % респондентів за країною та статусом зайнятості (топ-5) 51

Рисунок 17: % респондентів за країною та категорією робіт (топ-5) 53

Рисунок 18: Середній дохід домогосподарств (євро) за попередній місяць, за країною 55

Рисунок 19: Середній дохід домогосподарств (євро) за попередній місяць, за статтю 55

Рисунок 20: % респондентів за країною та джерелом доходу (топ-5) 56

Рисунок 21: Середній дохід домогосподарств (євро) за попередній місяць, за країною та джерелом доходу 57

Рисунок 22: Середня частка джерел доходу домогосподарств за країною та джерелом (топ-5) без урахування допомоги 58

Рисунок 23: % респондентів за статтю та джерелами доходу (топ-5) 59

Рисунок 24: Середні витрати домогосподарств (євро) за попередній місяць, за країною 60

Рисунок 25: Середні витрати домогосподарств (євро) за попередній місяць, за статтю 61

Рисунок 26: % респондентів за країною та видом витрат за попередній місяць (топ-5) 62

Рисунок 27: Середні сукупні витрати домогосподарств за попередній місяць, за країною та видом витрат (топ-5) 62

Рисунок 28: Середня частка витрат домогосподарств за країною та видами витрат (топ-5) 63

Рисунок 29: Середні доходи та витрати домогосподарств (євро) за попередній місяць, за наявністю людей з інвалідністю у домогосподарстві 64

КАРТИ

Карта 1: Кількість респондентів під час раунду дослідження щодо ЗД 15

Карта 2: Кількість респондентів під час раунду дослідження щодо грошового забезпечення 16

Карта 3: % респондентів-опікунів, для яких хвилювання про майбутнє є основною проблемою у дітей 23

Карта 4: % респондентів, які повідомили, що доступ до позашкільних занять є головною незадоволеною потребою у приймаючій країні 37

Карта 5: % респондентів, які повідомили, що працевлаштування є головною причиною залишитися у приймаючій країні 46

Карта 6: Середній дохід домогосподарств (євро) на одну особу за попередній місяць 54

Карта 7: Середні витрати домогосподарств (євро) на одну особу за попередній місяць 60

АБРЕВІАТУРИ

AMIF	Фонд з питань притулку, міграції та інтеграції
CATI	Комп'ютерна система телефонного опитування
ЗД	Захист дітей
ГВД	Грошова та ваучерна допомога
ЄС	Європейський Союз
ОФГ	Обговорення у фокус-групах
АФП	Агентство Європейського Союзу з фундаментальних прав людини
ЛЗП	Лікар загальної практики (терапевт)
ІКІ	Інтерв'ю з ключовими інформантами
ПЗПСП	Психічне здоров'я та психосоціальна підтримка
MSNA	Дослідження «Оцінка мультисекторальних потреб»
НУО	Неурядова організація
РПРБ	Регіональний план реагування для допомоги біженцям
SCI	«Save the Children International»
ДТЗ	Директива про тимчасовий захист
ООН	Організація Об'єднаних Націй
УВКБ ООН	Управління Верховного комісара ООН у справах біженців

РЕЗЮМЕ

З метою досягнення кращого розуміння потреб та досвіду дітей-біженців та їхніх опікунів у країнах Європи Ініціативи IMPACT та «Save the Children International» (SCI) провели змішане дослідження з питань захисту дітей (ЗД) та грошового забезпечення у період з листопада 2022 року по квітень 2023 року.* У рамках поточного регіонального лонгітюдного телефонного опитування IMPACT провів 15 229 інтерв'ю з біженцями з України, які проживають у 24 країнах Європи. На додаток до опитування фахівці IMPACT провели якісні консультації з 307 дітьми віком від 8 до 17 років, обговорення у фокус-групах (ОФГ) зі 115 опікунами дітей та 33 членами громад, які приймають біженців, а також 34 інтерв'ю з ключовими інформантами (ІКІ), які є надавачами послуг у сферах ЗД, освіти та охорони здоров'я у Польщі та Румунії.

Ключові результати

Дослідження показує, що українські діти-біженці та їхні опікуни загалом почуваються у безпеці у країнах, що їх приймають, і здебільшого мають доступ до широкого спектру послуг. Проте багато з них продовжують стикатися зі значними проблемами внаслідок переміщення.

Питання добробуту та безпеки

«Я переживаю, що ми не зможемо повернутися в Україну до мого тата та котика». - Дівчинка, 8-11 років, Румунія

Під час консультацій у Польщі та Румунії серед найбільших своїх переживань діти відзначали сум за членами своєї родини, друзями або домашніми тваринами, які залишилися в Україні. Крім того, їх турбували незнання місцевої мови приймаючої країни та ксенофобські висловлювання і цькування, з якими вони стикалися у місці свого перебування. Зокрема діти молодшого віку згадували цькування та ксенофобські висловлювання як від дітей, так і дорослих, тоді як про випадки фізичного цькування повідомляли переважно хлопці молодшого віку у Румунії. Відчуття самотності було найбільш поширеним серед підлітків у Румунії та дітей молодшого віку у Польщі. Аналогічно в опитуванні опікуни з 24 країн зазначали, що найбільш негативно на дітей впливали хвилювання за майбутнє (17%), брак друзів (13%), незнання місцевої мови (13%) та сум за друзями і родичами в Україні (9%).

* Дослідження було профінансовано SCI, Міністерством закордонних справ Канади та Швейцарською агенцією розвитку та співробітництва.

Фактори захисту

«У Польщі мої стосунки з мамою покращилися порівняно з тими, якими вони були в Україні. Війна змінила моїх батьків. Тепер вони прислухаються до мене». - Дівчинка, 12-14 років, Польща

Діти у Польщі та Румунії назвали членів своєї родини, зокрема матерів та друзів, дорослими, яким вони довіряють найбільше і до яких звертаються за допомогою. В обох країнах деякі діти молодшого віку зізналися, що вони не мають нікого, кому б вони довіряли та до кого звернулися б, або хто б їм допоміг у разі виникнення проблеми. Водночас частина дітей зазначила, що вирішувала б проблеми самостійно. З іншого боку, у регіональному дослідженні опікуни повідомили, що вони найбільше довіряють державним органам приймаючої країни, таким як поліція (32%) та державні соціальні служби (25%), а також волонтерським/громадським організаціям (24%).

Потреби у ЗД та доступ до послуг

На консультаціях у Польщі та Румунії діти наголосили, що найбільше потребують більшого доступу до позашкільних занять, зокрема спортивних, та більше вільного часу. В обох країнах підлітки часто відзначали свою самостійність і те, що вони звернуться до відповідних надавачів послуг, таких як медичні працівники або вчителі, у разі виникнення таких потреб. У Польщі діти виокремили також потребу в ширшому доступі до курсів польської мови. Водночас діти в Румунії мали більшу потребу в очній освіті. Аналогічно в опитуванні опікуни повідомили, що найбільш нагальною потребою дітей був доступ до позашкільних занять (17%), медичних послуг (14%), а також освіти та послуг з догляду за дітьми (9%), незважаючи на те, що доступ дітей до цих послуг покращився протягом періоду між раундами дослідження.

Хоча психосоціальні проблеми негативно вплинули на добробут дітей та їхніх опікунів, опитування і консультації показали, що лише незначна кількість дітей та опікунів намагалася отримати доступ до послуг з ПЗПСП. Зокрема дівчата-підлітки повідомили про своє бажання поговорити з психологом, але вони не знали, як до нього звернутися, або їхні батьки це не схвалювали.

За словами опікунів та надавачів послуг під час опитування і якісних інтерв'ю, **мовні, фінансові та інформаційні перешкоди, а також тривалий час очікування і наявність відповідних працівників були основними перешкодами у доступі до послуг**. Підлітки у Польщі розповіли, що саме їхній шкільний розклад був несумісний з відвідуванням позашкільних занять, а надавачі послуг у Румунії підкреслили, що підліткам було складніше отримати доступ до позашкільних занять, оскільки на них орієнтовано менше програм.

Інтеграція та наміри переміщення

У регіональному опитуванні 87% опікунів повідомили, що у короткостроковій перспективі вони планують залишатися у місці свого поточного проживання переважно з міркувань безпеки (31%), а також через кращий доступ до освіти (27%), можливостей працевлаштування (24%) та житла (23%). Якісні інтерв'ю з опікунами у Польщі та Румунії показали, що більшість сімей планують повернутися в Україну, щойно налагодиться безпекова ситуація. **Під час якісних інтерв'ю біженці та представники приймаючих громад зазначили, що знання місцевої мови було як найважливішим сприятливим фактором, так і перешкодою на шляху до інтеграції.** Попри це лише 32% респондентів серед опікунів з 24 країн повідомили, що вони відвідують місцеві мовні курси. **До інших сприятливих факторів було віднесено зарахування до місцевих шкіл та спільні заходи з місцевими дітьми.** Члени приймаючих громад назвали нечіткі наміри біженців повернутися додому або залишитися перешкодою для інтеграції у середньостроковій та довгостроковій перспективі.

«Нам дійсно потрібна робота на пів дня або на неповний робочий день, тому що у всіх є діти, і часто ми тут самі та не маємо нікого, хто б допоміг. Наприклад, я тут одна з двома дітьми. Я не можу залишити їх самих. І таких, як я, тут багато». - Жінка-опікун, Румунія

Фінансова ситуація

У Чеській Республіці (58%), Польщі (54%) та Словаччині (51%) більшість біженців працювала у приймаючій країні або віддалено в Україні чи інших країнах, на противагу ситуації у Німеччині (16%), де домогосподарства переважно залежали від державної допомоги.

Під час якісних інтерв'ю опікуни у Польщі та Румунії зазначили, що **відсутніть відповідних можливостей для догляду за дітьми і мовний бар'єр були значними перешкодами, які завадили їм у пошуку роботи.** Дослідження також показує, що більшу частину (44%) щомісячних витрат біженців становили продукти харчування та напої. **Лише у Польщі понад чверть витрат домогосподарств складала оренда житла.** У Польщі про тягар витрат на оплату житла згадували також надавачі послуг під час якісних інтерв'ю з ними.

Рекомендації

З огляду на труднощі, з якими стикаються діти та їхні сім'ї з України, з метою покращення їх життя уряди, Європейський Союз (ЄС), організації громадянського суспільства і гуманітарні організації можуть вжити ряд заходів. Важливо, аби усі, хто надає допомогу, послуги або ухвалює рішення, пов'язані з дітьми з України, дали їм можливість висловитися щодо питань, які їх хвилюють, та враховували їхню думку під час ухвалення рішень.

Для урядів приймаючих країн:

Загалом:

- забезпечити участь дітей та проведення консультацій з ними у формуванні, розробці та впровадженні національної політики щодо біженців з України;
- залучити громадянське суспільство та місцеві органи влади до розробки та моніторингу національних заходів реагування на переміщення населення з України;
- забезпечити рівний доступ біженців до систем соціального захисту та ЗД, а також їхню поінформованість щодо своїх прав і повноважень нарівні з місцевим населенням;
- забезпечити біженцям доступ до інформації щодо наявних форм правового захисту (притулок або тимчасовий захист*) та до правової допомоги;
- забезпечити обізнаність надавачів послуг, зокрема медичних, з відповідними процедурами, політиками та законами на підтримку біженців, їхніх прав та можливостей;
- забезпечити інклюзивність послуг для людей з інвалідністю та дітей із значною потребою у підтримці;
- забезпечити середовище, у якому біженці почуваються комфортно, а соціальна інклюзія і згуртованість популяризуються за допомогою кампаній, підвищення обізнаності, інформування, цільових заходів та ініціатив у співпраці з організаціями громадянського суспільства і гуманітарними організаціями.

Зокрема:

- фінансувати та поліпшити доступ до більш широкого спектру позашкільних занять і спеціалізованої медичної допомоги, у тому числі послуг з охорони психічного здоров'я та психосоціальної підтримки (ПЗПСП), а також стоматологічної допомоги, для домогосподарств з низьким рівнем доходу, щоб жодна дитина не залишилася поза увагою;
- підвищувати обізнаність біженців про наявні послуги з охорони фізичного здоров'я та ПЗПСП, а також про те, коли і як ними можна скористатися;
- фінансувати та поліпшувати доступ до послуг з догляду за дітьми, особливо для одиноких опікунів, щоб мінімізувати перешкоди на шляху до їхнього працевлаштування та зниження рівня стресу;
- організовувати для дітей-біженців спортивні, музичні та інші рекреаційні заходи спільно з місцевими дітьми. Адаптувати ці заходи таким чином, щоб вони відповідали віку та статі цільової аудиторії, були інклюзивними та враховували потреби і пріоритети дітей;
- поліпшити доступ та підвищувати обізнаність про курси місцевої мови для дітей-біженців та їхніх опікунів, а також інші підготовчі курси для учнів, які вступають до закладів місцевої системи освіти;

- сприяти інтеграції українських дітей у місцеві школи шляхом збільшення місткості шкіл, підготовки вчителів, найму додаткового допоміжного персоналу та надання мовної підтримки дітям;
- зокрема у Польщі зменшити фінансові перешкоди у доступі до житла для біженців з дітьми;
- покращити доступ до ринку праці та доходів від роботи для людей з інвалідністю.

Для ЄС:

- шляхом продовження терміну дії ДТЗ до березня 2025 року або, у разі необхідності, надання міжнародного захисту взяти на себе зобов'язання надавати захист без жодної дискримінації усім біженцям, які виїхали внаслідок повномасштабної війни в Україні, доки в країні тривають бойові дії та доки не буде безпечно туди повернутися. Задля уникнення часового розриву в отриманні дозволу на проживання, доступу до освіти, медичних та інших послуг органи влади мають невідкладно розглянути питання про те, як гарантувати доступ до міжнародного захисту у разі, якщо бойові дії триватимуть після завершення терміну дії ДТЗ.
- Забезпечити включення питання дітей з України до національних планів дій Європейської гарантії для дітей, зокрема у сферах освіти, житла та підтримки психічного здоров'я. Держави-члени ЄС мають внести відповідні зміни до планів, якщо вони вже були подані.
- Продовжувати надавати фінансову підтримку державам-членам ЄС для збільшення місткості шкіл, покращення доступу до послуг з охорони здоров'я та догляду за дітьми. Крім того, виділення коштів ЄС на заходи реагування на ситуацію в Україні має й надалі залежати від виконання критерію надання 30% фінансування організаціям громадянського суспільства та місцевим органам влади на інтеграційні фонди і Фонд з питань притулку, міграції та інтеграції (AMIF).
- Систематично збирати дані про прийом та підтримку біженців у конкретних країнах, а також про використання відповідних коштів.

Для організацій громадянського суспільства та інших гуманітарних організацій:

- систематизувати участь дітей шляхом створення онлайн та офлайн просторів на всіх рівнях для змістовної, безпечної та сталої участі дітей у розробці та впровадженні програм;
- посилити спроможність сімей та громад реагувати на питання психічного здоров'я та психосоціальних потреб дітей, а також покращити доступ і збільшити кількість цільових неспеціалізованих послуг з ПЗПСП;
- з метою усунення окремих дефіцитів у доходах забезпечити адаптування програм грошової та ваучерної допомоги (ГВД), таких як «Гроші на оренду житла», «Гроші на захист», «Гроші на освіту» тощо;
- забезпечити доступність рекреаційних заходів, розроблених з урахуванням віку та статі цільової аудиторії, для підтримки психосоціального добробуту та суспільної інтеграції українських біженців.

[*] Відповідно до Директиви ЄС про тимчасовий захист (ДТЗ)

Ключова цінність консультацій з дітьми

Окрім цінності результатів дослідження потреб у ЗД та фінансового становища українських біженців у приймаючих країнах ключова цінність прямих консультацій як методу оцінки потреб дітей та підлітків була підтверджена прагненням юних учасників розповісти про свої проблеми та працювати над їх вирішенням разом з однолітками та дорослими.

ВСТУП

Станом на середину серпня 2023 року приблизно 6 мільйонів українських біженців були переміщеними особами по всій Європі через постійні бойові дії, що переросли у повномасштабну війну 24 лютого 2022 року.[1] Більшість біженців становлять жінки та діти. Гуманітарні організації та уряди потребують більш достовірної інформації про потреби у захисті та ризики, з якими стикаються українські сім'ї з дітьми в Європі. Заходи реагування на ситуацію в Україні не відображають досвід дітей протягом їхнього переміщення. Крім того, незважаючи на те, що значна частина гуманітарної допомоги надається у формі грошової/ваучерної допомоги, гуманітарні організації не володіють інформацією щодо фінансового становища українських біженців та як воно пов'язане з їхніми потребами і наданням послуг.

З метою заповнення вищенаведених інформаційних прогалин Ініціативи IMPACT та SCI провели змішане дослідження програм захисту дітей (ЗД) і грошової та ваучерної допомоги (ГВД) у Європі у період з листопада 2022 року по квітень 2023 року.[2] Воно включало регіональне опитування у 24 країнах та якісне дослідження у Польщі та Румунії.[3] SCI та IMPACT спільно розробили опитувальники для дослідження та провели навчання команд зі збору даних. Дослідження було профінансовано SCI, Міністерством закордонних справ Канади та Швейцарською агенцією розвитку та співробітництва.

Дослідження мало на меті надати відповіді на наступні питання:

1. **Якими є демографічні профілі домогосподарств з дітьми та підлітками, які перемістилися за межі України?**
2. **Які основні фактори ризику та захисту впливають на ступінь захищеності дітей, підлітків та їхніх опікунів, переміщених за межі України, від насильства, жорстокого поводження, експлуатації та нехтування?**
3. **Якою мірою потреби дітей, підлітків та їхніх опікунів, переміщених за межі України, у сфері захисту дітей задовольняються у приймаючій країні і чи впливають окремі фактори вразливості на те, як ці потреби задовольняються?**
4. **Якими є основні сприятливі фактори та перешкоди на шляху до інтеграції дітей, підлітків та їхніх опікунів, переміщених внаслідок повномасштабної війни в Україні, у приймаючих країнах?**
5. **Якою мірою домогосподарства, переміщені внаслідок повномасштабної війни в Україні, здатні фінансувати свої витрати на проживання за кордоном?**
6. **Якими є погляди переміщених за межі України домогосподарств з дітьми та підлітками щодо їхнього повернення в країну?**

Дослідження включало лонгітюдне телефонне опитування українських біженців*, особисті консультації з дітьми-біженцями†, обговорення у фокус-групах (ОФГ) з опікунами-біженцями та членами приймаючих громад, а також інтерв'ю з ключовими інформантами (ІКІ), які є надавачами послуг у сферах ЗД, охорони здоров'я та освіти у приймаючих країнах. Опитувальники було розроблено у партнерстві з SCI.

Ключова цінність прямих консультацій як методу оцінки потреб дітей була підтверджена прагненням дітей розповісти про свої проблеми та працювати над їх вирішенням разом з однолітками та дорослими. Гуманітарна спільнота зобов'язана дослухатися до цих думок та активніше включати консультації з дітьми у процес планування і розробки своїх програм відповідно до Конвенції ООН про права дитини[4] та Основного гуманітарного стандарту.[5] Прохання до дітей розповісти про свої потреби та досвід має вирішальне значення для впевненості у тому що люди, які постраждали внаслідок кризи, володіють фактами, а запропоновані рішення є для них актуальними.

Крім того, цей проєкт за участю біженців продемонстрував цінність лонгітюдного аналізу даних як методу відслідковування індивідуального досвіду протягом тривалого часу. Такий часовий вимір аналізу переміщення населення дозволяє краще врахувати вплив змін у політиці та допомозі у приймаючих країнах змін у динаміці конфліктної ситуації, що в першу чергу змусила людей виїхати за кордон, і, нарешті, змін у діях та прагненнях самих біженців.

* Термін «українські біженці», який використовується у звіті, стосується дітей та опікунів, які взяли участь у цьому дослідженні. Однак, опитування включало також дуже незначну кількість біженців, які не є громадянами України.

† У цьому звіті термін «діти» вживається щодо усіх учасників консультацій з дітьми, тоді як вікові відмінності у результатах дослідження відображатимуться за допомогою термінів «діти молодшого віку» та «підлітки».

МЕТОДОЛОГІЯ

Кількісні методи

IMPACT провів збір кількісних даних за допомогою модулів з питань захисту дітей та грошового забезпечення, які були додані до щомісячного лонгітюдного опитування, у період з листопада 2022р. до квітня 2023р. IMPACT провів 15229 телефонних інтерв'ю з українськими біженцями, які проживають у 24 країнах Європи. Мета цього дослідження полягала в тому, щоб дати кількісну «базову оцінку» досвіду біженців щодо переміщення з України та проживання з дітьми у приймаючих спільнотах, а також дати уявлення про їхнє фінансове становище. Аналіз зосереджувався на п'яти країнах, які приймають найбільшу кількість біженців у рамках Регіонального плану реагування для допомоги біженцям (РПРБ) (Чехія, Молдова, Польща, Румунія та Словаччина), а також на Німеччині, яка посідає друге місце після Польщі за кількістю українських біженців в ЄС. Результати дослідження у цих шести країнах були дезагреговані за низкою демографічних змінних, таких як стать респондента та наявність людини з інвалідністю у домогосподарстві.

Дослідження стосовно ЗД включало питання про потреби в ЗД, ризики щодо безпеки та добробуту, фактори захисту, а також доступ до послуг та перешкоди для дітей та їх опікунів. Крім того, респондентам ставили питання про чинники, що сприяють та перешкоджають інтеграції та про наміри щодо переміщення. З іншого боку, в рамках дослідження щодо грошового забезпечення респондентам ставили питання про статус зайнятості та категорії працевлаштування, а також про доходи та витрати домогосподарств, заощадження та грошові перекази. У ході обох опитувань проводився збір демографічної інформації про респондентів та їх домогосподарства, такої як вік, стать та кількість членів домогосподарства та наявність людини з інвалідністю у домогосподарстві.

Дослідники відбирали респондентів шляхом нерепрезентативної вибірки серед людей, які перетнули кордон України. Згода була отримана в рамках ініціативи зі збору даних, що здійснюється у партнерстві з УВКБ у пунктах перетину кордонів, пунктах транзиту та центрах прийому у Польщі, Словаччині, Угорщині, Румунії та Молдові. Респонденти також відбиралися шляхом надсилання запрошення для участі в опитуванні через соціальні мережі. Було опитано лише осіб віком від 18 років. Тим, хто погодився взяти участь, телефонували через місяць після їхньої згоди на проведення першого опитування. Більшість респондентів залишалися учасниками протягом кількох раундів дослідження.*

* Вибірка побудована за принципом фіксованої групи плюс «народження», відповідно до якого вибірка нових переміщених осіб регулярно включається в вибірку, що досліджується. Включення до складу групи нових респондентів дозволяє отримати точнішу вибірку динамічних цільових груп населення, включаючи осіб, переміщених після початку початкового збору даних. Це також дозволяє вирішувати проблему природного відсіювання для постійного забезпечення значної вибірки респондентів. Кожен цикл збору даних проводиться за фіксованим місячним Рисуноком, і нові респонденти включаються до складу групи та опитуються в ході наступного циклу збору даних після отримання їхньої згоди разом із поточними респондентами.

Збір даних проводився за допомогою комп'ютерної системи телефонного опитування (CATI). Інтерв'ю тривали у середньому близько 20 хвилин. Під час двох раундів дослідження респондентам було поставлено питання щодо ЗД, а також фінансових аспектів життя біженців у ході трьох раундів:

- Дослідження з питань захисту дітей (див. Карту 1): У період з 16 листопада по 7 грудня 2022 року і знову в період з 10 березня по 3 квітня 2023 року група провела два раунди, загалом 4489 телефонних опитувань з опікунами дітей з-поміж біженців.
- Дослідження щодо грошового забезпечення (див. Карту 2): У період з 13 грудня 2022 року по 7 березня 2023 року група провела три раунди, загалом 10740 телефонних опитувань з біженцями (включаючи тих, хто не є опікуном дитини).

Карта 1: Кількість респондентів під час раунду дослідження щодо ЗД, березень-квітень 2023р.

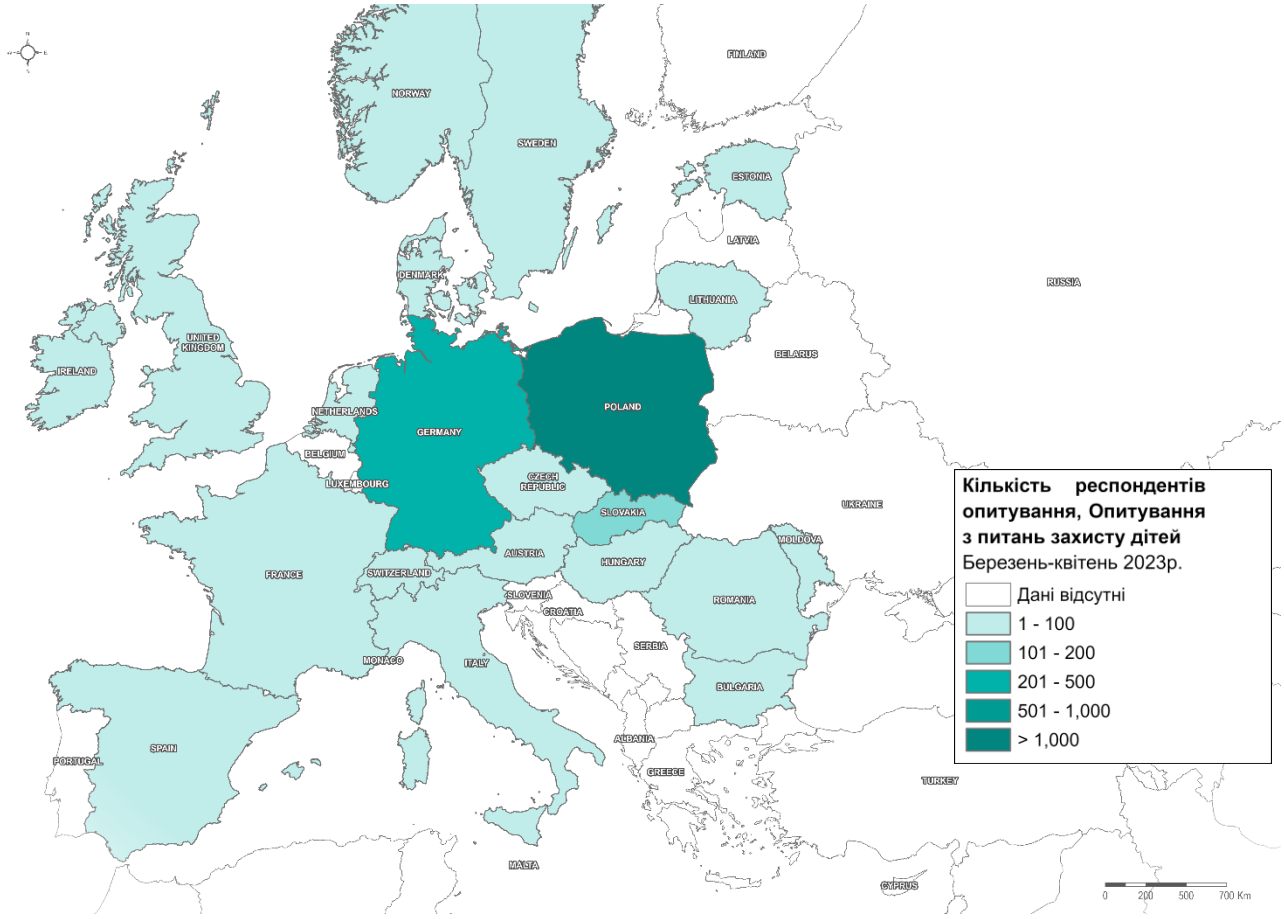

Карта 2: Кількість респондентів під час раунду дослідження щодо грошового забезпечення, лютий-березень 2023р.

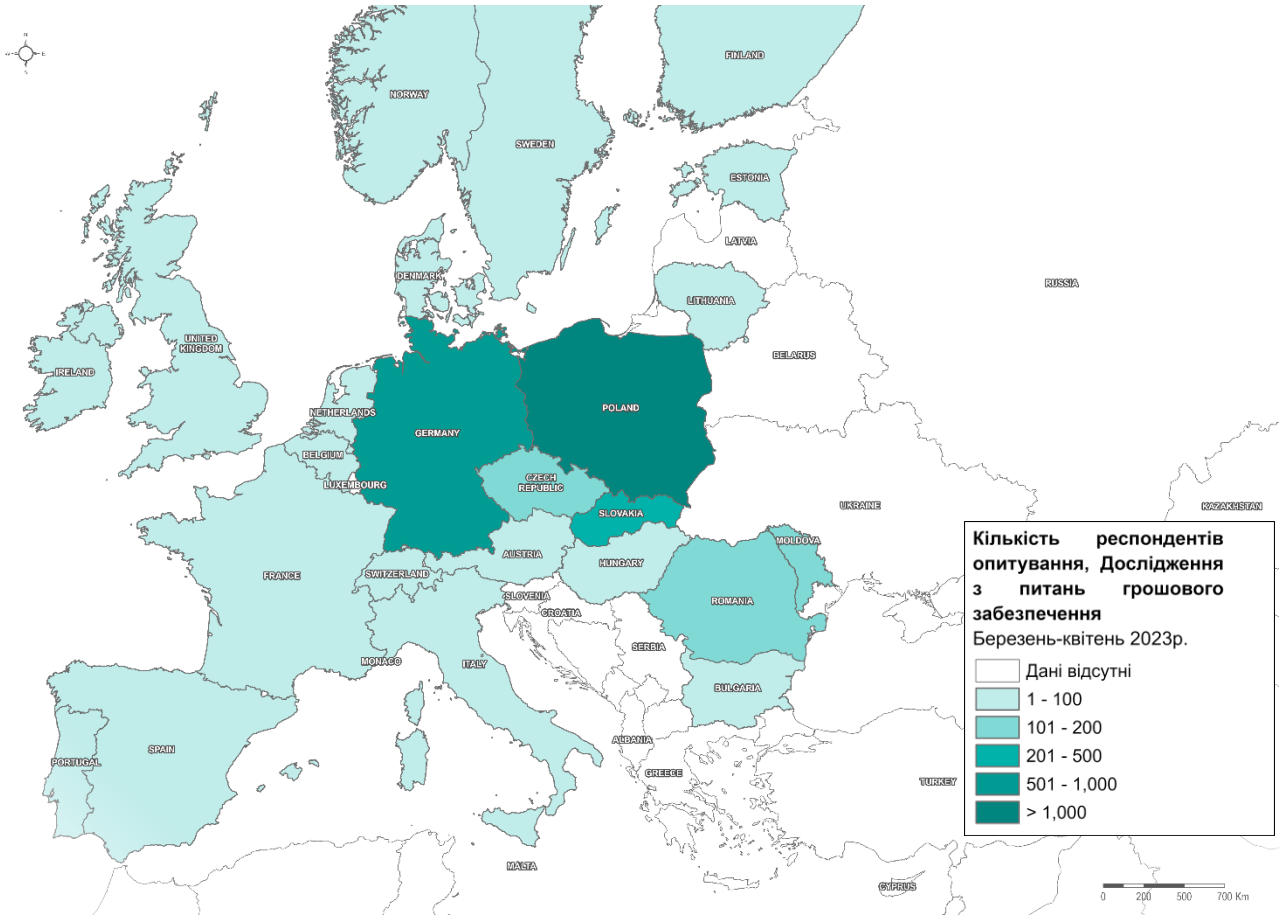

Якісні методи

У якості доповнення до опитування, разом з SCI було проведено якісне дослідження у Польщі та Румунії у період з грудня 2022р. до січня 2023р. Воно включало консультації з дітьми, обговорення у фокус-групах з опікунами дітей та членами приймаючих спільнот, а також індивідуальні інтерв'ю з ключовими інформантами, які є надавачами послуг у відповідних секторах. IMPACT також провів кабінетне дослідження вторинних даних щодо захисту та соціально-економічного становища українських біженців у шести основних країнах, що приймають біженців.

Консультації з дітьми

У грудні 2022р. та січні 2023р. дослідницька група IMPACT* провела 46 консультацій з розподілом по статі та віку з 307 дітьми-біженцями (145 дівчаток та 162 хлопчики) з України, які проживають у Польщі та Румунії. Діти говорили про свої проблеми щодо безпеки та добробуту, про фактори захисту у приймаючій країні, а

* Групи зі збору даних складалися з двох фасилітаторів та одного або двох нотувальників. Коли це було можливо, групи були розподілені за статтю. Усі члени груп були українцями.

також про потреби в захисті, доступі до послуг та перешкоди. Консультації проводились у дитячих центрах та школах, які були організовані SCI в Польщі та організацією «Save the Children» в Румунії (Salvati Copiii), а також НУО-партнерами SCI у п'яти містах з великою кількістю біженців у обох країнах: Варшава та Краків у Польщі та Бухарест, Галац та Сучава в Румунії. Діти цілеспрямовано відбиралися організацією «Save the Children» та організаціями-партнерами за ознакою статі (хлопчики та дівчатка) та віку (8-11, 12-14, 15-17 років) серед дітей, які брали участь у їхніх програмах[*]. Напівструктуровані консультації базувалися на розроблених з врахуванням вікових особливостей методах участі дітей[†], адаптованих до застосування в групах, що були протестовані та випробувані (наприклад міжвідомчі консультації з дітьми або консультації з дітьми проведені SCI). Кожна консультація включала від трьох до восьми учасників[‡] та тривала від 90 хвилин до двох годин. У березні 2023 року в Сучаві, Румунія, співробітники організації «Save the Children» провели додаткові консультації з деякими дітьми та опікунами, щоб закрити цикл зворотного зв'язку та підтвердити результати аналізу та інформаційні довідки, підготовлені з урахуванням інтересів дітей.

ОФГ з опікунами

У тих самих школах та соціальних центрах, а також у той самий період, що і консультації з дітьми, було проведено вісім гендерно-сегрегованих ОФГ із 115 опікунами-біженцями з України. Ці обговорення були організовані тими самими групами зі збору даних. Опікуни обговорювали питання щодо безпеки та добробуту своїх дітей та себе самих, фактори захисту в приймаючій країні, а також питання щодо потреб дітей у сфері ЗД, у доступі до послуг та перешкод. Вони також розповіли про фактори, що сприяють та перешкоджають інтеграції дітей і самих опікунів у приймаючих громадах, а також про свій досвід пошуку оплачуваної роботи. Учасники відбиралися з урахуванням їх статі (чоловіки та жінки) та тривалості перебування в приймаючій країні (мінімум два тижні). У кожному ОФГ брало участь від трьох до дев'яти опікунів.[§] Обговорення тривали від однієї до двох годин.

ОФГ з приймаючими спільнотами

Дослідницька група IMPACT[**] провела шість ОФГ з 33 членами приймаючих спільнот у п'яти тих самих місцях та в той самий період, що і консультації з дітьми. Учасників попросили розповісти про фактори, що сприяють та перешкоджають інтеграції українських біженців у їхній місцевості. У цих групах не було розподілу за статтю. Усі учасники проживали кілька років у відповідній приймаючій спільноті та практично усі мали виключно громадянство приймаючої країни. Від чотирьох до восьми учасників взяли участь у кожній ФГ[††]. Обговорення тривали від 45 хвилин до двох годин.

---

[*] Організації впевнились, що діти перебували в країні достатньо довго, щоб мати змогу змістовно обговорювати свої потреби та доступ до послуг.

[†] Заходи, що проводилися з дітьми, з врахуванням вікових особливостей: Боді-меппінг, ОФГ, голосування за допомогою наліпок, метод «Так-Ні-Можливо», активність зі зворотнього зв'язку

[‡] Для участі у кожній консультації було запрошено від шести до восьми учасників, але деякі з запрошених не прийшли.

[§] Для участі у кожному ОФГ було запрошено від шести до восьми учасників, але деякі з запрошених не прийшли.

[**] Групи для ОФГ з приймаючими спільнотам складались з одного фасилітатора та одного нотувальника і не були гендерно-сегрегованими. Члени груп були румунсько- та польськомовними.

[††] Для участі у кожному ОФГ було запрошено від шести до восьми учасників, але деякі з запрошених не прийшли.

ІКІ з надавачами послуг

Було проведено 34 індивідуальних інтерв'ю з урядовими і неурядовими надавачами послуг та надавачами послуг ООН у секторах захисту дітей, охорони здоров'я та освіти. Інтерв'ю проводились особисто або віртуально (залежно від побажань респондента) у тих самих місцях та в той самий період, що і консультації з дітьми. Інтерв'ю тривали від 30 хвилин до однієї години.

Етичні міркування

Письмова згода на участь дітей була отримана від опікунів заздалегідь, а також згода від дітей була отримана на початку кожної консультації. Для інтерв'ю з дорослими дослідники отримали усну згоду. Всі опитувальники були розроблені таким чином, щоб мінімізувати ризик засмутити, повторно травмувати або іншим чином заподіяти шкоду учасникам опитувань та якісних інтерв'ю. Зокрема, респондентам не пропонувалося обговорювати свій досвід під час війни, поточну ситуацію в Україні чи свій власний досвід насилля чи торгівлі людьми. Групи, які проводили консультації з дітьми, пройшли підготовку за методами участі дітей та підготовку з безпечного виявлення та направлення до відповідних організацій питань, пов'язаних із захистом дітей та безпекою. Для надання своєчасної підтримки у разі виявлення серйозних проблем чи незадоволених невідкладних потреб, створено систему направлення до фахівців. Дослідження було схвалено незалежним комітетом із розгляду питань етики за сприяння SCI.

Обмеження

У зв'язку з використанням методу нерепрезентативної вибірки для опитування, результати збору кількісних даних є тільки індикативними, а не статистично репрезентативними щодо потреб та досвіду українських біженців. Крім того, біженці в трьох з шести країнах з найбільшою кількістю біженців – Чехії, Молдові та Румунії - були недостатньо представлені у вибірці порівняно з розподілом біженців у Європі. На додачу, абсолютна кількість респондентів у цих країнах складала менше 100 за раунд, що робить результати менш обґрунтованими, ніж в Польщі, Німеччині та Словаччині.

Збір якісних даних для цього дослідження також має кілька ключових обмежень: учасники дослідження брали участь в програмах SCI та організацій-партнерів, а тому їх потреби були швидше за все менш вираженими, а ситуація з доступом до послуг - більш сприятливою, порівняно з тими, хто не брав участі у таких програмах. Крім того, участь в консультаціях брали майже виключно діти українського походження, а діти з інвалідністю не брали участі зовсім. Зрештою, у зв'язку з організацією консультацій у дитячих центрах, школах та соціальних центрах, якими управляють SCI та їх партнери, багато дітей-учасників у Румунії та всі діти-учасники в Польщі відвідували українські соціальні центри або українські школи під управлінням цих організацій на час проведення інтерв'ю. Тому цей звіт не надає обґрунтованої інформації щодо становища дітей, що відвідують державні школи або не відвідують школу взагалі.

Дезагрегація результатів дослідження

Для цілей кількісного аналізу результати опитування буди дезагреговані за раундом дослідження (наприклад часом), країною, статтю, віком, видом зайнятості, освітою, статусом респондента як «одинокого опікуна», розміром домогосподарства та наявністю людини з інвалідністю в домогосподарстві. Якісні

результати були дезагреговані за статтю (для дітей та ОФГ опікунів), віковою групою (для дітей) та місцем перебування. Цей звіт зосереджується на помітній різниці у результатах між раундами дослідження та під-групами учасників дослідження. Коли немає посилання на під-групу, помітної різниці не було виявлено. Усі якісні дані для кожного методу дезагрегації можна знайти у цьому онлайн дашборді. Додаткові дані щодо часу та конкретної країни можна знайти у інформаційних довідках щодо ЗД у Польщі та Румунії.

Детальнішу інформацію про методологію, використану в цьому дослідженні можна знайти в Параметрах проведення дослідження.

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Стать та вік респондентів

Рисунок 1:% респондентів у березні-квітні 2023р., за статтю

Демографічні характеристики респондентів та домогосподарств не змінилися у двох раундах дослідження щодо ЗД. Із 2151 респондентів наприкінці 2022р. та 2228 на початку 2023р. 95% становили жінки (див. Рисунок 1). Більша частка жінок-респондентів відображає статевий розподіл українських дорослих біженців в Європі (близько 80% жінок) через загальну мобілізацію чоловіків в Україні і є наближеною до частки у 89% жінок-респондентів в аналогічному дослідженні загальної кількості біженців від УВКБ ООН[6]. Невелике переважання жінок у вибірці може пояснюватись більшою часткою жінок-опікунів. В середньому за два раунди дослідження, вік 54% респондентів становив від 31 до 40 років. Група у віці від 41 до 50 років складала 27%, а група від 18 до 30 років – 13%.

Освіта респондентів

Практично дві третини (63%) опікунів зазначили, що отримали вищу освіту[*], а близько чверті (27%) отримали технічну або професійну освіту. Таким чином, рівень формальної освіти серед опікунів в рамках вибірки був дещо вищим, ніж в інших звітах щодо загальної кількості українських біженців в Європі.[7] Водночас, результати дослідження, проведеного в Німеччині, показали, що рівень освіти українських біженців вищий, ніж рівень як серед населення України загалом, так і серед населення Німеччини.[8]

Склад домогосподарств

Частка домогосподарств, що складаються з 2 членів, не змінилася і становила 29% в обох раундах, а 35% домогосподарств складались з трьох членів.[†] Домогосподарства з чотирма членами становили 20%, а з чотирма і більше – 18%. Практично всі члени опитаних домогосподарств з дітьми були жінками (42%) або дітьми (52%) (див. Рисунок 2). Такий склад домогосподарств співставний з регіональними оцінками УВКБ ООН.[9]

[*] Рівень бакалавр, магістр, доктор наук або вище.

[†] У ході обох раундів опитані респонденти повідомили, що у їхніх домогосподарствах у середньому налічується 3,4 члени. Оскільки до цього опитування було включено лише домогосподарства-респонденти з дітьми, середній показник дещо перевищує середній показник 2,9 із трьох раундів дослідження щодо грошового забезпечення, який також включає тих, хто не є опікунами, та середній показник 2,6 для всіх українських біженців у Європі.

Потенційно вразливі члени домогосподарств

Половина опитаних домогосподарств з дітьми були очолені одиноким опікуном* (Рисунок 3) та 99% одиноких опікунів у вибірці були жінками. Частка домогосподарств, що повідомили про наявність людини з інвалідністю (15%) або вагітних або годуючих жінок (6%) не змінилась в обох раундах. Дуже мала кількість респондентів зазначили, що у їхніх домогосподарствах були діти, за яких вони зазвичай не несуть юридичну відповідальність (3%). Частка таких груп серед членів домогосподарств збігається з результатами інших досліджень.[10]

Рисунок 2: Середній % членів домогосподарств у березні-квітні 2023р., за статтю та віковою групою

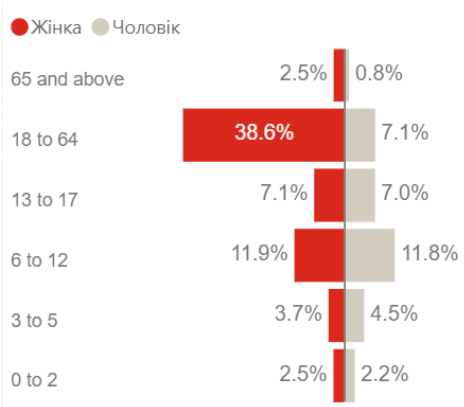

Рисунок 3: % домогосподарств, очолених одним опікуном у березні-травні 2023р., за статтю

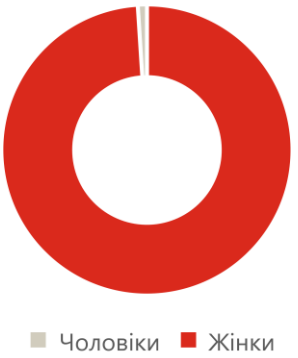

* Для цілей цього звіту, термін «одинокий опікун» відноситься до респондентів, які повідомили, що під їх опікою перебувають діти і одночасно не повідомили про інших дорослих членів домогосподарства.

ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ І ДОБРОБУТУ

Загалом, у 24 країнах, де проводилось опитування, близько половини респондентів повідомили, що опікуни та діти не мали жодних проблем пов'язаних з безпекою та добробутом. Одинокі опікуни, як правило, частіше повідомляли про проблеми дітей-біженців, ніж неодинокі.* Проблеми дітей, про які повідомили респонденти, в основному підпадають під три категорії (див. Рисунок 4): психосоціальні проблеми, проблеми, пов'язані з доступом до послуг та мовний бар'єр. Як і в ході опитування, під час якісних інтерв'ю діти згадували, що сумували та хвилювались про свою сім'ю та друзів і, що інколи вони почувалися самотньо. Вони також описували мовний бар'єр як проблему, пояснюючи це тим, що незнання мови обмежувало самостійність та погіршувало фінансову ситуацію їх домогосподарства. Опікуни, як під час опитування (див. Рисунок 5), так і під час ОФГ виділили питання, пов'язані з фінансовим становищем, як найбільш серйозні проблеми, з якими вони стикаються. Інші поширені проблеми для опікунів переважно збігаються з проблемами для дітей. Водночас, в ході консультацій діти також повідомили про додаткові проблеми, пов'язані з утисками з боку місцевих та фінансовою ситуацією їх домогосподарств, що вказує на потенційну різницю у сприйнятті з їхніми опікунами.

Рисунок 4: % респондентів за основними проблемами у сфері безпеки та добробуту дітей-біженців з України у приймаючій країні (5 країн з найбільшою кількістю біженців), за країною та типом проблем - середній показник між раундами дослідження 1 і 2

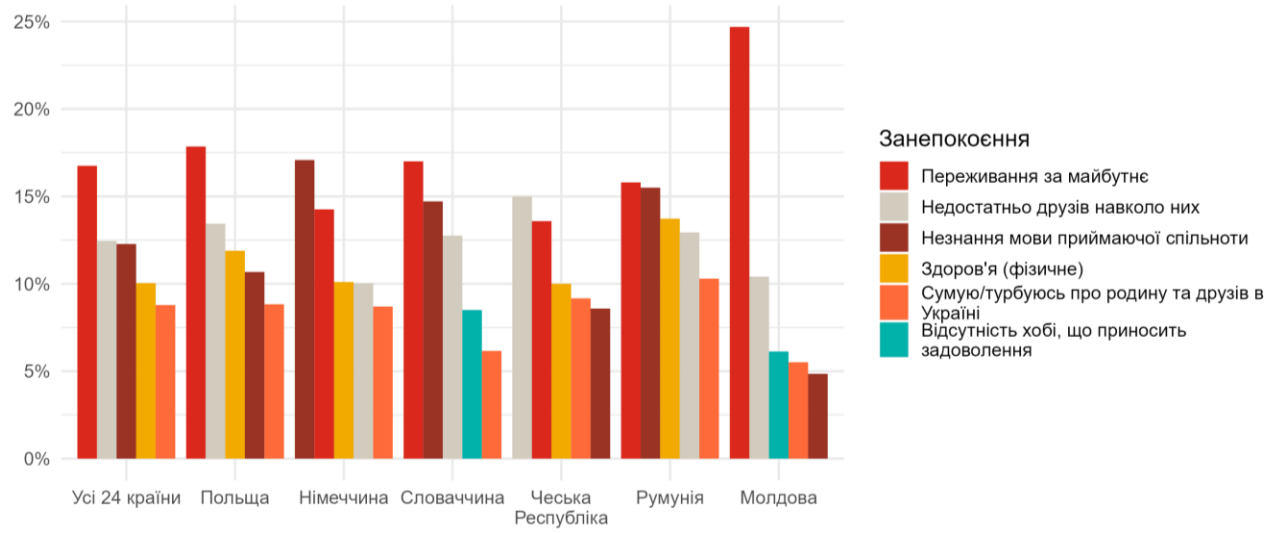

* Відповідно до визначення одиноких опікунів, що наводиться у розділі, присвяченому соціально-демографічним характеристикам, домогосподарства, в яких є кілька опікунів, належать до тих домогосподарств, у яких респонденти повідомили принаймні про ще одного дорослого члена домогосподарства незалежно від того виконував цей член якусь роль у догляді чи ні.

Рисунок 5: % респондентів за основними проблемами у сфері безпеки та добробуту опікунів-біженців з України у приймаючій країні (5 країн з найбільшою кількістю біженців), за країною та типом проблем - середній показник між раундами дослідження 1 і 2

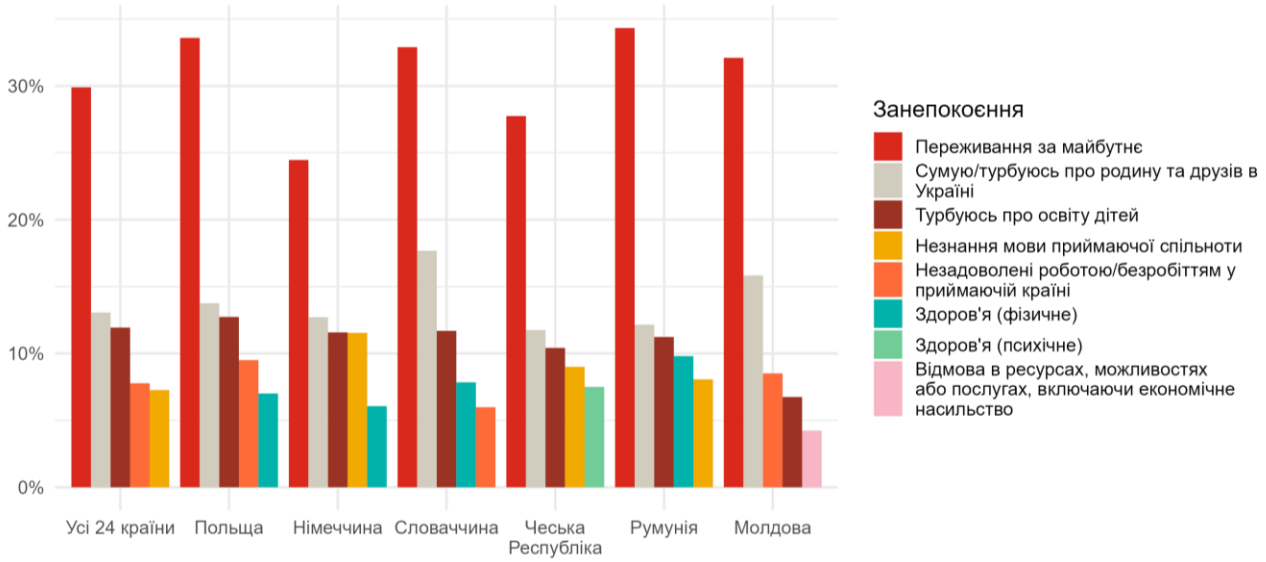

Хвилювання про майбутнє

У 24 країнах, де проводилося опитування, найбільш поширеною проблемою, яку відзначали як діти (17%), так і опікуни (30%) було хвилювання про майбутнє (див. Рисунки 4 та 5). Це також є найпоширенішою проблемою для дітей у всіх, крім двох* із шести країн, які приймають найбільшу кількість біженців (див. Карту 3). Частка респондентів, які повідомили про хвилювання про майбутнє дітей та опікунів, не змінилася протягом двох раундів дослідження - як при розгляді агрегованих результатів по всіх респондентах, так і змін для окремих респондентів. У ході обох раундів хвилювання про майбутнє частіше турбували опікунів, ніж дітей.

Більша кількість одиноких опікунів повідомили про те, що вони хвилюються про майбутнє дітей, які перебувають під їхньою опікою (19%), порівняно з респондентами з домогосподарств з кількома опікунами (15%). Одним із можливих пояснень цього могло б бути те, що домогосподарства з одним опікуном мають нижчий рівень підтримки сімей в приймаючій країні, що потенційно може підвищити рівень стресу опікунів, яким доводиться брати на себе подвійні ролі та більші обов'язки під час догляду. Це може посилити їхні хвилювання з приводу майбутнього їхніх дітей. Як буде більш детально розглянуто у розділі, присвяченому структурам доходів і витрат, домогосподарства, в яких один із опікунів забезпечує догляд, також мають менше шансів на працевлаштування і з більшою ймовірністю зіткнуться з витратами як перешкодою для отримання послуг для себе та дітей, які перебувають під їх опікою, порівняно з домогосподарствами, в яких більше одного опікуна.

*Винятками були Німеччина, де більшість респондентів вказали, що проблемою дітей було незнання місцевої мови (17%), та Чехія, де опікуни зазначали, що їх турбує брак друзів поряд у дітей (15%).

У ході якісних інтерв'ю не згадувалися хвилювання про майбутнє як такі, оскільки діти та опікуни мали можливість докладно розповісти про характер їхніх проблем, таких як фінансові проблеми чи невизначеність їхніх намірів щодо переміщення.

Карта 3: % респондентів-опікунів, для яких хвилювання про майбутнє є основною проблемою у дітей

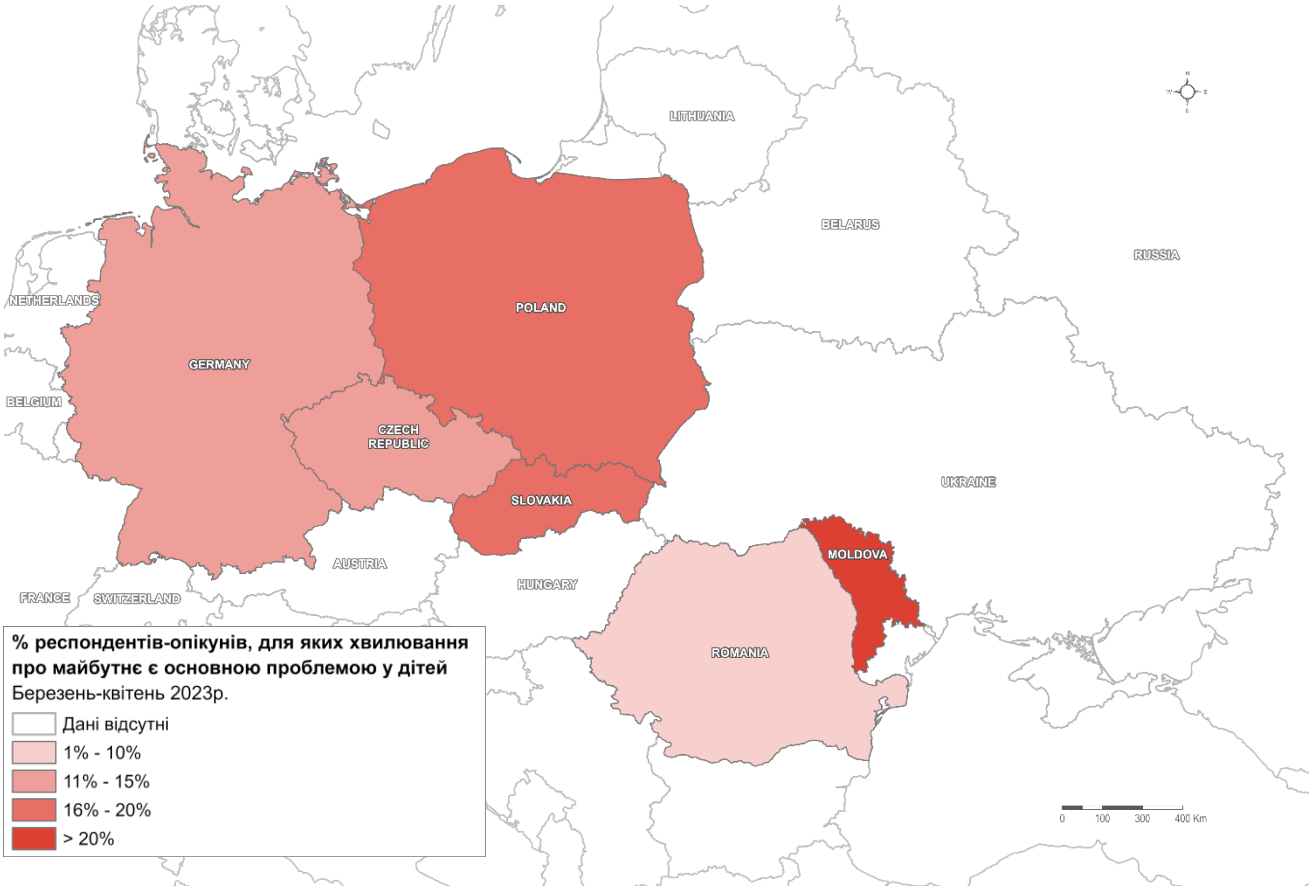

Відокремленність або самотність

«Я переживаю, що ми не зможемо повернутися в Україну до мого тата та котика». – Дівчинка, 8-11 років, Румунія

Психосоціальні проблеми, пов'язані з розлученням із сім'єю та друзями, стали одним із суттєвих факторів ризику для добробуту дітей-біженців та їх опікунів як під час опитування, так і у ході якісних інтерв'ю, і під час раундів дослідження вони залишалися без змін. Респонденти опитування вказали, що стурбованість щодо сім'ї та друзів в Україні є основною проблемою для дітей (9%, див. Рисунок 4) та для опікунів (13%, див. Рисунок 5). Аналогічно, під час консультацій багато дітей говорили про те, що вони сумують за своєю сім'єю, друзями та домашніми тваринами в Україні. Опікуни та надавачі послуг також повідомили, що переміщення та розлучення сімей негативно позначаються на добробуті як дітей, так і їх опікунів. Деякі надавачі послуг відзначили зміни у поведінці дітей, такі як спалахи гніву або ізоляція від цих факторів. Це перегукується з результатами попереднього дослідження, згідно з якими майже половина українських дітей-біженців відчували занепокоєння, а третина - відчуває гнів[11]. В іншому дослідженні близько половини дітей віком від 12 до 15 років повідомили, що у них були проблеми зі сном, вони не могли зосередитись і відчували, що втратили впевненість в собі[12]. Окрім того, у ході консультацій в обох країнах діти часто говорили, що в цілому сумують за Україною та хочуть повернутися. У Румунії хлопці (8-11 років) також говорили, що вони стурбовані війною або, що вони стежать за новинами, пов'язаними з нею.

Опікуни також зазначили, що самотність є серйозною проблемою для дітей (12%, див. Рисунок 4). Схожим чином, деякі діти також казали, що у них не вистачає друзів або вони почуваються самотніми – особливо старші діти (12-17 років) у Румунії та молодші діти (8-11 років) у Польщі. Ця різниця у вікових групах може бути пов'язана з відмінностями в освіті та позашкільних заняттях між двома країнами. В обох країнах деякі діти молодшого віку заявили, що вони не мають нікого, до кого вони могли б звернутись або попросити про допомогу у разі виникнення у них проблем. Деякі діти пояснили, що вони рідко виходять із дому. У Румунії вони заявили, що їм не цікаво виходити на вулицю або, що вони мають обмежений доступ до занять однолітків, тоді як у Польщі це пояснюється головним чином браком часу через зайнятість опікунів.

Декілька дітей в обох країнах згадали, що у них були конфліктні відносини або вони не довіряли своїм опікунам. У Румунії про це переважно повідомляли дівчата молодшого віку (8-11 років). Там деякі діти пояснили, що вони відчувають, що їхні опікуни не прислухаються до них, або що вони не можуть зберігати свої секрети. Крім того, в обох країнах деякі діти молодшого віку заявили, що вони не мають нікого, до кого вони могли б звернутись або попросити про допомогу у разі виникнення у них проблем. Незважаючи на деякі негаразди у відносинах між батьками та дітьми, як це буде показано в наступному розділі, як у Польщі, так і в Румунії, діти вважають сім'ю найважливішим фактором захисту.

Мовний бар'єр та нове середовище

«Одного разу я загубився і не міг нікому пояснити, що я загубився». – Хлопчик, 12-14, Румунія

Діти у Польщі та Румунії згадували, що їх турбує мовний бар'єр і те, що вони перебувають у незнайомому середовищі. У ході консультацій вони пояснили, що це позначається на їх самостійності, ускладнюючи їхнє пересування, спілкування з приймаючою спільнотою, і доступ до послуг або позашкільних занять. Декілька дітей також зазначили, що в незнайомих місцях вони іноді відчувають страх. Це відповідає результатам попередніх досліджень, що свідчать про те, що діти-біженці з України стикалися з труднощами у зв'язку з мовним бар'єром у приймаючих країнах, а також зі змінами в їхньому повсякденному житті та середовищі в приймаючих спільнотах.[13]

Загалом, 13% респондентів-опікунів у 24 країнах вказали, що однією з основних проблем для дітей-біженців є навички володіння місцевою мовою. У період з кінця 2022р. до початку 2023р. ця частка дещо знизилася з 14% до 11%, тоді як для опікунів вона залишалася незмінною (8% та 7% відповідно). У ході ОФГ опікуни описували мовний бар'єр як проблему, що впливає на автономію дітей, хоча деякі з них, особливо в Румунії, згадували, що вони дозволяють своїм дітям пересуватися містом самостійно. Деякі надавачі послуг у Румунії також наголосили, що перебування в невідомому середовищі підвищує ризик експлуатації як для опікунів, так і для дітей. Водночас під час ОФГ з опікунами, невідоме середовище не згадувалося як важлива проблема для самих опікунів.*

Вербальні та фізичні утиски

У ході якісних інтерв'ю, більшість дітей та опікунів повідомили, що вони відчувають себе у безпеці в Польщі та Румунії. Аналогічно, у 24 країнах, де проводилося дослідження, лише 6% респондентів повідомили, що вони стурбовані вербальними утисками, а 2% - фізичними утисками чи насильством щодо дітей-біженців. Частка респондентів, які повідомили про вербальні або фізичні утиски щодо опікунів ще нижча (1% для обох). Частка респондентів опитування залишалася незмінною протягом усього циклу дослідження.

У той же час, коли дітей запитали про їхні основні проблеми та переживання, під час консультацій вони назвали різні форми насильства одним із найважливіших проблем. В обох країнах, але особливо в Польщі, діти повідомляли про те, що вони стикалися з проявами ксенофобії або неприємними висловлюваннями з боку членів приймаючої спільноти. Діти у більшості консультаційних груп у Польщі згадували про випадки вербальної агресії, а учасники майже половини груп розповідали, що вони були свідками чи зазнали випадків фізичного насильства. Деякі діти у Польщі згадали про те, що вони відчувають небезпеку у громадському транспорті, оскільки деякі місцеві жителі ображають їх. Діти молодшого віку також розповідали про випадки цькування з боку однолітків, особливо у польських школах, та про прояви ксенофобії з боку дорослих, зазвичай у громадських місцях чи у транспорті. Декілька опікунів у Варшаві також повідомили, що їм відомо про випадки цькування дітей у школах. В обох країнах статевий фактор, як видається, не є одним із факторів, що впливають на неприязнь в усній формі, чи то з боку однолітків, чи

* Варто зазначити, що під час розмов з дітьми чи опікунами не ставилося жодних питань щодо серйозних випадків насильства.

місцевих жителів, однак у Румунії випадки фізичного цькування відзначалися головним чином у групах хлопчиків. Хлопчики найчастіше згадували, що такі випадки зазвичай трапляються на дитячих майданчиках.

Під час дослідження дуже мала кількість опікунів, повідомили про вербальну агресію (6%), наявність конфліктних відносин або цькування з боку місцевої спільноти (2%) або про інші види насильства, а також про хвилювання про добробут дітей, які перебувають під їх опікою. Крім того, на відміну від свідчень, що надійшли з Польщі, де як діти, так і опікуни під час ОФГ говорили про випадки агресії з боку місцевих жителів, у Румунії про це повідомляли виключно діти. Це може свідчити про те, що опікуни, недостатньо добре обізнані про проблеми дітей.

Фінансова незахищеність

Діти виразили занепокоєння щодо факторів стресу їх опікунів, особливо стосовно фінансової ситуації їх домогосподарства. Деякі діти висловили занепокоєння щодо фінансової ситуації їх домогосподарства, а деякі також зазначили, що їхні сім'ї не можуть собі дозволити таку саму кількість або якість продуктів харчування або отримати певні послуги, як до переміщення.

«Більше за все українці переживають, щоб знайти роботу. Через те, що татової зарплати не вистачає на всю сім'ю, мама шукає роботу щодня. Вона вже була на багатьох співбесідах, але зарплата дуже мала». - Хлопчик, 12-14, Румунія

У Польщі діти також часто зазначали, що їхнім сім'ям важко знайти житло. Вони пояснили це або відсутністю житла, або тим, що важко знайти житло для сімей з дітьми, домашніми тваринами, або тим, що наявне житло найчастіше знаходиться далеко від місця роботи опікунів. Опікуни, особливо жінки, а також надавачі послуг у Польщі, підтвердили, що домогосподарствам з дітьми чи домашніми тваринами найважче знайти житло. Крім того, надавачі послуг в обох країнах наголосили, що труднощі у пошуку житла для довготривалого проживання є суттєвим фактором ризику для дітей, оскільки це створює для них нестабільне середовище/оточення. Деякі надавачі послуг зазначили, що житло є найбільш серйозною проблемою для сімей біженців, висловивши, зокрема, занепокоєння щодо становища сімей, які проживають у центрах колективного проживання, які не зможуть взяти на себе частину витрат на житло, що вони були зобов'язані робити на основі недавніх змін у політиці уряду Польщі. Надавачі послуг пояснили, що це збільшує ризик виселення на додачу до і так підвищеного ризику насильства, зловживань та експлуатації, з якими діти стикаються у центрах колективного проживання.

Свідчення деяких дітей вказують на те, що вони знають про ті труднощі, з якими стикаються їхні опікуни в пошуках роботи, і в більшості випадків вони описують ті самі перешкоди, що й опікуни. Підлітки (як дівчатка, так і хлопчики) заявили, що вони самі шукають роботу і підтримують своїх опікунів, допомагаючи їм по дому або доглядаючи молодших братів і сестер. Підвищуючи свою самостійність і виступаючи як джерело додаткового доходу для домогосподарства, зайнятість підлітків може також поставити їх під ще більшу загрозу у плані захисту. Зокрема, їхні батьки значною мірою ігнорують стурбованість дітей щодо економічного становища домогосподарства: хоча деякі опікуни під час ОФГ та в ході опитування, повідомили, що вони стурбовані фінансовими аспектами, вони не згадали про це як про суттєву проблему для дітей, які перебувають під їхньою опікою.

Несупроводжувані або розлучені діти

Хоча оцінка не стосувалася ризиків, пов'язаних з несупроводжуваними або розлученими дітьми, деякі надавачі послуг і діти в Румунії підкреслювали підвищену вразливість під час якісних опитувань. Деякі надавачі послуг в сфері ЗД пояснили, що вони наражаються на підвищений ризик через обмежені можливості місцевих соціальних служб врегулювання збільшеної кількості інцидентів. Це перекликається з попередніми повідомленнями про те, що надавачі соціальних послуг з Бухареста вказали, що їхнє робоче навантаження значно зросло у зв'язку з війною.[14]

ДЖЕРЕЛА БЕЗПЕКИ ТА ДОБРОБУТУ

У переважній більшості випадків діти називають сім'ю та друзів основними джерелами безпеки та добробуту. Як діти, так і опікуни, також згадали про те, що приймаюча громада, зокрема місцеві жителі, сусіди, друзі або волонтерські організації допомагають їм почуватися як вдома і надають підтримку. Опікуни під час опитування та діти під час консультацій також описували інституції в приймаючих спільнотах, особливо поліцію, як важливе джерело безпеки. Значення кожного захисного чинника залишалося відносно стабільним під час опитувань (зміна менше 5%).

Рисунок 6: % респондентів за 5 найпоширенішими факторами захисту для дітей-біженців з України у приймаючій країні, за країною та типом - середній показник між раундами дослідження 1 і 2

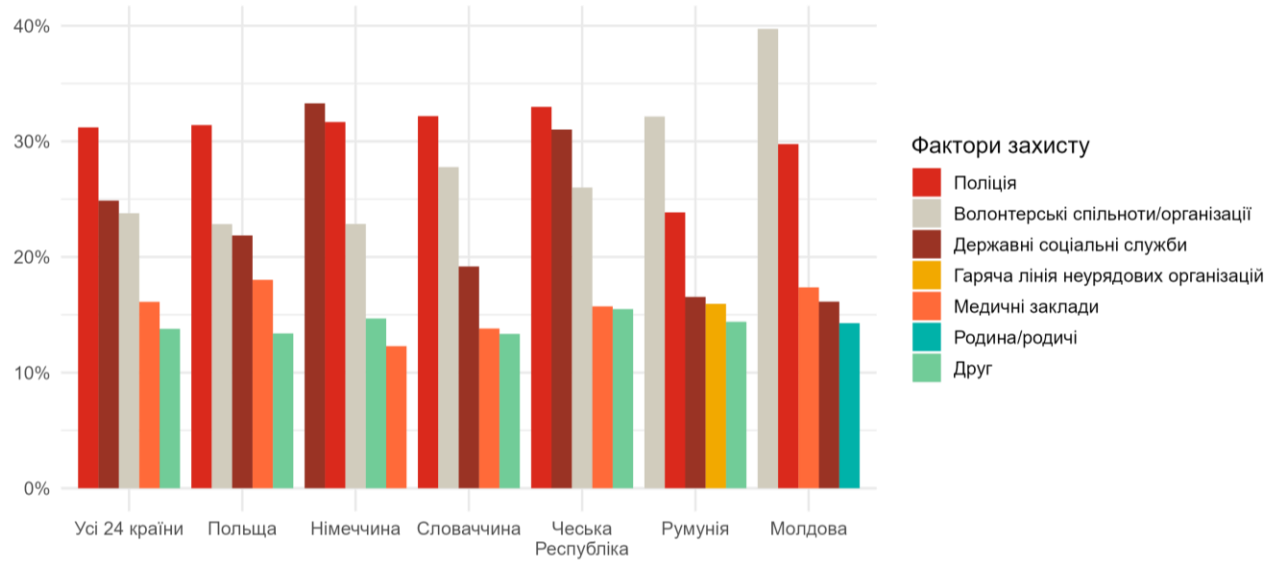

Сім’я та друзі

У 24 країнах, де проводилось опитування, лише 14% опікунів вказали друзів та 9% - членів сім'ї як фактор захисту дітей. У першій шістці країн сім'я, як правило, не згадується як пріоритетний фактор захисту, за винятком Молдови (див. Рисунок 6). Навпаки, під час консультацій як у Польщі, так і в Румунії діти найчастіше повідомляли, що сім'я та друзі – це люди, на яких вони можуть покластися найбільше, незважаючи на їхнє хвилювання про сім'ю та друзів в Україні і те, що їм часто не вистачає друзів у їхньому нинішньому місці. Це перегукується з попередніми висновками, які показують, що діти-біженці з України могли говорити про свої проблеми зі своїми сім'ями, але також і те, що більшість дітей відчували, що батьки чутливі до їхніх емоційних потреб.[15] В обох країнах

> *«Якщо виникнуть проблеми, я поговорю з батьками. Якщо мені потрібна порада, я поговорю з другом». - дівчинка, 8-11, Румунія*

діти найчастіше згадували про те, що першими особами, яких вони проситимуть про допомогу, будуть їхні батьки, особливо їхня мати, а також брати і сестри та друзі. Одним із пояснень відмінностей у сприйнятті важливості сім'ї та друзів між дітьми та опікунами може бути ослаблення мереж соціальної та сімейної підтримки дорослих внаслідок війни та переміщення.

Крім того, самотні опікуни розглядають сім'ю як менш важливий фактор захисту (8%), порівняно з домогосподарствами з кількома опікунами (11%). З іншого боку, друзі були трохи важливішим фактором захисту для одиноких опікунів (16% проти 13%). Це може бути пов'язано з тим, що більшість жінок з дітьми було переміщено без свого партнера через заборону чоловікам залишати Україну в умовах загальної мобілізації.

У Румунії значення, що надається сім'ї як фактору захисту під час консультацій з дітьми, а також ступінь самостійного вирішення проблем та участі у прийнятті рішень у сім'ї дещо різняться залежно від віку. Під час консультацій у Румунії сім'ю особливо виділяли як фактор захисту діти віком від 8 до 14 років, тоді як у Польщі дані збігалися у всіх вікових групах. В обох країнах підлітки часто підкреслювали свою незалежність і те, що вони звертатимуться до відповідних надавачів послуг, таких як медичні працівники чи вчителі, для задоволення своїх відповідних потреб. Декілька дітей молодшого віку (8-14 років) заявили, що вони не проситимуть про допомогу, а вирішуватимуть проблеми самостійно. Підлітки згадали про те, що вони беруть участь у прийнятті рішень у своїх домогосподарствах, і хоча думки розділилися щодо того чи впливає гендерний фактор на участь у процесі прийняття рішень, дівчатка та хлопчики повідомили про аналогічні рівні участі. Діти в обох країнах також розповідали, що люблять проводити час зі своїми сім'ями, наприклад, на природі, у парках чи музеях. Діти також зазначали, що їм подобається займатися спортом - у Румунії, особливо хлопчики старшого віку. Деякі діти також згадали, що їм подобається проводити час за цифровими пристроями, грати у відеоігри чи малювати.

«У Польщі мої стосунки з мамою покращилися порівняно з тими, якими вони були в Україні. Війна змінила моїх батьків. Тепер вони прислухаються до мене». - Дівчинка, 12-14, Польща

Під час консультацій з дітьми у Польщі та Румунії другим за значимістю джерелом допомоги чи розради були друзі. Багато дітей зазначали, що вони проводять час із друзями чи однолітками: у Польщі – у школі, а в Румунії – під час заходів, що організовуються НУО, або зустрічей із друзями у вільний час. Деякі діти говорили, що вони також спілкуються зі своїми друзями з України. Інші згадали, що вони також завели друзів у своєму теперішньому місці проживання (без уточнення, чи це були українці чи місцеві). Однак, як згадувалося в попередньому розділі, діти та опікуни також часто вказували на самотність і брак друзів у новому місці проживання, як одну з основних проблем. Як важливість друзів у якості фактора захисту, так і небезпека їхньої відсутності свідчать про позитивний вплив соціальної активності серед однолітків на дітей-біженців, яка буде більш детально розглянута у розділі, присвяченому доступу до послуг та потреб.

Приймаюча спільнота

Респонденти відзначали волонтерські/місцеві громадські організації в 24 країнах, де проводилось дослідження, як важливий фактор захисту (24%), при цьому показники залишалися незмінними протягом обох раундів. Серед шести країн з найбільшою кількістю біженців (див. Рисунок 6) таким організаціям

довіряють найбільше у Молдові (40%) та Румунії (32%). Крім того, результати попереднього дослідження свідчать про те, що волонтерські організації є основними надавачами допомоги в Румунії.[16]

Як і під час опитування, ще одним важливим джерелом безпеки та добробуту, про яке говорили як діти, так і опікуни, у ході якісних інтерв'ю, стала довіра до приймаючої громади. Незважаючи на описані вище випадки утисків, більшість дітей та опікунів заявили, що вони почуваються у безпеці у новому місці проживання та відчувають гостинність з боку приймаючих спільнот у Польщі та Румунії. Діти відчувають себе в особливій безпеці в тих місцях, де вони проводять багато часу, таких як дім, парки, школи, торгові центри або соціальні центри під управлінням НУО. Багато дітей також наголошували, що їм подобається проводити час на природі або в парках у їхніх теперішніх місцях перебування. Крім того, під час ОФГ у Польщі опікуни описували школи як важливий фактор захисту для своїх дітей. У більшості випадків вони говорили про муніципальні/українські школи чи центри, які відвідували їхні діти.

«Якби в мене були проблеми, я б поговорив з будь-яким сусідом на нашій вулиці. Я знаю їх усіх». - Хлопчик, 12-14, Румунія

Під час якісних інтерв'ю діти та опікуни часто наголошували, що, на їхню думку, місцеві спільноти загалом надають підтримку. Деякі з дітей в обох країнах також згадували, що їм допомагали місцеві жителі або що вони не соромляться просити про допомогу будь-якого дорослого. Діти та опікуни також пояснили, що наявність місцевих соціальних зв'язків має важливе значення для їхнього домогосподарства, та іноді описували випадки, коли їм допомагали місцеві жителі. Іноді це були люди, яких вони знали, такі як господарі чи сусіди, а в інших випадках це були незнайомці – при цьому опікуни в Румунії описували випадки, коли незнайомці пропонували кишенькові гроші чи солодощі їх дітям. Це збігається з результатами попереднього дослідження, згідно з яким 40% біженців з дітьми отримали допомогу від місцевих жителів, з якими вони не були знайомі. [17] У тому ж дослідженні, за словами респондентів, звичайні місцеві жителі були другим найпоширенішим джерелом допомоги загалом.

Інституції приймаючої держави

У 24 країнах респонденти повідомили, що поліція (31%), державні соціальні служби (25%) і волонтерські організації (24%) належать до інституцій, яким вони довіряють найбільше в тому, що стосується безпеки та добробуту своїх дітей (див. Рисунок 6).* Протягом двох раундів дослідження результати не змінилися. У той же час, лише 1% респондентів намагався звернутися до поліції, 5% - отримати доступ до соціальних послуг НУО. Одне з пояснень могло б полягати в тому, що респонденти ґрунтували свою довіру головним чином на «пасивній» участі (наприклад, вони чули/були свідками досвіду інших) у цих послугах, а не на тому, що вони вже зверталися по допомогу. Як і у випадку питань безпеки та добробуту, переважна більшість респондентів не змінила свою

«Можна зв'язатися з будь-яким державним органом. Вони завжди готові допомогти». - хлопчик, 15-17, Румунія

* Помітним винятком є Молдова, де більше опікунів вказали, що вони довіряють надавачам медичних послуг, ніж ті, хто довіряє державним соціальним службам у ситуаціях, коли їхні діти потребують допомоги.

думку про основні фактори захисту у період між двома раундами дослідження. Частка респондентів, які мають у своєму домогосподарстві людину з інвалідністю, які повідомили про довіру до державних соціальних служб, була дещо вищою (27%), ніж частка респондентів, які не мають такої людини (25%).

У Польщі третина респондентів, які взяли участь в опитуванні, назвали поліцію (31%) одним з факторів, що найбільше заслуговують на довіру в приймаючій країні (див. Рисунок 6). Це відповідає попереднім висновкам у Польщі, де 91% респондентів повідомили, що поліція була першою організацією, про яку вони думали, якщо потрібно направити когось у разі, якщо вони постраждали від насильства.[18] Однак, у ході консультацій у Польщі діти висловлювали різні думки щодо поліції, причому деякі діти також говорили про те, що вони довіряють поліції, тоді як деякі також казали, що вони не вважають, що поліція може допомогти.

У той же час під час консультацій у Румунії майже половина груп дітей також згадала про те, що вони звертатимуться за допомогою або захистом до поліції, якщо у них виникнуть проблеми або якщо вони відчуватимуть себе в небезпеці, що свідчить про позитивне сприйняття цієї інституції. У Румунії близько чверті респондентів, які взяли участь в дослідженні, також зазначили, що поліція є одним із найбільш надійних факторів захисту (24%). Респонденти в Румунії також вказали на державні соціальні служби як важливий фактор захисту (17%), що збігається з думкою опікунів під час ОФГ, які охарактеризували урядову програму 50/20[19] як один з найважливіших факторів захисту для свого домогосподарства. Зокрема, деякі опікуни висловили стурбованість з приводу того, що їхнє домогосподарство не зможе залишитися в Румунії, якщо цю програму буде припинено.*

* Програму було змінено 1 травня 2023 року.

ПОТРЕБИ У ЗАХИСТІ ТА ДОСТУП ДО ПОСЛУГ

Згідно з даними дослідження, опікуни та їхні діти різною мірою намагалися отримати доступ до послуг залежно від виду послуг. Ці дані збігаються в усіх шести країнах, які прийняли найбільшу кількість біженців (Рисунок 7). Кількість бажаючих отримати доступ до послуг збільшилась у період з кінця 2022 року до початку 2023 року, особливо це стосується медичних послуг та позашкільних занять. Переважна більшість дітей та опікунів, які намагалися отримати послуги, змогла отримати до них доступ та дозволити їх собі фінансово (Рисунок 8). Доступ до усіх видів послуг покращився, що спостерігалося під час усіх раундів дослідження. Водночас основні незадоволені потреби, зазначені респондентами (Рисунок 9), також співвідносилися з послугами, які вони найчастіше намагалися отримати: позашкільні заняття [*], освіта та медичні послуги. Ці потреби та прогалини у доступі до послуг були підтверджені якісними інтерв'ю з дітьми, опікунами та надавачами послуг у Польщі та Румунії. Доступ до послуг з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки (ПЗПСП) був визначений надавачами послуг як ще одна пріоритетна потреба. У якості основних перешкод у доступі до послуг респонденти найчастіше називали їх вартість, довгий час очікування та відсутність вільного персоналу (Рисунок 13). Крім того, серед основних перешкод учасники якісних інтерв'ю також називали мовний бар'єр та брак інформації.

Рисунок 7: % респондентів за 5 основними послугами, які вони або діти у їхньому домогосподарстві намагалися отримати у приймаючій країні, за країною та послугою – середній показник між раундами дослідження 1 та 2

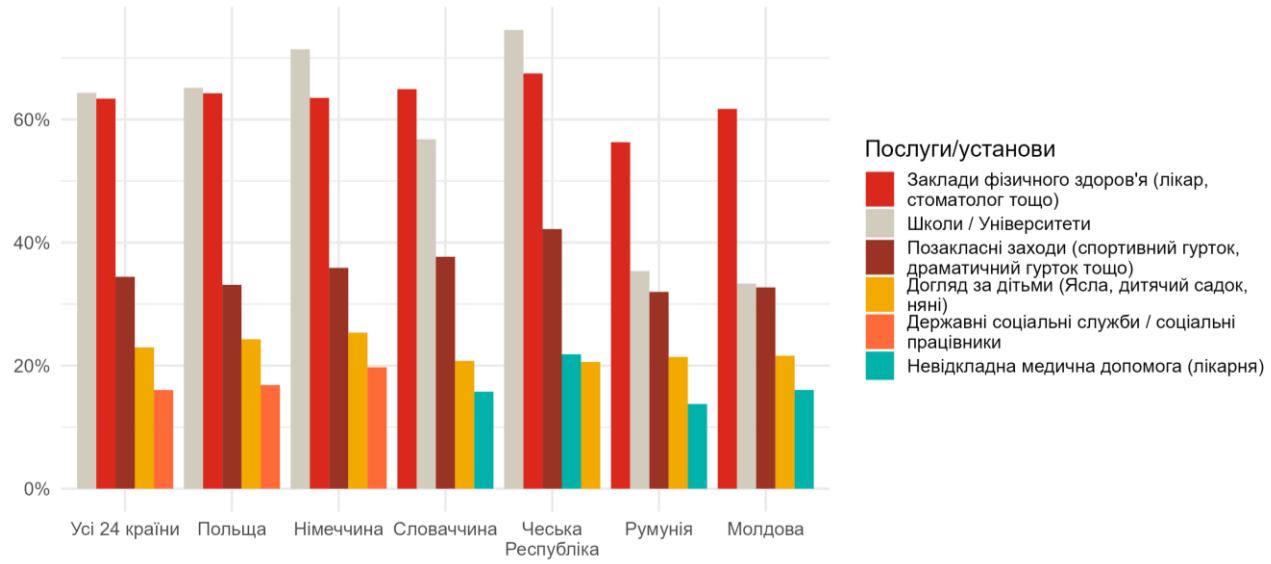

[*] У цьому дослідженні позашкільні заняття називалися «спільні заходи з однолітками» Задля узгодження з результатами якісного дослідження у звіті вони будуть називатися «позашкільні заняття».

Рисунок 8: % респондентів за 5 основними послугами, до яких було найважче отримати доступ та дозволити собі фінансово у приймаючій країні, за країною та послугою - середній показник між раундами дослідження 1 та 2 *

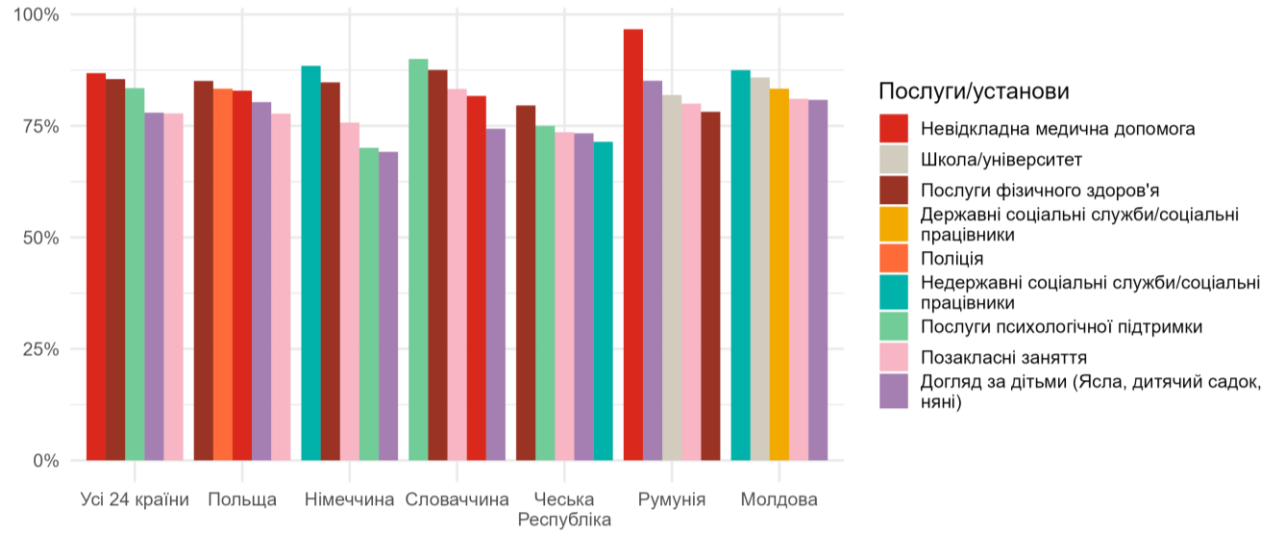

Рисунок 9: % респондентів за 5 основними незадоволеними потребами ЗД у домогосподарстві у приймаючій країні, за країною та послугою - середній показник між раундами дослідження 1 та 2

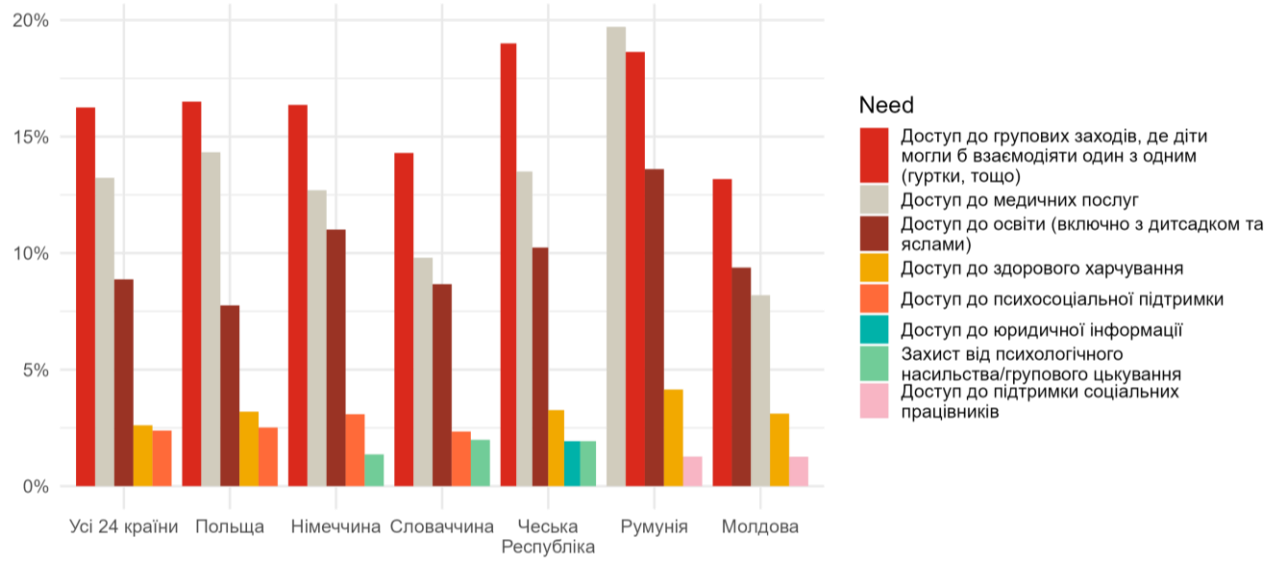

* Серед респондентів, які повідомили, що вони або діти у їхньому домогосподарстві, намагалися отримати відповідну послугу.

Освіта

Під час кількісних та якісних інтерв'ю освіту було визнано першочерговою потребою та однією з найбільш доступних послуг. У 24 країнах, де проводилося дослідження, респонденти повідомляли, що освіта – це послуга, яку вони або діти з їхнього домогосподарства намагалися отримати найчастіше (64%). Ця частка дещо зросла між раундами дослідження з 63% до 66%. Серед 6 країн, що прийняли найбільшу кількість біженців, існують значні відмінності у спробах доступу до освіти, причому частка опитаних респондентів у Чехії (75%) та Німеччині (71%) була вдвічі більшою, ніж у Румунії (35%). Проте частка респондентів, які повідомили, що вони або діти, які перебувають під їхньою опікою, мали доступ до освіти та могли її собі дозволити, загалом висока (понад 75%). Результати попередніх досліджень вказували на низькі показники відвідування українськими дітьми місцевих шкіл у Польщі (менше 50%),[20] а в Румунії ці показники були значно нижчі (11%).[21] Різницю в результатах досліджень можна пояснити тим, що в цьому опитуванні доступ до освіти також включав дистанційне навчання або неформальну освіту. Крім того, можливо, що деякі (але не всі) діти в кожному з опитаних домогосподарств хотіли та змогли отримати доступ до місцевих шкіл чи університетів.

Рисунок 10: % респондентів, які отримали доступ та змогли собі дозволити освіту у приймаючій країні – порівняння раундів дослідження 1 та 2 (n=777)

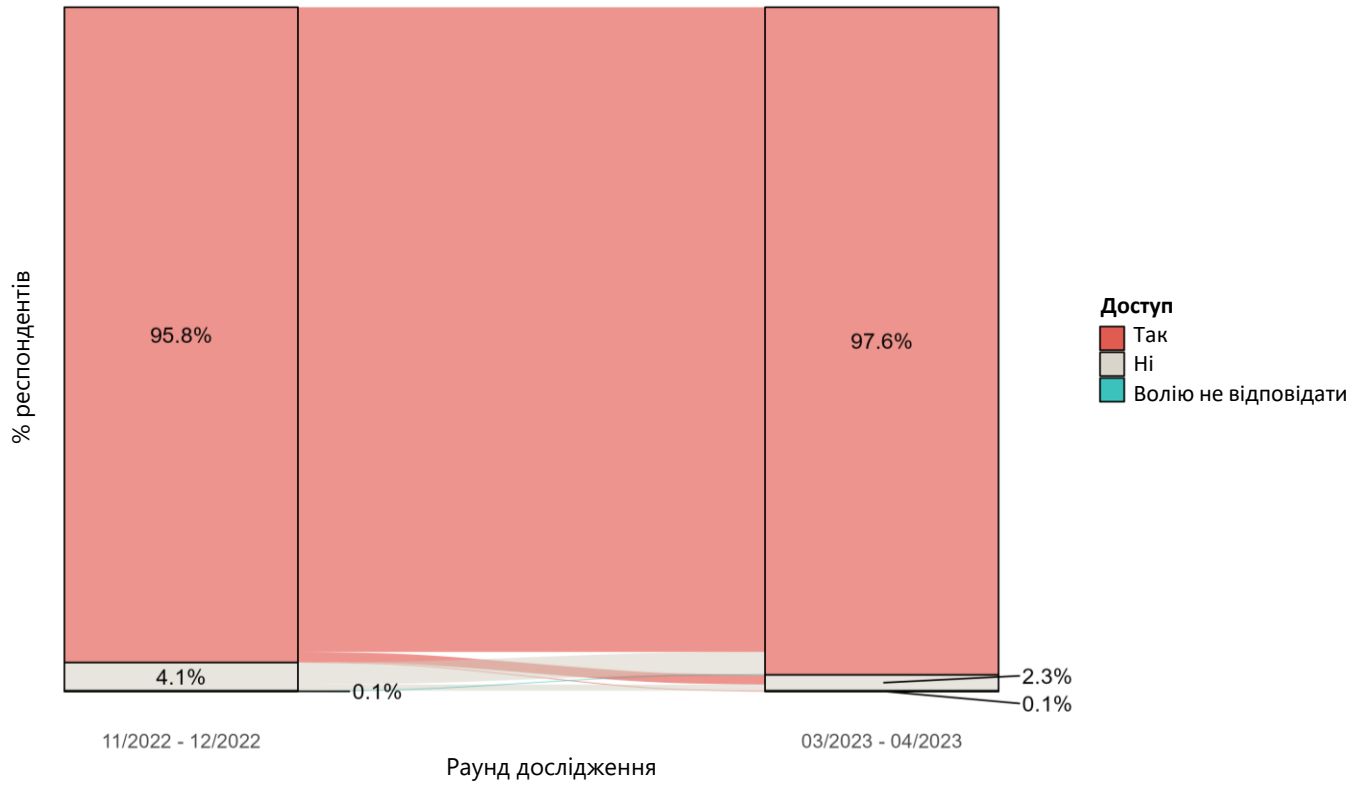

Якщо розглядати у часі доступ до освіти одних і тих самих респондентів у 24 країнах, можна помітити, що більше половини з тих, хто не мав доступу наприкінці 2022 року, повідомили, що вони або їхні діти отримали доступ до освіти на початку 2023 року (див. Рисунок 10). Незважаючи на позитивні зміни, доступ до освіти залишається однією з трьох найважливіших потреб, на які вказували респонденти у 24 країнах, де

проводилося дослідження. Серед шести країн, де респонденти найчастіше згадували потребу в освіті, були Румунія (14%) та Німеччина (11%).

Результати консультацій з дітьми дуже різняться між двома країнами, оскільки під час проведення дослідження усі діти, опитані в Польщі, відвідували українські школи.* Деякі діти молодшого віку повідомляли, що раніше відвідували польські школи або мали друзів, які відвідували польські школи. Схоже, що між віковими групами існують відмінності щодо відвідування польських шкіл. У той час як діти молодшого віку часто згадували, що вони залишили польські школи через мовний бар'єр або через цькування, деякі підлітки, що відвідували такі школи, описували позитивний досвід.

«Я дуже скучила за школою. Тут я самотня». – Дівчинка, 12-14 років, Румунія

У Румунії опікуни, діти та надавачі послуг зазначали, що більшість дітей-біженців отримують освіту у певній формі. Більшість дітей розповідали, що отримують українську освіту дистанційно. Це відповідає результатам дослідження, згідно з якими 71% дітей-біженців у Румунії відвідують українські онлайн-уроки, адже кількість учнів, зарахованих до місцевих шкіл дуже мала порівняно з більшістю інших країн, які приймають біженців.[22] Відповідно до занепокоєнь щодо якості онлайн-навчання, висловленим під час попередніх досліджень,[23] деякі діти також повідомляли, що онлайн-уроки не були достатньо змістовними, оскільки вони мали проблеми зі зв'язком або їм було важко слідкувати за ходом уроку чи сприймати матеріал. Деякі діти зазначали, що через дистанційне навчання почуваються самотніми, що також відображено у тому ж дослідженні. А діти, які одночасно отримували дистанційну та очну освіту у тій чи іншій формі, часто відзначали, що у них немає часу на відпочинок або зустрічі з друзями.

У цьому та інших дослідженнях мова була визначена як головна перешкода у доступі до місцевих шкіл.[24] Більшість дітей, які навчаються в місцевих школах, на консультаціях зазначали, що можуть говорити румунською. Проблеми із зарахуванням дітей-біженців до румунських навчальних закладів також були висвітлені у дослідженні, проведеному у середині 2022 року, де незначна кількість зарахованих дітей була пов'язана з нерозумінням можливості визнання румунської освіти українським урядом, а також з мовним бар'єром.[25] Інше дослідження показало, що велика частка дітей, які не мали наміру відвідувати місцеві школи, може бути пов'язана з невизначеними намірами домогосподарств біженців щодо того, чи будуть вони залишатися в місці перебування.[26]

Деякі діти в Румунії (Бухарести та Галаці) повідомляли, що навчаються в неформальних українських школах, які називаються «хабами». За словами надавачів послуг, в них часто не викладаються усі необхідні шкільні предмети, та якість і зміст навчання у різних хабах сильно відрізняються. Хоча ці хаби пропонують короткострокове вирішення проблеми мовного бар'єру та допомагають в соціалізації українських дітей у колективі однолітків, їх не можна вважати життєздатним довгостроковим рішенням для інтеграції дітей у місцевій системі освіти, а також вони не мають підтримки румунського уряду.[27]

* Українські школи у Польщі були засновані українськими організаціями та мають українську навчальну програму. Діти, які відвідують такі школи, не отримують офіційних сертифікатів від Польщі. Усі консультації з дітьми у таких школах проходили за підтримки НУО-партнерів SCI у Польщі.

Позашкільні заняття

Карта 4: % респондентів, які повідомили, що доступ до позашкільних занять є головною незадоволеною потребою у приймаючій країні – середній показник між раундами дослідження 1 та 2

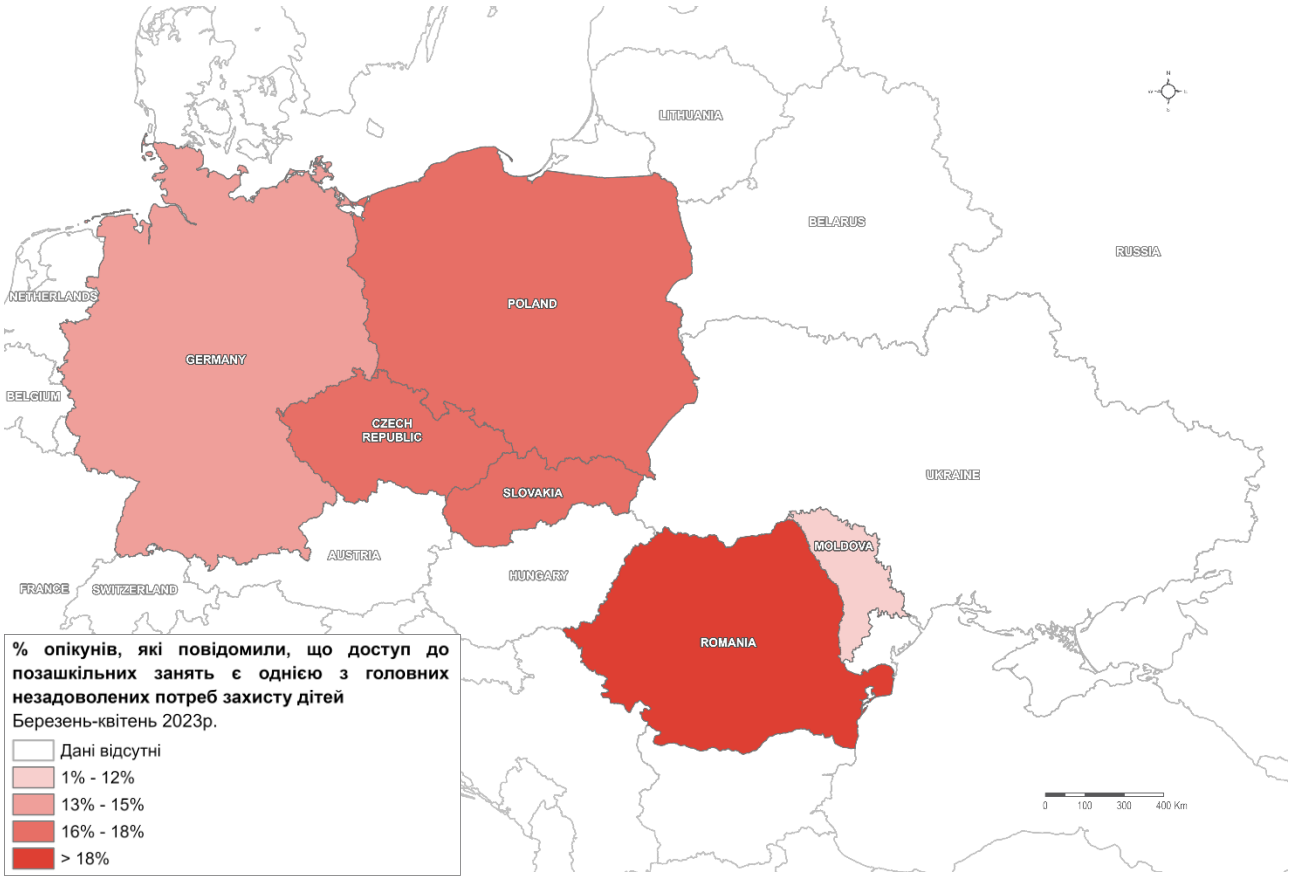

За результатами кількісних та якісних інтерв'ю, доступ до позашкільних занять виявився пріоритетною потребою дітей. Під час обох раундів дослідження респонденти загалом зазначали, що доступ до позашкільних занять для дітей, які перебувають під їхньою опікою, є першочерговою потребою. У 24 країнах, де проводилося дослідження, близько третини респондентів повідомили, що вони намагалися отримати доступ до таких занять (35%). Однак 22% з них не отримали до них доступу або не змогли їх собі дозволили фінансово, що робить позашкільні заняття найменш доступними послугами на регіональному рівні. Серед 6 основних країн відсоток спроб та успішного доступу був найвищим у Чехії (42% та 74% відповідно), а найнижчим у Молдові (33% та 81% відповідно) та Польщі (33% та 78% відповідно).

«Я б хотіла займатися танцями або спортом, тенісом... Мені потрібна фізична активність». - Дівчина, 12-14 років, Польща

Під час консультацій діти та опікуни наголошували на необхідності розширення доступу до більшої кількості позашкільних занять для дітей, особливо спорту та театрального мистецтва. Найчастіше діти та опікуни повідомляли, що діяльність, якою діти займалися в Україні, недоступна в їхньому теперішньому місці проживання, або вони не можуть собі дозволити наявні секції та гуртки. У Польщі діти також розповіли про інші перешкоди.

Зокрема підлітки (12-17 років) часто вказували, що через другу зміну в школі (що закінчується близько 6-7 години вечора), розклад занять був несумісним з іншими позашкільними заняттями. Крім того, деякі діти розповідали, що однією з перешкод, з якою вони стикалися, був недостатній рівень доступних позашкільних занять, оскільки раніше в Україні вони займалися спортом на професійному рівні. Надавачі послуг в Румунії зазначали, що підліткам важче отримати доступ до позашкільних занять, оскільки на них орієнтовано менше програм.

Рисунок 11: % респондентів, які отримали доступ та змогли дозволити собі фінансово спільні заходи з однолітками у приймаючій країні – порівняння двох раундів дослідження 1 та 2 (n=323)

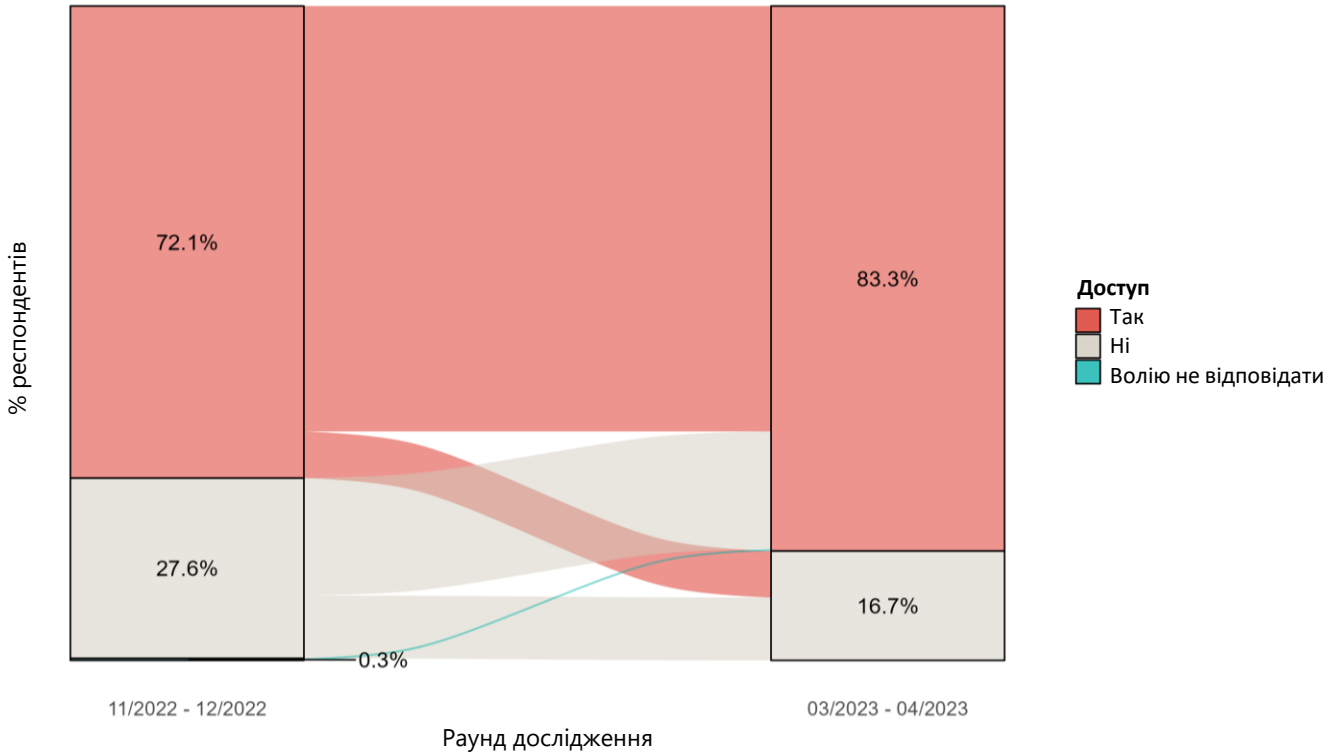

Подібно до освіти, доступ до позашкільних занять покращився для вже опитаних раніше домогосподарств порівняно з попереднім раундом дослідження: більше половини респондентів у 24 країнах, які не мали доступу наприкінці 2022 року, повідомили, що вони або їхні діти отримали доступ на початку 2023 року (див. Рисунок 11). Загалом у 24 країнах, де проводилося дослідження, частка домогосподарств, які повідомили, що намагалися отримати доступ до позашкільних занять дещо зросла порівняно з попереднім раундом - з 30% до 39%. Найбільш помітно змінилася частка опікунів або їхніх дітей, які намагалися отримати доступ до позашкільних занять у Румунії – з 18% до 46%.

Охорона здоров'я

Подібно до освіти, медична допомога стала однією з послуг, яку найчастіше намагалися отримати та успішно отримували респонденти, також її було названо однією з основних потреб. У шести основних країнах доступ

до медичних послуг входить до трьох найчастіше згадуваних незадоволених потреб (див. Рисунок 9). Найбільша частка респондентів, які на це вказували, була в Румунії (20%), а найнижча – у Молдові (8%) та Словаччині (10%). Порівняно з попереднім раундом дослідження ЗД доступ до медичних послуг намагалися отримати значно більше респондентів (кількість зросла з 57% до 70%), а також дещо зросла частка опікунів, які вказували на успішний доступ (з 82% до 89%). Позитивні зміни в доступі до медичних послуг також спостерігалися на індивідуальному рівні, якщо розглядати тих самих респондентів у часі (див. Рисунок 12).

Під час якісних інтерв'ю багато дітей та опікунів повідомили, що мають доступ до медичних послуг. Однак вони також зазначали, що стикалися з різними перешкодами. Однією з найпоширеніших перешкод, на яку вказували як у Польщі, так і в Румунії, був тривалий час очікування. Крім того, хоча деякі опікуни зазначали, що можуть отримувати доступ до медичної допомоги безкоштовно, інші опікуни та багато дітей повідомляли, що їхні домогосподарства не можуть дозволити собі деякі медичні послуги, зокрема стоматологічні. Про фінансові перешкоди найчастіше повідомляли під час якісного опитування в Польщі, що співвідноситься з попередніми висновками щодо основних перешкод у сфері охорони здоров'я, з якими стикаються біженці.[28] У Румунії доступ до лікарів загальної практики (ЛЗП), які, згідно з системою охорони здоров'я, здійснюють первинний прийом, залишався однією з основних проблем, пов'язаних з доступом біженців до медичних послуг. [*29] Деякі опікуни під час ОФГ повідомили, що ЛЗП відмовляли їм у допомозі, посилаючись на тривалі та складні адміністративні процедури та на інших біженців, які раніше зареєструвалися, але покинули країну, не повідомивши про це. Респонденти також вказували, що через відсутність доступу до ЛЗП, вони не могли отримати доступ до спеціалізованої допомоги, або деякі лікарі відмовляли дорослим пацієнтам, оскільки вони не були працевлаштовані. Це підтверджує повідомлення надавачів послуг у цьому секторі, які зазначали, що самі медичні працівники часто не знають прав біженців щодо доступу до послуг. В Румунії надавачі послуг та опікуни зазначали, що отримати доступ до медичних послуг часто допомагали неурядові організації.

[*] На початку 2023р. уряд відзвітував, що у партнерстві із ними ВООЗ визначило 24 клініки сімейної медицини, які приймали біженців (FONPC, Доступ до медичних послуг для українських біженців, 2023).

Рисунок 12: % респондентів, які отримали доступ та змогли собі дозволити медичні послуги у приймаючій країні – порівняння раундів дослідження 1 та 2 (n=672)

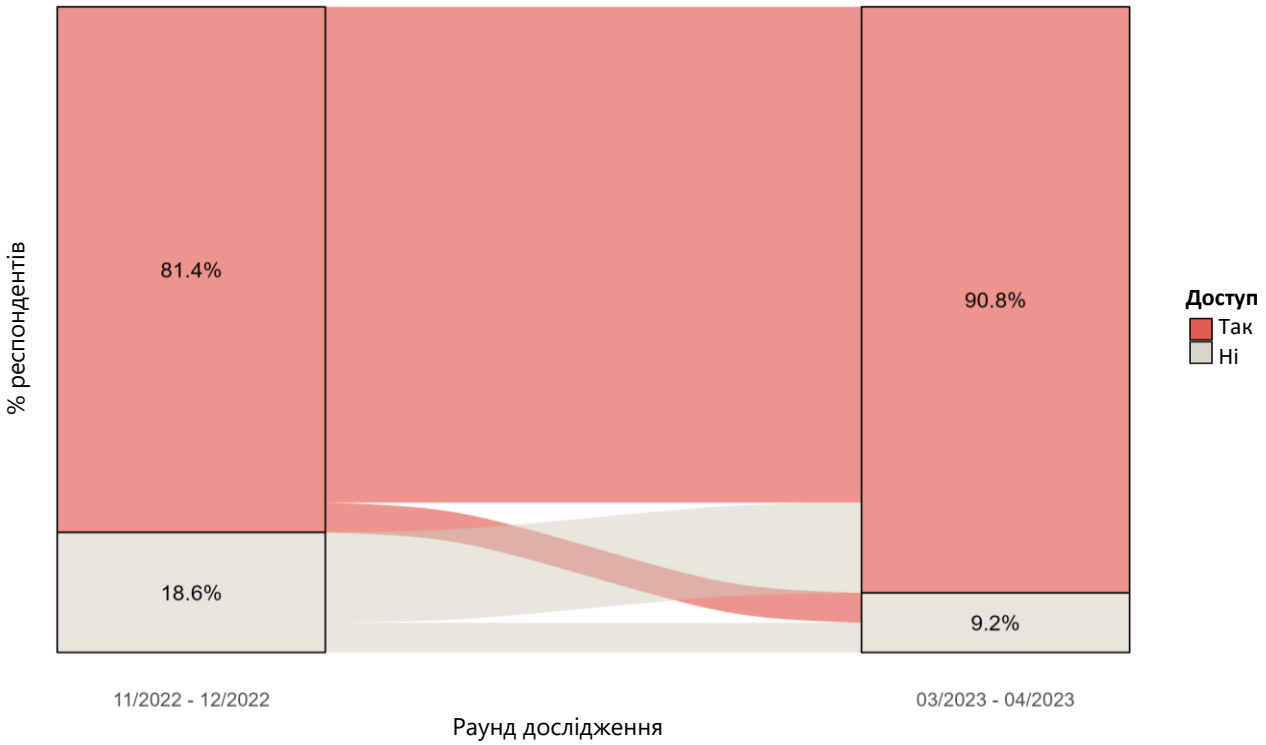

Зокрема надавачі послуг в обох країнах наголошували, що біженці мали той самий рівень доступу, що і населення приймаючої країни, і що зазвичай перешкоди, з якими вони стикалися, були таким ж, як і у місцевих жителів. Вони пояснили, що окрім мовного бар'єру, багато інших перешкод, про які повідомляють біженці, таких як тривалий час очікування та відсутність доступності, пов'язані з тим, що вони звикли до іншої медичної системи. Ця проблема також була відображена у іншому дослідницькому звіті.[30] У Польщі та Румунії значною перешкодою виявилася відсутність довіри до медичної системи приймаючої країни, на що вказували опікуни та надавачі послуг, які пояснювали, що біженці часто не розуміють і не знають, як орієнтуватися в місцевій системі охорони здоров'я. Деякі надавачі послуг вказували, що це призвело до того, що деякі біженці повертались в Україну, щоб отримати рецепти або ліки, яких вони потребували, що також підтвердили кілька опікунів. Також деякі діти на консультаціях у Польщі повідомили, що через ці перешкоди вони або їхні сім'ї були змушені повернутися в Україну, щоб отримати лікування або ліки. Це підтверджується результатами опитування, оскільки близько чверті опікунів у Польщі, які повідомили, що хочуть повернутися в Україну наступного місяця, мали намір отримати медичну допомогу (22%). Крім того, діти в обох країнах іноді згадували, що їхні сім'ї займалися самолікуванням, особливо при незначних захворюваннях, як грип, а також коли вони вважали лікування, отримане в приймаючій країні, неефективним. Тому не дивно, що покращення доступу до медичних послуг залишається однією з основних потреб, про які повідомляли опікуни під час дослідження (13% у 24 країнах, де проводилося дослідження) та ОФГ, а також надавачі послуг.

ПЗПСП

За результатами дослідження у 24 країнах, ПЗПСП виявилася однією з послуг, яку найрідше намагалися отримати та найменше потребували, порівняно з іншими, але вона все ж входить до 5 основних незадоволених потреб (див. Рисунок 9). Такі результати зберігалися протягом усіх раундів дослідження. Низький рівень доступу та (відносно) незначний пріоритет ПЗПСП серед українських біженців, незважаючи на раніше визначений високий рівень поширеності психосоціальних проблем, співвідносився з результатами попереднього дослідження.[31] Попри низький рівень доступу, найбільш виражені потреби в ПЗПСП спостерігались в Німеччині (3%), Польщі (2%) та Словаччині (2%), порівняно з іншими країнами, де їх часто не згадували серед основних незадоволених потреб. Аналогічним чином, потреба в захисті від психологічного насильства або цькування була також визнана однією з головних потреб у Чехії (2%), Словаччині (2%) та Німеччині (2%), хоча в інших країнах на неї не вказували. Хоча попереднє дослідження показало, що біженці в Чехії частіше відчували дискримінацію порівняно з біженцями в інших країнах, згідно з тим же дослідженням, це не стосувалося двох інших вищезгаданих країн.[32] Пріоритетна потреба у більшому захисті від психологічних форм насильства в цих трьох країнах може частково пояснюватися вищим рівнем відвідування місцевих шкіл порівняно з іншими країнами, оскільки діти мають більше спільних заходів з місцевими дітьми та дорослими, порівняно з тими дітьми, які відвідують лише онлайн-заняття або українські школи в приймаючій країні.

> *«Дочка запитала в мене дозволу звернутися до психолога. Вона швидко подорослішала, як і багато інших дітей зараз. Я запропонувала поговорити зі мною, але вона відповіла, що потребує допомоги спеціаліста. "Ти моя мама, ти - це ти, а це інше". Спочатку тільки вона ходила до психолога. Потім почала ходити вся наша сім'я». – Опікун-жінка, Румунія*

За даними дослідження, потреба у ПЗПСП була незначною порівняно з потребою в охороні здоров'я, освітою та спільними заходами з однолітками, так само під час якісних інтерв'ю діти (за винятком деяких дівчат-підлітків) та опікуни не вказували, що доступ до послуг з ПЗПСП є пріоритетною потребою. І це незважаючи на прояви психосоціальних проблем як у кількісних, так і в якісних інтерв'ю, а також незважаючи на те, що діти та опікуни згадували випадки повторної травматизації.* Крім того, схоже, що надавачі послуг мають інше відчуття терміновості/пріоритетності порівняно з самими дітьми та опікунами: більшість надавачів послуг в усіх секторах наголошували на потребі біженців у кращому доступі до ПЗПСП, а деякі вважали, що такі послуги мають бути доступними українською мовою або в перекладі. Однак результати цього дослідження (див. Рисунок 8) та попередніх досліджень[33] свідчать про високий рівень успішного доступу до ПЗПСП у Польщі серед тих респондентів, які намагалися отримати доступ до таких послуг.

Так само, респонденти в Румунії вказували на високий рівень успішного доступу до ПЗПСП. Крім того, під час якісних інтерв'ю опікуни та надавачі послуг у Румунії зазначали, що ПЗПСП є однією з найдоступніших медичних послуг, головним чином завдяки психологам або арт-терапії за підтримки НУО. Однак під час

* Деякі респонденти пояснили, що гучні звуки, такі як феєрверки, нагадували їм авіаудари.

консультацій деякі діти старшого віку (12-17 років), особливо дівчата, повідомили про своє бажання поговорити з психологом, але не знали, як до нього звернутися, або їхні батьки цього не схвалювали. Крім того, в Румунії існують географічні відмінності у доступі до ПЗПСП: опікуни в Галаці зазначали, що в місті немає дитячого психолога. Однак, як і в Польщі, надавачі послуг вказували, що постійний доступ до ПЗПСС є однією з основних потреб біженців.

Кілька опікунів у Румунії повідомили під час ОФГ, що їхні домогосподарства почали отримувати психологічну підтримку на прохання дітей, хоча спочатку не збиралися цього робити. Аналогічна ситуація спостерігалася у Польщі та Румунії, де на відміну від опікунів діти були більш схильні говорити про свої проблеми психічного здоров'я або проблеми своїх рідних. Таким чином виявляється, що біженцям бракує не стільки можливостей отримати доступ до ПЗПСП, скільки обізнаності та/або бажання скористатися ними. Низька пріоритетність ПЗПСП серед біженців може пояснюватися недостатньою обізнаністю як отримати доступ до таких послуг або стереотипами, пов'язаними з лікуванням психічних захворювань.

Відсутність інформації та обізнаності

Більшість респондентів (69%), у тому числі одиноких опікунів (68%), вказували, що не потребують додаткової підтримки або послуг з догляду за дитиною. Ця частка дещо зросла: з 67% до 71% та з 66% до 69% відповідно. Респонденти, які потребували додаткової підтримки, в обох раундах дослідження (14%) повідомили, що найважливішою потребою є додаткова інформація про послуги та як їх отримати. Хоча брак інформації не був однією з основних перешкод, це співвідноситься з результатами інших досліджень, згідно з якими близько половини опікунів не мали інформації про доступні послуги та не знали, як їх отримати.[34] Під час ОФГ відсутність інформації також називали однією із загальних перешкод у доступі до послуг. Крім того, деякі опікуни в Польщі також наголошували, що їм бракує інформації про їхні права та що тимчасовий виїзд з країни може вплинути на їхній статус.*

* Станом на серпень 2023 року, біженці з PESEL можуть втратити свій статус, якщо покинуть країну більш ніж на 30 днів./20

Перешкоди у різних країнах

Рисунок 13: % респондентів за основними перешкодами у доступі до послуг у приймаючій країні, за країною та перешкодою – середній показник між раундами дослідження 1 та 2

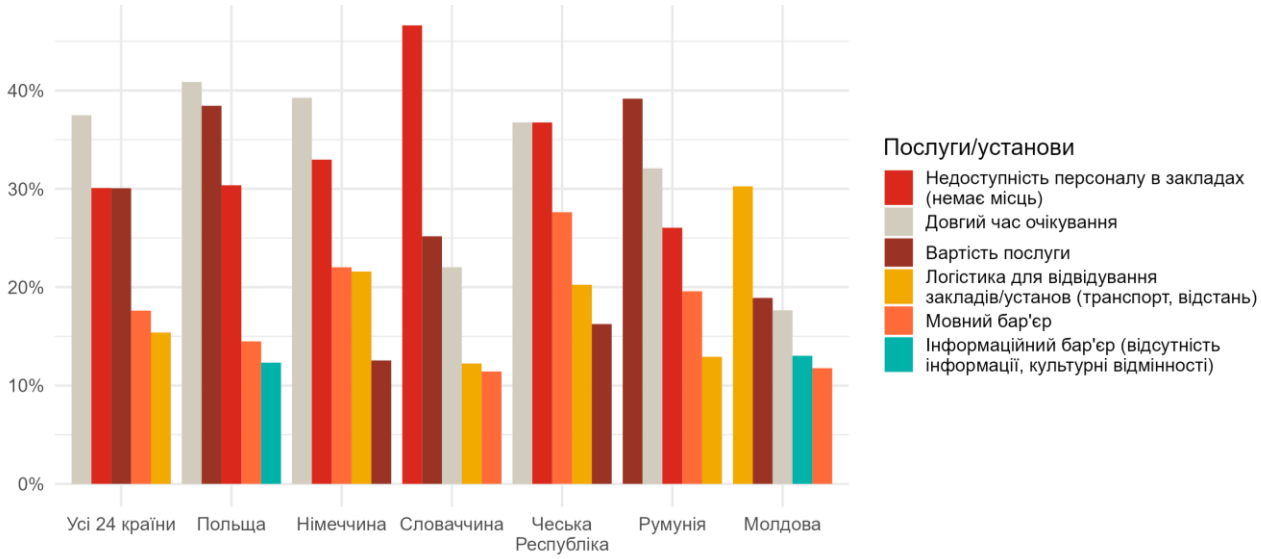

У країнах, де проводилося дослідження, респонденти загалом повідомляли, що стикалися з однаковими основними перешкодами, коли намагалися отримати доступ до послуг (див. Рисунок 13), хоча на рівні країни можна спостерігати відмінності у ступені їхньої важливості. Порівняно з іншими країнами у Польщі та Румунії значно більше респондентів повідомили, що не можуть дозволити собі послуги фінансово. У Словаччині майже вдвічі більше респондентів у якості перешкоди називали відсутність доступного персоналу порівняно з будь-якими іншими перешкодами. Хоча мовний бар'єр в інших дослідженнях було визначено як найбільш значну перешкоду у доступі до освіти[35] та медичних послуг,[36] загалом менш ніж п'ята частина респондентів вказувала його в якості перешкоди.

Окремі вразливості, які впливають на доступ до послуг

Надавачі послуг у Польщі зазначали, що деякі вразливі категорії населення мають більш обмежений доступ до послуг. За їхніми словами, роми-біженці з України іноді зазнавали дискримінації та мали менший доступ до освіти чи до інших державних послуг. Деякі надавачі послуг у сфері охорони здоров'я та освіти також повідомили, що діти з інвалідністю мали обмежений доступ до послуг. Загалом надавачі послуг вказували, що фінансове становище сім'ї є основним фактором, що впливає на здатність біженців отримувати доступ до житла та медичної допомоги, що співвідноситься з фінансовими перешкодами, про які повідомляли діти та опікуни. Крім того, за даними дослідження у 24 країнах, для домогосподарств з одинокими опікунами (30%) та людьми з інвалідністю (32%), вартість послуг дещо частіше виступала в якості перешкоди, ніж для інших.

ІНТЕГРАЦІЯ ТА НАМІРИ ПОВЕРНУТИСЯ В УКРАЇНУ

Хоча діти та опікуни сумують за своїми сім'ями та друзями, що залишились вдома, і в довгостроковій перспективі більшість хоче повернутися, вони також вважають за краще в найближчому майбутньому залишатися в приймаючій країні - головним чином через безпеку, освіту, житло та економічні можливості. Ці пріоритети загалом залишалися незмінними порівняно з попередніми раундами дослідження, але відрізнялися серед респондентів чоловічої та жіночої статі. Незважаючи на вищезгадані випадки дискримінації та насильства, про які деякі діти та опікуни повідомляли під час якісних інтерв'ю, переважна більшість зазначала, що приймаючі громади надають підтримку, а соціальна згуртованість між біженцями і місцевим населенням та вивчення місцевої мови найсильніше сприяли інтеграції. Проте більшість опікунів повідомили, що не відвідують мовні курси.

Наміри щодо подальшого переміщення

Під час кількісних та якісних інтерв'ю опікуни висловлювали бажання в короткостроковій перспективі залишитися в приймаючій країні, тоді як думка дітей під час консультацій більш різнилась. Більшість респондентів у 24 країнах повідомили, що планують залишитися у місці свого перебування протягом наступних 3 місяців після опитування, і ця частка залишалася незмінною у період з кінця 2022 року (87%) до початку 2023 року (86%).

Рисунок 14: % респондентів за 5 головними причинами залишитися у приймаючій країні протягом наступних трьох місяців, за країною та причиною – середній показник між раундами дослідження 1 та 2

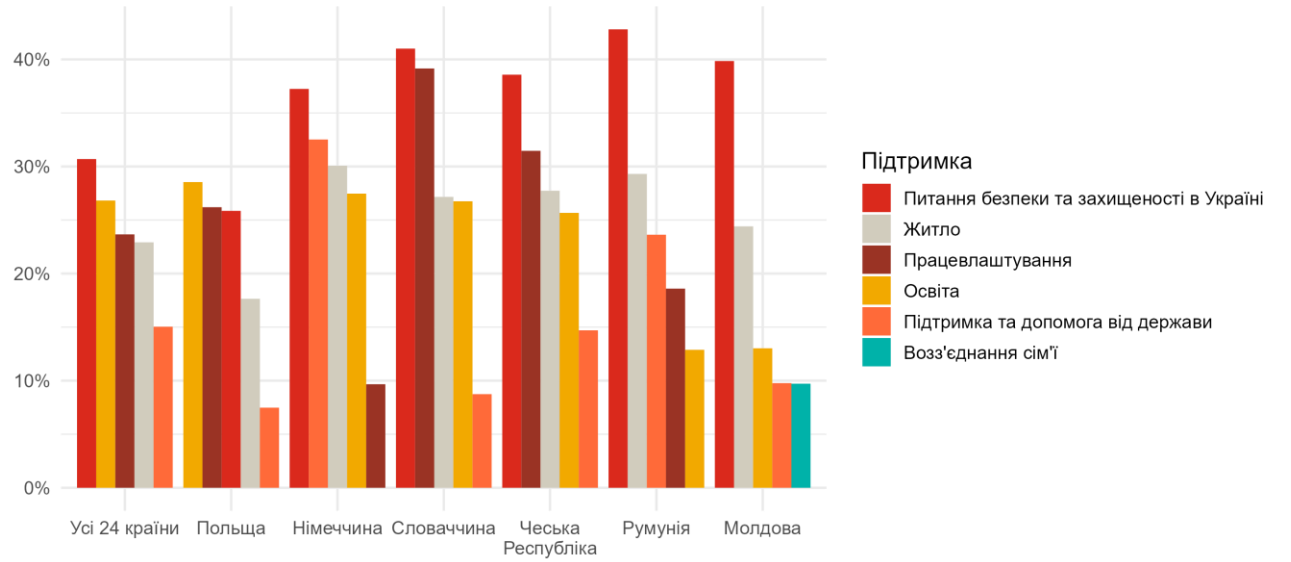

«Ніхто не знає, що буде далі, чи потрібно вивчати мову, чи ні. Це найважче». – Хлопець, 15-17 років, Польща

В обох раундах дослідження біженці повідомили, що планують залишитися, головним чином, через безпекову ситуацію в Україні (31%), кращий доступ до освіти (27%), можливості працевлаштування (24%) та житла (23%) (див. Рисунок 14 та Карта 5). Зокрема, значення житла та пільг і підтримки з боку влади приймаючої країни зросло з кінця 2022 року до початку 2023 року з 20% до 26% та з 13% до 17% відповідно, що збігається з переходом від колективного проживання до більш стабільних житлових рішень, як оренда житла, що було виявлено під час лонгітюдного дослідження. Крім того, чоловіки-опікуни (33%) значно частіше вказували на зайнятість як мотивацію залишитися порівняно із жінками-опікунами (23%). Те ж саме стосувалося пільг від уряду приймаючої країни: частка для обох статей складала 23% і 15% відповідно. І це незважаючи на стагнацію рівня зайнятості серед чоловіків (і жінок), згідно із даними дослідження по грошовому забезпеченню.

Загалом у 24 країнах, де проводилося дослідження, респонденти, які зазначали, що не впевнені чи хочуть залишитися, також повідомляли, що головним чином це залежить від безпекової ситуації в Україні (див. Рисунок 15). Відповідно до занепокоєнь щодо добробуту та безпеки дітей-біженців у приймаючій країні, на які вказували опікуни, за словами більшості респондентів, які хотіли покинути місце перебування, вони сумують за Україною або хочуть возз'єднатися з сім'єю, а також через фінансові аспекти та доступ до медичної допомоги. Возз'єднання з сім'ями також називали як причину повернення в Україну в іншому дослідженні.[37]

Карта 5: % респондентів, які повідомили, що працевлаштування є головною причиною залишитися у приймаючій країні – середній показник між раундами дослідження 1 та 2

Рисунок 15: % респондентів за 5 основними причинами невпевненості щодо перебування у приймаючій країні у наступні три місяці, за країною та причиною - середній показник між раундами дослідження 1 та 2

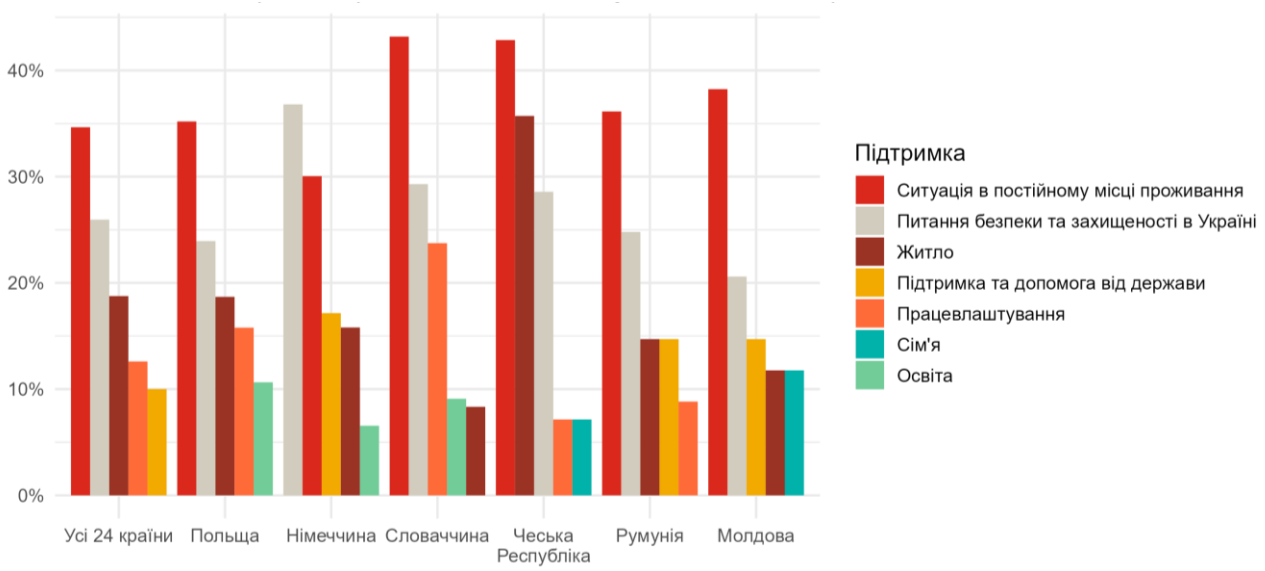

У той час як в Польщі переважна більшість респондентів повідомили, що в короткостроковій перспективі хочуть залишитися у своєму теперішньому місці перебування (87% в обох раундах), під час ОФГ опікуни зазначали, що не мають впевненості у своїх планах щодо інтеграції або бажання повернутися в Україну, коли ситуація стабілізується. Думки дітей відрізнялися залежно від їхнього віку: багато дітей молодшого віку (8-11 років) повідомляли, що сумують за Україною і хотіли б повернутися, а деякі діти старшого віку (12-17 років) зазначали, що воліли б залишитися в Польщі, оскільки відчували, що мають тут більше можливостей і свободи. У Польщі респонденти найчастіше вказували, що освіта та можливості працевлаштування є головними причинами, щоб залишитися в приймаючій країні.

У Румунії під час дослідження більшість опікунів повідомили, що планують залишитися в місці перебування протягом трьох місяців після інтерв'ю, однак ця частка зменшилася у період з кінця 2022 року до початку 2023 року з 90% до 74%. Це може бути пов'язане зі змінами у програмі 50/20*, яку під час ОФГ опікуни називали фактором, що спонукав їх залишитися у країні. Це додатково підтверджується збільшенням частки респондентів, які не були впевнені чи залишаться у Румунії та повідомляли, що основною причиною їхньої невизначеності є відсутність пільг та допомоги від державних органів влади (з 0% наприкінці 2022 року до 29% на початку 2023 року). Респонденти, які планували залишитися, окрім безпекової ситуації в Україні (частка знизилась з 46% до 39%), основними причинами називали наявність житла (в середньому 29%) та підтримку від румунської влади (24%). Більшість опікунів у Румунії під час ОФГ повідомили, що вони хотіли б залишитися в місці перебування на короткий термін, пояснивши, що мають намір повернутися в

*[1]Відповідно до змін у програмі, починаючи з 1 травня 2023 року допомога скоротиться у два етапи. До кінця 2023 року сім'ї (не домогосподарства), що складаються з більш ніж однієї особи, матимуть право отримувати на житло 2 000 румунських лей щомісяця, а одноосібні домогосподарства отримуватимуть 750 румунських лей щомісяця. Грошова допомога на харчування у сумі 600 румунських лей на людину в місяць буде надаватися тільки протягом перших чотирьох місяців.

Україну, коли дозволить ситуація, що відповідає результатам дослідження. Надавачі послуг розглядали таку невизначеність щодо часу перебування та намірів інтегруватися у приймаючу громаду як основну перешкоду для інтеграції біженців.

Добрі стосунки з приймаючими громадами

Результати кількісних та якісних інтерв'ю вказують на добрі стосунки між українськими біженцями та приймаючими громадами в Європі. У 24 країнах, де проводилося дослідження, переважна більшість респондентів (94%) зазначали, що не відчували дискримінації протягом попереднього місяця до початку дослідження.* Така частка залишалася відносно незмінною протягом усіх раундів дослідження. Крім того, під час якісних інтерв'ю діти, опікуни та члени приймаючої громади у Польщі та Румунії повідомляли, що загалом відносини між відповідною приймаючою громадою та українськими біженцями були хорошими. Більшість дітей та опікунів зазначали, що вони відчували гостинність та підтримку більшості поляків, що співвідноситься з попередніми результатами[38] .Так само, в Румунії діти та опікуни повідомляли, що відчували гостинність, та вказували, що важливим фактором є зв'язки з місцевою громадою, наводячи випадки, коли сусіди та знайомі допомагали їм отримати доступ до послуг, знайти роботу або допомагали з продуктами харчування. Під час ОФГ члени приймаючої громади в обох країнах також повідомляли про різноманітні ініціативи з підтримки біженців, як, наприклад, допомога прибулим біженцям із транспортом, розміщенням, волонтерство, забезпечення продуктами харчування або проведення заходів для дітей-біженців.

> *«Поляки життєрадісні. В мене багато друзів, які мене підтримують і не залишають на самоті». - Дівчина, 15-17 років, Польща*

Вивчення місцевої мови

Більшість респондентів повідомили, що погано або дуже погано володіють місцевою мовою (61%). Ця частка дещо зменшилася у період з кінця 2022 року до початку 2023 року (з 64% до 57%), що свідчить про покращення мовних навичок, оскільки люди перебували у країні довше. Частка респондентів, які вказували, що мають низький або дуже низький рівень володіння мовою приймаючої країни, була найвищою в країнах з неслов'янськими мовами: Румунія (87%) та Німеччина (78%). Проте у Німеччині ця частка суттєво зменшилася з 85% до 71% у період між двома раундами дослідження. Незважаючи на те, що під час якісних

* Різниця у показниках, які є дещо більш позитивними порівняно з іншим дослідженням АФП, частково може бути пояснена різним формулюванням питань для інтерв'ю. У цьому дослідженні респондентів запитували чи відчували вони дискримінацію протягом попереднього місяця у місці свого перебування. Можливими варіантами відповідей були «Так», «Ні» та «Волію не відповідати». У 2022 році під час дослідження на замовлення Агентством Європейського Союзу з фундаментальних прав людини (АФП) респондентів запитували: «Як часто ви відчували несправедливе ставлення до себе у країні поточного перебування через те, що ви з України?», а можливими варіантами відповідей були: «Ніколи», «Зрідка», «Часто», «Завжди» та «Не знаю або волію не відповідати». Так, останнє охоплювало довший період та мало на увазі частоту проявів дискримінації.

інтерв'ю мова була визначена як головний сприятливий фактор та перешкода до інтеграції, більшість респондентів у 24 країнах, де проводилося дослідження, повідомили, що не відвідують мовні курси (68% на початку 2023 року). Єдиною країною, де більшість респондентів відвідувала мовні курси, була Німеччина (60%), а найнижча відвідуваність була в Молдові (5%).

Хоча декілька опікунів та членів приймаючої громади повідомили під час ОФГ у Румунії, що знання англійської мови може значно покращити спілкування, опікуни, члени приймаючої громади та надавачі послуг погодилися, що вивчення місцевої мови є запорукою інтеграції. Опікуни зазначали, що курси румунської мови були у широкому доступі, але на початку 2023 року лише 19% респондентів повідомили, що вони їх відвідували. Це можна пояснити невеликою часткою біженців, які у довгостроковій перспективі планують залишатися в своїх нинішніх приймаючих країнах [39] Крім того, під час якісних інтерв'ю опікуни та надавачі послуг у Румунії також повідомляли про численні перешкоди, з якими стикалися біженці під час доступу до таких курсів, як, наприклад, незручний розклад або невідповідний рівень мови. Деякі опікуни, зокрема ті, у кого є маленькі діти або одинокі опікуни, також вказували на потребу у догляді за дітьми як на бар'єр у доступі до мовних курсів або працевлаштування. Працевлаштування було ще одним сприятливим фактором для інтеграції, на який вказували приймаючі громади, оскільки це дозволило б біженцям бути менш залежними від допомоги.

«Діти вчать мови дуже швидко, коли спілкуються один з одним. Я помітила це зі своїми двома дітьми. При спілкуванні вони використовують ті ж самі фрази на румунській мові. Ось чому діти вчать мову швидше, тому ми збираємося записатися до румунської школи». Опікун-жінка, Румунія

Аналогічно до результатів отриманих у Румунії, під час ОФГ у Польщі опікуни та члени приймаючої громади зазначали, що мовний бар'єр був основною перешкодою для інтеграції. Попри це, на початку 2023 року значна частка респондентів повідомила, що знає польську мову на більш-менш задовільному рівні (задовільний рівень - 36%, хороший або дуже хороший - 9%).* Це може пояснюватися тим, що для збільшення можливостей працевлаштування або доступу до послуг може знадобитися більш високий рівень польської мови, що надалі сприятиме інтеграції. Крім того, переважна більшість респондентів (79% на початку 2023 року) повідомляли, що не відвідують курси польської мови, що відображає потребу у доступі до більшої кількості безкоштовних мовних курсів, на що вказували опікуни під час якісних інтерв'ю.

Члени приймаючої громади під час ОФГ були оптимістично налаштовані щодо інтеграції українських дітей, оскільки за їхніми словами, діти набагато легше адаптуються як до мовного, так і до нового оточуючого середовища. У Польщі члени приймаючої громади наголошували, що зарахування до польських шкіл є найважливішим сприятливим фактором для інтеграції дітей. Опікуни та члени приймаючої громади в Румунії відзначали, що мовні навички дітей покращилися завдяки іграм та іншим заходам з місцевими дітьми, ще раз підкресливши необхідність спільних заходів з однолітками, а також зарахуванню більшої кількості учнів до місцевих шкіл.

* Це питання ставилося респондентам тільки на початку 2023 року.

Взаємне ставлення та сприйняття приймаючих громад та біженців

Під час якісних інтерв'ю в обох країнах надавачі послуг та члени приймаючої громади вказували на декілька перешкод для інтеграції, пов'язаних із взаємним сприйняттям та ставленням між біженцями та приймаючими сторонами. На думку членів приймаючої громади, опікуни намагалися «тримати дистанцію», що також перешкоджало інтеграції їхніх дітей, а страх опікунів перед новим середовищем та небажання звертатися по допомогу були значними перешкодами для інтеграції їхніх домогосподарств. Члени приймаючої громади в Румунії також зазначали, що інтеграції сприятиме надання психосоціальної підтримки дорослим біженцям, що дозволить їм легше подолати негативний досвід війни та переміщення. Під час якісних інтерв'ю приймаюча сторона та надавачі послуг також вказували на перешкоди, пов'язані зі сприйняттям приймаючої громади. Вони пояснювали, що деякі місцеві жителі не звикли спілкуватися з іноземцями або що вони засмучені нерівністю допомоги, яка, за їхнім сприйняттям, надається біженцям.

ДИНАМІКА ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ

Дослідження показало, що доходи та витрати домогосподарств біженців зростали протягом трьох раундів дослідження. Водночас у період з кінця 2022 року до початку 2023 року ситуація з їхнім працевлаштуванням та тип джерел доходу залишалися відносно незмінними, але суттєво відрізнялися у різних країнах. Особливо в Німеччині біженці повідомляли, що значною мірою залежать від державних соціальних виплат. Загалом домогосподарства з людьми з інвалідністю у своєму складі також залежали переважно від виплат допомоги, але вони заощаджували менше грошей на місяць порівняно з іншими домогосподарствами. Домогосподарства біженців витрачали більшу частину свого доходу на продукти харчування та напої, а у Польщі значну частку щомісячних витрат становила також оренда житла.

Зайнятість

Рисунок 16: % респондентів за країною та статусом зайнятості (топ-5) - середнє значення між 1, 2 та 3 раундами дослідження

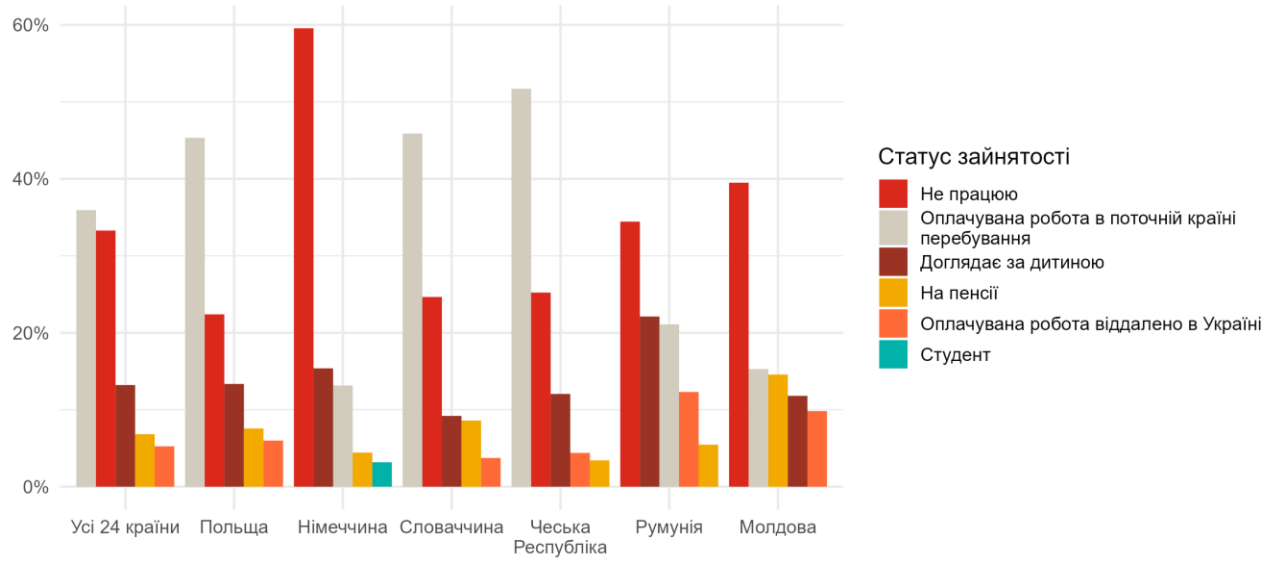

Майже половина респондентів дослідження щодо грошового забезпечення повідомила, що працює або у приймаючій країні або віддалено в Україні. Серед тих 1 802 респондентів, які вказали свій статус зайнятості в усіх трьох раундах дослідження, у менше ніж 8% респондентів змінився статус зайнятості у період з грудня 2022 року по лютий 2023 року. Приблизно така ж частка респондентів отримала роботу або стала безробітними. Загальна частка працевлаштованого дорослого населення серед опитаних залишалася незмінною протягом тривалого часу, але суттєво відрізнялася у різних країнах (див. Рисунок 16). Так, у Чеській Республіці (58%), Польщі (54%) та Словаччині (51%) більшість біженців працювала у приймаючій країні, або віддалено в Україні чи інших країнах, тоді як у Німеччині більшість респондентів була безробітними і тому набагато більше залежала від допомоги. Серед шести основних країн, що прийняли найбільшу кількість біженців, Румунія є єдиною країною зі значною часткою (22% в середньому протягом усіх раундів) респондентів, які повідомили, що не працюють, але піклуються про своїх дітей. Румунія (13%) також має

найвищий показник людей, які працюють віддалено в Україні. Друге місце після неї за цим показником посідає Молдова (10%).

Низький рівень зайнятості у Німеччині, Молдові та Румунії можна пояснити кількома факторами, такими як незначна різниця між середньомісячним доходом від допомоги та соціального забезпечення від уряду країни, що приймає, і середньою заробітною платою (про що йтиметься у наступному розділі), а також мовним бар'єром. Чеська, польська та словацька мови належать до слов'янської мовної групи, що може сприяти кращим можливостям працевлаштування для українців у цих країнах. Крім того, згідно з іншими дослідженнями низький рівень зайнятості серед українських біженців у Німеччині пояснюється тим, що значна частина з них відвідує мовні курси, а отже, не є доступною для ринку праці.[40]

> *«Нам дійсно потрібна робота на пів дня або на неповний робочий день, тому що у всіх є діти, і часто ми тут самі та не маємо нікого, хто б допоміг. Наприклад, я тут одна з двома дітьми. Я не можу залишити їх самих. І таких, як я, тут багато». - Жінка-опікун, Румунія*

Під час ОФГ у Польщі та Румунії більшість опікунів зазначила, що роботу знайти можливо, однак, їм важко працювати особливо через мовний бар'єр та відсутність прийнятних варіантів по догляду за дітьми. Останнє особливо позначилося на сім'ях з маленькими дітьми та одиноких опікунах. На консультаціях з дітьми у Польщі та Румунії діти зазначили, що вони знають про труднощі, з якими стикаються їхні опікуни під час пошуку роботи, та назвали схожі перешкоди у працевлаштуванні, що й опікуни. Підлітки обох статей та в обох країнах додали також, що хотіли б знайти собі роботу, щоб мати змогу робити свій внесок у сімейний бюджет. Однак, вони вказали на складність знайти роботу для неповнолітніх.

Статус зайнятості респондентів також відрізнявся залежно від статі та віку. Хоча жінки (42% в середньому протягом усіх трьох раундів) і чоловіки (43%) однаково часто працювали, жінки (14%) частіше повідомляли про те, що їм доводилося доглядати за дітьми та не працювати, порівняно з чоловіками (2%). Частка людей, які назвали себе пенсіонерами, також була більшою серед чоловіків (15%), ніж серед жінок (6%), що можна пояснити більшою часткою респондентів-чоловіків віком старше 50 років (33% порівняно з 19% серед жінок) через загальну мобілізацію в Україні чоловіків віком до 60 років, яким заборонено виїжджати за межі країни. У лютому-березні 2023 року п'ята частина людей у віці від 31 до 40 років доглядали за дітьми та не працювала, тоді як у віці старше 50 років не працювала більшість респондентів. Це було очікувано, оскільки літнім людям важче інтегруватися на ринку праці, а деякі з них вже отримують пенсійні виплати. У Молдові найвища частка (15% в середньому протягом трьох раундів дослідження) респондентів, які повідомили, що більше не працюють у зв'язку з виходом на пенсію.

Рисунок 17: % респондентів за країною та категорією робіт (топ-5) - середнє значення між 1, 2 та 3 раундами дослідження

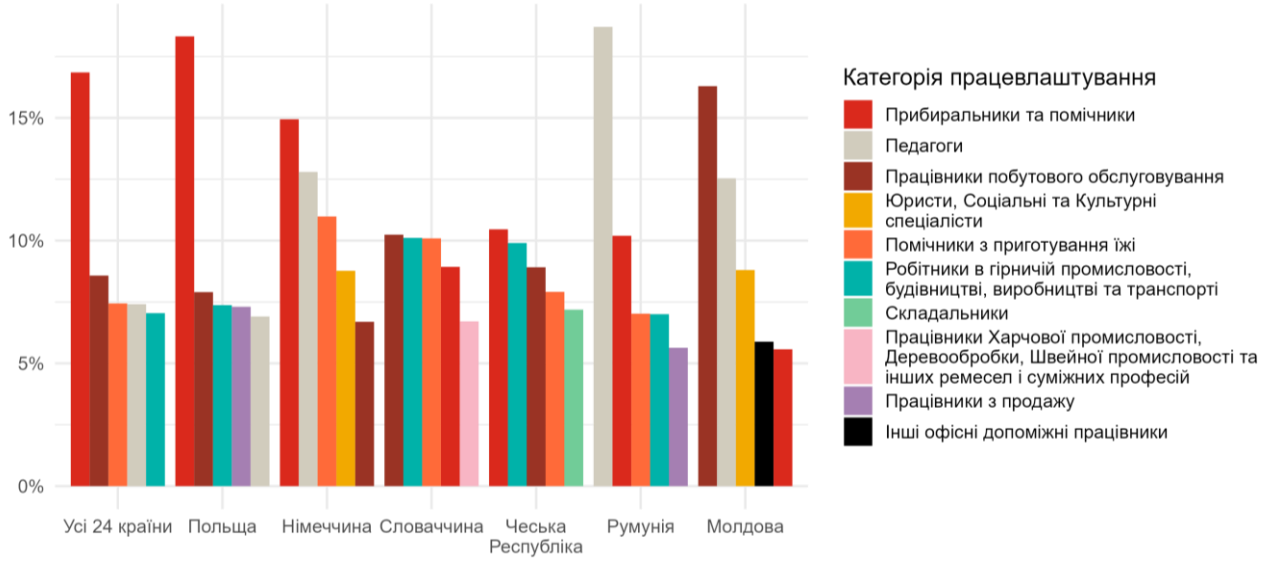

Загалом, більшість респондентів, які працювали, виконували фізичну роботу і працювали прибиральниками, помічниками та працівниками, що надають персональні послуги (див. Рисунок 17). Хоча види робіт залишалися незмінними протягом усіх раундів дослідження, вони суттєво відрізнялися між країнами. Так, у Польщі, Німеччині та Румунії прибиральники та помічники складали понад 10% респондентів, а в Румунії, Німеччині та Молдові таку ж частку становили педагогічні працівники. Лише у Молдові значна частка біженців (16%) працювала в сфері надання персональних послуг. Типи зайнятості також відрізнялися залежно від статі: жінки найчастіше працювали прибиральницями та помічницями (18%), тоді як чоловіки найчастіше працювали у гірничодобувній промисловості, у сферах будівництва, виробництва та транспорту (12%).

Дохід

Карта 6: Середній дохід домогосподарств (євро) на одну особу за попередній місяць, лютий-березень 2023 р.

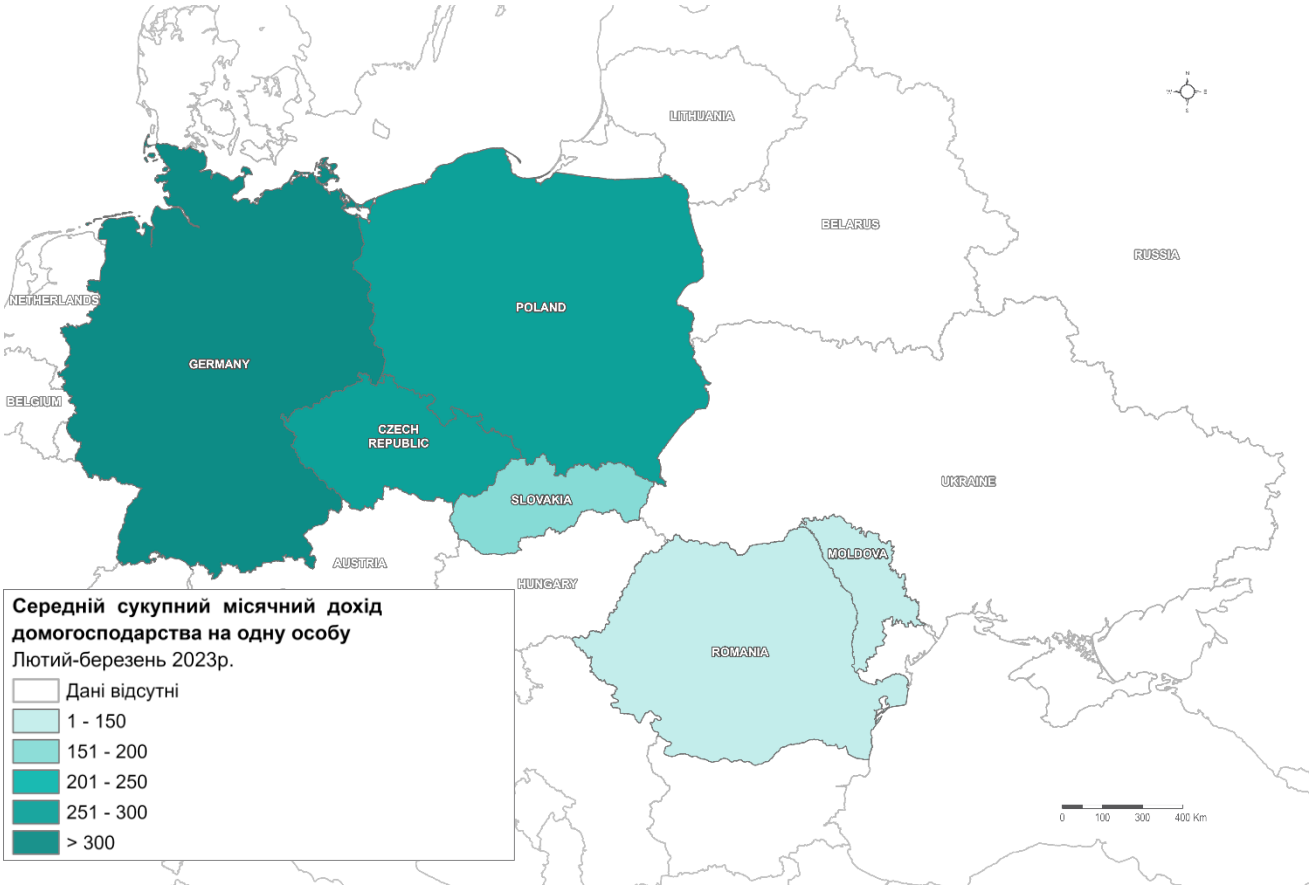

У всіх 24 країнах загальний дохід домогосподарств біженців на одну особу, у тому числі з виплатами допомоги, дещо збільшився протягом трьох раундів дослідження з 290 до 310 євро. Серед шести основних країн, що прийняли найбільше біженців, лише у Румунії та Словаччині вказаний дохід на одну особу зменшився. Зазначені доходи домогосподарств були найвищими у Німеччині та Чеській Республіці, а найнижчими - у Молдові та Румунії (див. Рисунок 18). Це також стосується і розміру домогосподарств. Якщо не враховувати виплати допомоги, середній дохід домогосподарств у Німеччині дорівнював нулю, а найвищий рівень доходу був у Чеській Республіці та Польщі. Це пов'язано з низьким рівнем зайнятості у Німеччині та меншою важливістю доходу від роботи порівняно з виплатами допомоги (див. Рисунки 15 та 20). Таким чином, біженці у Німеччині вкрай залежні від державних соціальних виплат для забезпечення свого життя у країні свого нинішнього перебування, що робить їх вразливими до будь-яких змін у політиці.

Рисунок 18: Середній дохід домогосподарств (євро) за попередній місяць, за країною – середнє значення між 1, 2 та 3 раундами дослідження

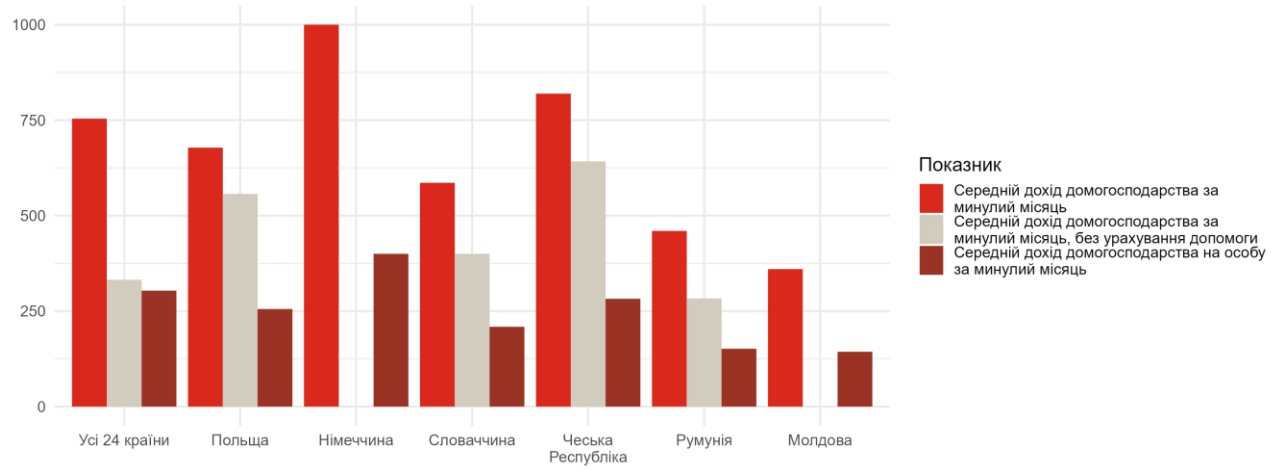

Під час ОФГ у Румунії деякі опікуни повідомили, що вони отримують меншу заробітну плату за ту саму роботу порівняно з місцевими жителями. Кілька надавачів послуг підтвердили наявність цієї проблеми. Подальші дослідження мають з'ясувати, чи відслідковується така ж тенденція і в інших країнах. Ще одне дослідження показало, що деякі українські біженці змушені працювати понаднормово (16%), або їм недоплачують чи не платять взагалі (10%).[41]

Рисунок 19: Середній дохід домогосподарств (євро) за попередній місяць, за статтю – середнє значення між 1, 2 та 3 раундами дослідження

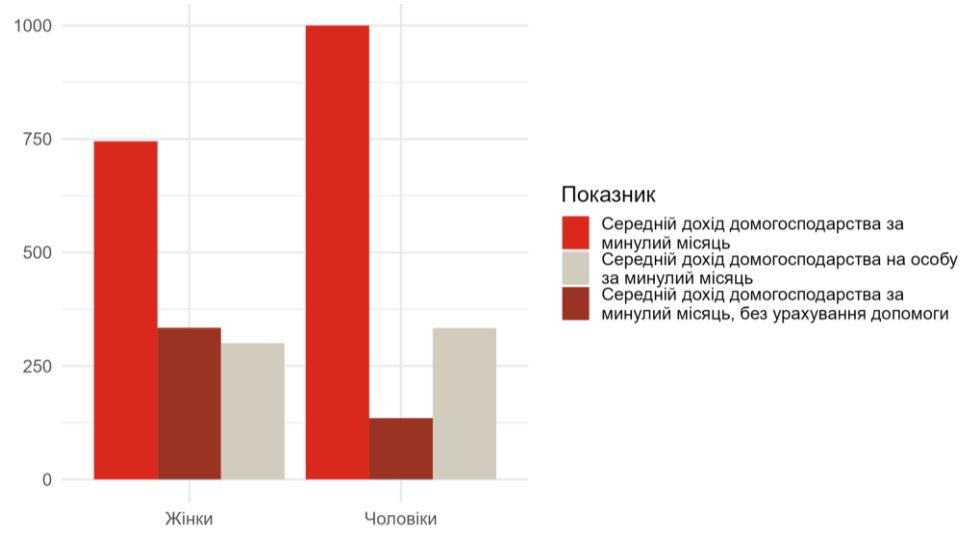

Спостерігаються помітні гендерні відмінності у рівнях доходів (див. Рисунок 19). Чоловіки зазначили приблизно на 250 євро більший сукупний дохід їхнього домогосподарства порівняно з жінками. Однак, якщо взяти до уваги розмір домогосподарств, дохід домогосподарств був майже однаковим. В основному це можна пояснити тим, що респонденти-чоловіки були членами більших домогосподарств, ніж респонденти-жінки (і рідше були одинокими опікунами, як згадувалося вище). Іншою помітною відмінністю, показаною на

Рисунку 19, яку можна пояснити більшим розміром домогосподарств респондентів-чоловіків, є нижчий середній дохід домогосподарств, вказаний чоловіками, без урахування допомоги і соціальних виплат від урядів країн та ООН/НУО.

Домогосподарства з людиною з інвалідністю у своєму складі зазначили такий самий сукупний дохід, як і домогосподарства без таких людей. Однак, ця схожість пояснюється тим, що перші в середньому мають більше членів домогосподарства, ніж другі. Якщо брати до уваги розмір домогосподарства, домогосподарства, в яких є людина з інвалідністю, назвали значно нижчий дохід на одну особу (235 євро) порівняно з домогосподарствами без таких людей у своєму складі (316 євро). Різниця стає ще більш помітною, якщо виключити з розрахунку виплати допомоги. Так, заявлений щомісячний дохід домогосподарств з людьми з інвалідністю у своєму складі становив 24 євро на особу порівняно зі 139 євро на особу в домогосподарствах без людей з інвалідністю. Залежність домогосподарств, у яких є люди з інвалідністю, від допомоги свідчить про необхідність кращої інтеграції таких людей на ринку праці.

Рисунок 20: % респондентів за країною та джерелом доходу (топ-5) – середнє значення між 1, 2 та 3 раундами дослідження*

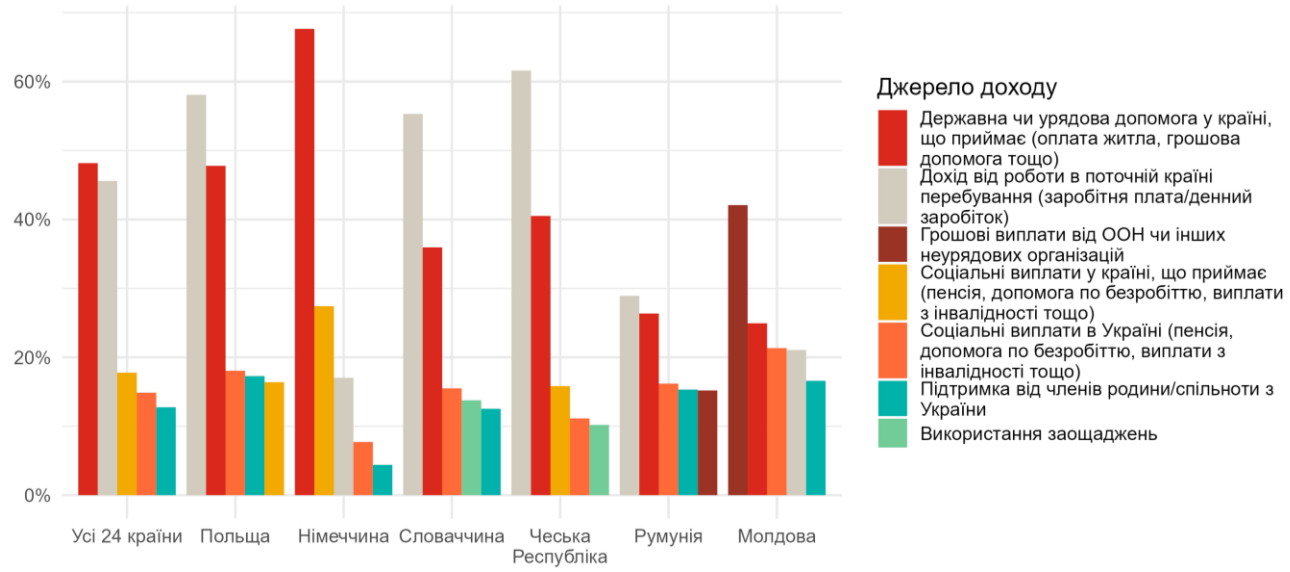

* Респонденти могли обрати серед запропонованих варіантів кілька джерел доходу. Тому, отримані результати можуть перевищувати 100%.

Рисунок 21: Середній дохід домогосподарств (євро) за попередній місяць, за країною та джерелом доходу – середнє значення між 1, 2 та 3 раундами дослідження

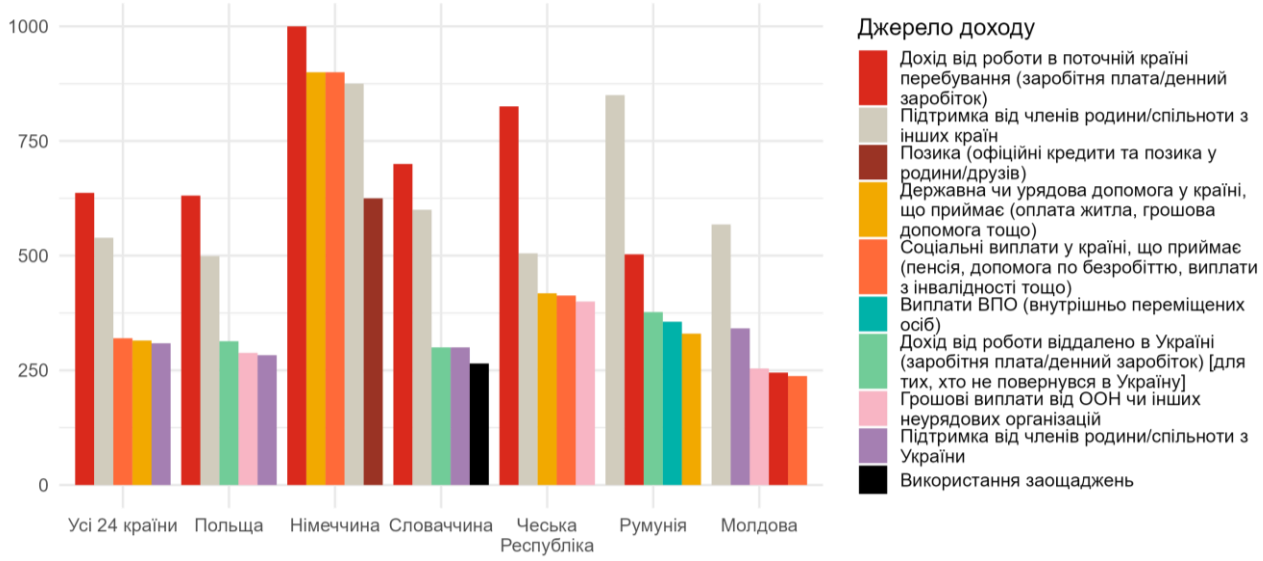

Що стосується типів джерел доходу, загалом біженці найчастіше повідомляли, що покладаються на державну допомогу. Одразу на другому місці був дохід від роботи у приймаючій країні. Однак, такий загальний результат пояснюється дуже великою часткою респондентів у Німеччині, які зазначили державну допомогу своїм доходом. Саме у цій країні біженці більше залежали від державної допомоги, і лише в Молдові респонденти покладалися більше на допомогу від ООН та НУО, ніж на дохід від роботи (див. Рисунок 20). Дуже низька частка домогосподарств у Німеччині, які отримують дохід від роботи, пояснюється низьким рівнем зайнятості серед біженців у цій країні, про що йшлося у попередньому розділі. У біженців у Німеччині мало стимулів працювати, оскільки середній розмір допомоги та соціальних виплат (850 євро сукупно) лише трохи нижчий за середній дохід від роботи (1 000 євро) (див. Рисунок 21). Польща посідає друге місце після Німеччини за часткою респондентів, які зазначили, що їхні домогосподарства отримують державну допомогу. Однак, середній розмір державної допомоги (108 євро) та соціальних виплат у приймаючій країні (128 євро) був незначний порівняно із середнім розміром доходу, отриманого від роботи (631 євро). Тому біженці у Польщі (та інших країнах) мали більше стимулів працювати, ніж біженці у Німеччині. Крім того, у Польщі, Молдові, Словаччині та Румунії понад 10% респондентів повідомили, що отримували допомогу від родичів і друзів в Україні. Однак, лише у Молдові середній дохід від цих виплат був вищим, ніж від роботи (див. Рисунок 21).

Рисунок 22: Середня частка джерел доходу домогосподарств за країною та джерелом (топ-5) без урахування допомоги – середнє значення між 1, 2 та 3 раундами дослідження

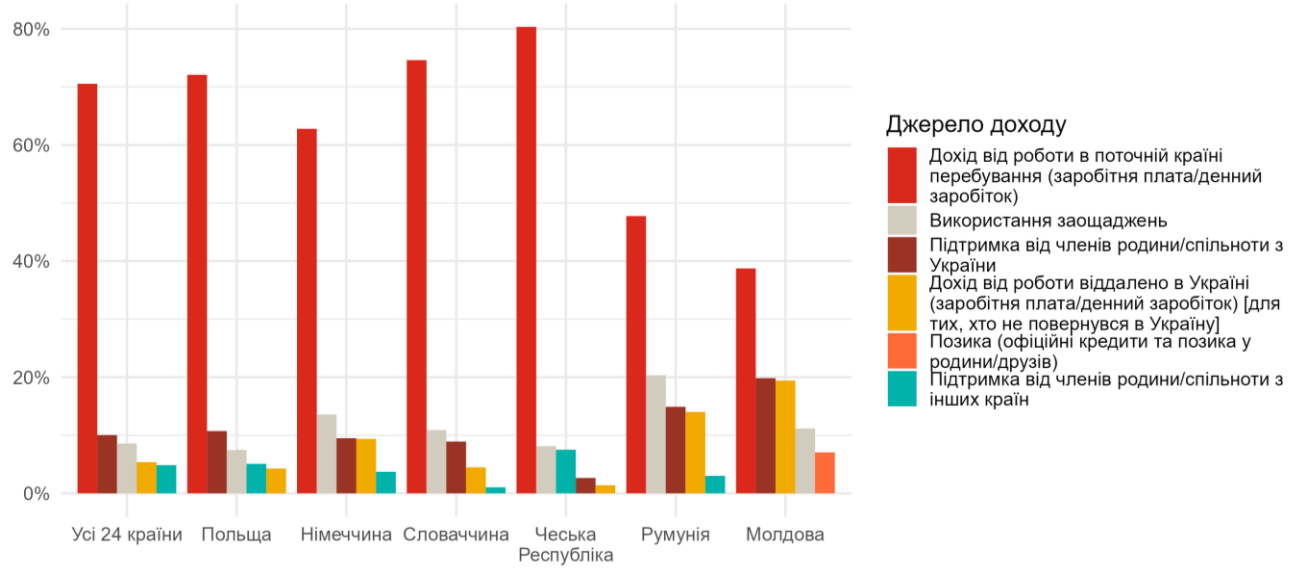

Якщо не брати до уваги державну допомогу, допомогу від ООН/НУО та соціальне забезпечення, робота, безумовно, була найважливішим джерелом доходу для домогосподарств біженців. Середня частка різних джерел доходу домогосподарств була приблизно однаковою у шести основних країнах, що прийняли найбільшу кількість біженців (див. Рисунок 22). Робота (очна або дистанційна, у країні нинішнього перебування або за її межами) становила у середньому 80% доходу домогосподарств. На другому та третьому місцях були виплати від родичів/ друзів в Україні (10%) і заощадження (8%). Лише у Молдові та Румунії середня частка доходу від роботи складала менше 50%, а домогосподарства переважно покладалися на власні заощадження (Румунія), допомогу від родичів та друзів в України (в обох країнах), а також на офіційні та неофіційні позики. Це підтверджує результати попереднього розділу щодо низького рівня зайнятості серед біженців у Молдові та Румунії і вказує на нестабільні джерела доходу та ризик використання негативних механізмів подолання труднощів та збільшення заборгованості серед біженців у цих країнах. Певні ознаки використання негативних механізмів подолання труднощів було виявлено під час консультацій з дітьми. Так, деякі діти у Польщі та Румунії зазначили, що вони споживають меншу кількість їжі та продукти харчування гіршої якості, ніж до переміщення.

Рисунок 23: % респондентів за статтю та джерелами доходу (топ-5) – середнє значення між 1, 2 та 3 раундами дослідження

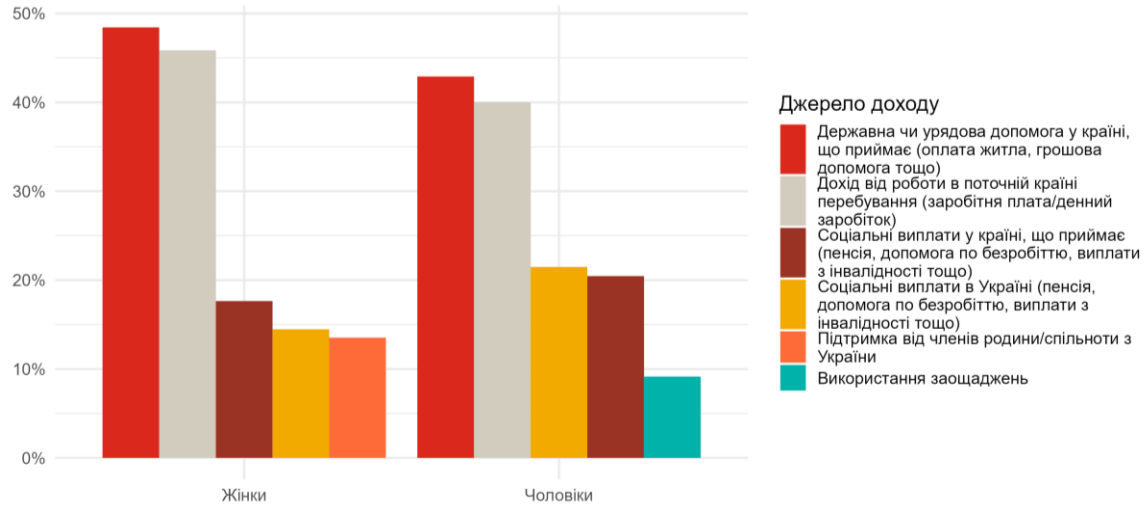

Відповідно до вищезазначених результатів щодо рівня доходу, спостерігаються певні помітні гендерні відмінності у 5 найбільших джерелах доходу (див. Рисунок 23). Чоловіки частіше повідомляли, що їхні домогосподарства отримують соціальні виплати (як від України, так і від країни їхнього нинішнього перебування) та покладаються на заощадження. Вища частка соціального забезпечення серед чоловіків може бути пов'язана з тим, що частка людей у віці 50 років і старше вища серед респондентів-чоловіків (в середньому 35% протягом усіх раундів), ніж серед респондентів-жінок (20%). З іншого боку, жінки частіше згадували перекази від родичів та друзів в Україні, роботу в приймаючій країні та отримання допомоги від уряду країни їхнього нинішнього перебування.

Витрати

У всіх країнах Європи витрати домогосподарств біженців на одну особу дещо зросли протягом трьох раундів дослідження з 246 до 260 євро. Лише в Словаччині повідомлені витрати зменшилися з 220 до 183 євро. Як і доходи, щомісячні витрати були найвищими у Німеччині та Чеській Республіці, а найнижчими - у Румунії та Молдові (див. Рисунок 24 і Карта 7). Це також стосується і розміру домогосподарств. Зростання витрат домогосподарств можна здебільшого пояснити збільшенням загальних витрат на продукти харчування та напої з 216 до 253 євро, а також збільшенням витрат на оренду житла з 343 до 360 євро (обидва середні значення для всього домогосподарства).

Карта 7: Середні витрати домогосподарств (євро) на одну особу за попередній місяць, лютий-березень 2023 р.

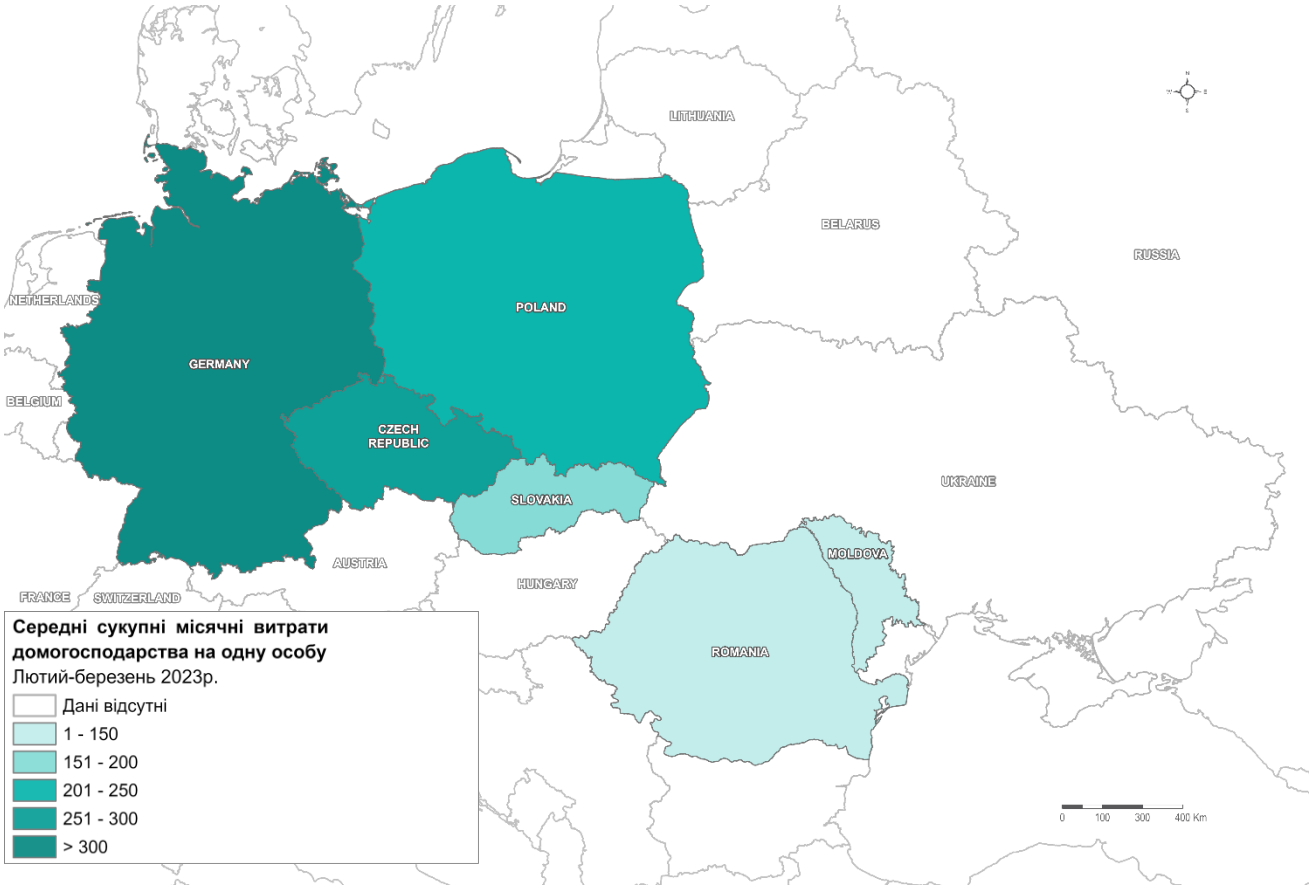

Рисунок 24: Середні витрати домогосподарств (євро) за попередній місяць, за країною – середнє значення між 1, 2 та 3 раундами дослідження

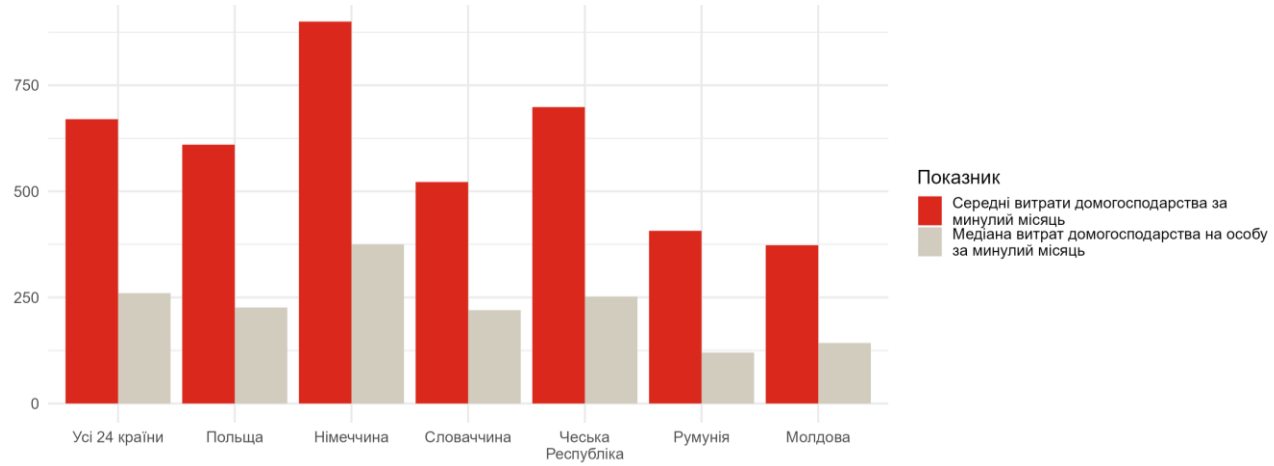

Рисунок 25: Середні витрати домогосподарств (євро) за попередній місяць, за статтю – середнє значення між 1, 2 та 3 раундами дослідження

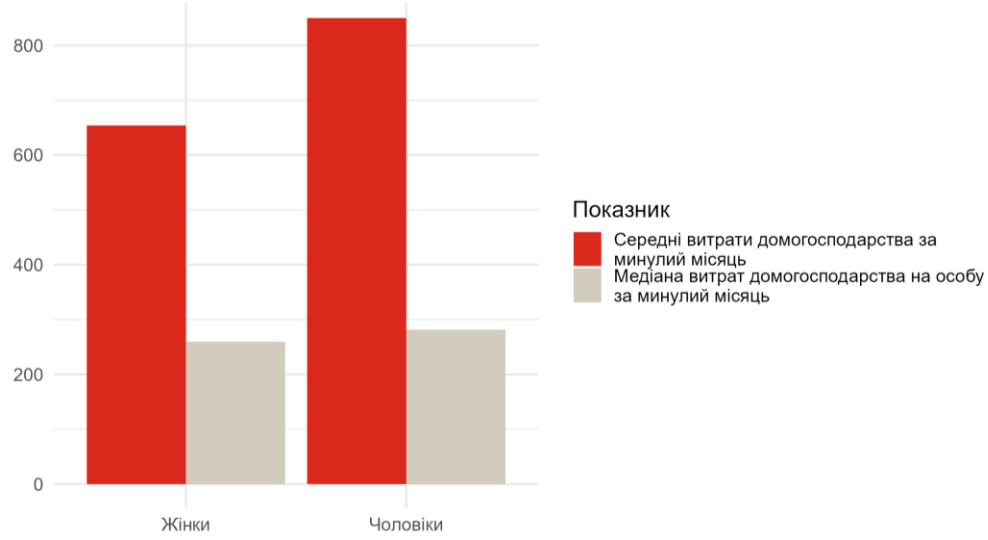

На регіональному рівні різниця у загальних витратах респондентів-чоловіків та респондентів-жінок становила 200 євро (див. Рисунок 25). Так, чоловіки зазначили 840 євро витрат (середнє значення протягом трьох раундів дослідження), а жінки - 650 євро. Однак, що стосується доходу, ці відмінності можна пояснити більшим розміром домогосподарств респондентів-чоловіків. Якщо ж порівнювати витрати на одну особу, то суми майже однакові (280 євро для чоловіків та 270 євро для жінок).

Домогосподарства, в яких є людина з інвалідністю, повідомили про дещо менші витрати, ніж домогосподарства без людей з інвалідністю у своєму складі, при цьому враховувався також розмір домогосподарства. Враховуючи середнє значення* протягом трьох раундів дослідження, загальні витрати становили 649 євро порівняно з 668 євро, а витрати на одну особу складали 210 євро порівняно з 265 євро. Це здебільшого пояснюється тим, що домогосподарства з людьми з інвалідністю у своєму складі рідше (в середньому 35%) повідомляли, що платять за оренду житла, порівняно з домогосподарствами без таких людей (в середньому 41%). Водночас, ті домогосподарства, у яких є люди з інвалідністю та які повідомили, що сплачують за житло, зазначили вищі витрати (423 євро), ніж домогосподарства без таких людей (341 євро).

* Однак, враховуючи середнє значення, немає суттєвої різниці між загальними витратами домогосподарств, у яких є люди з інвалідністю, (669 євро) та інших домогосподарств (658 євро).

Рисунок 26: % респондентів за країною та видом витрат за попередній місяць (топ-5) – середнє значення між 1, 2 та 3 раундами дослідження

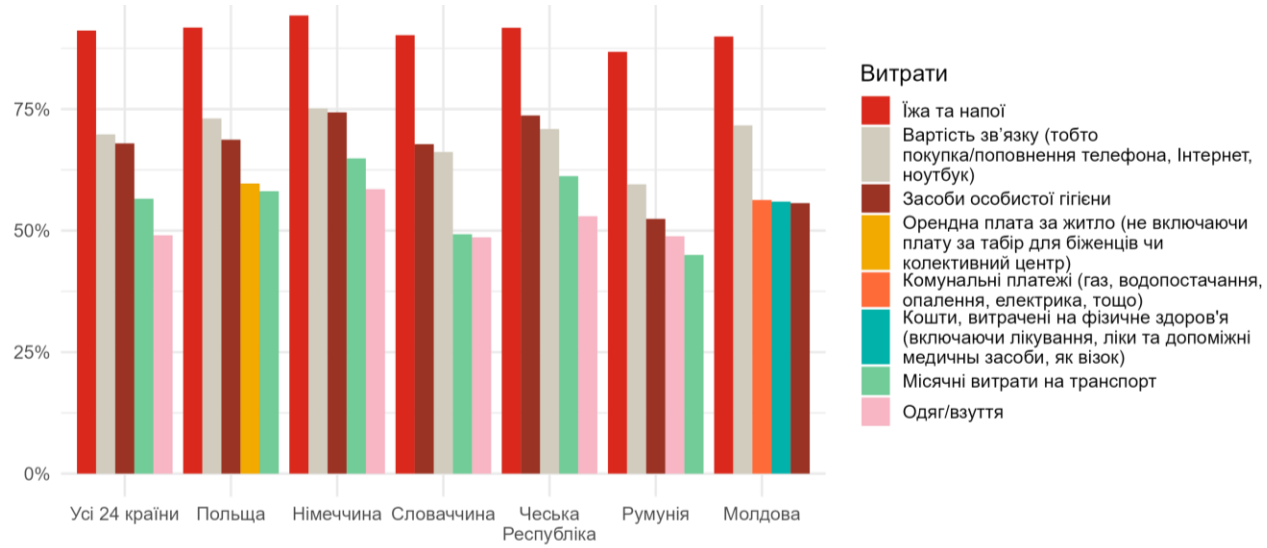

Рисунок 27: Середні сукупні витрати домогосподарств за попередній місяць, за країною та видом витрат (топ-5) – середнє значення між 1, 2 та 3 раундами дослідження

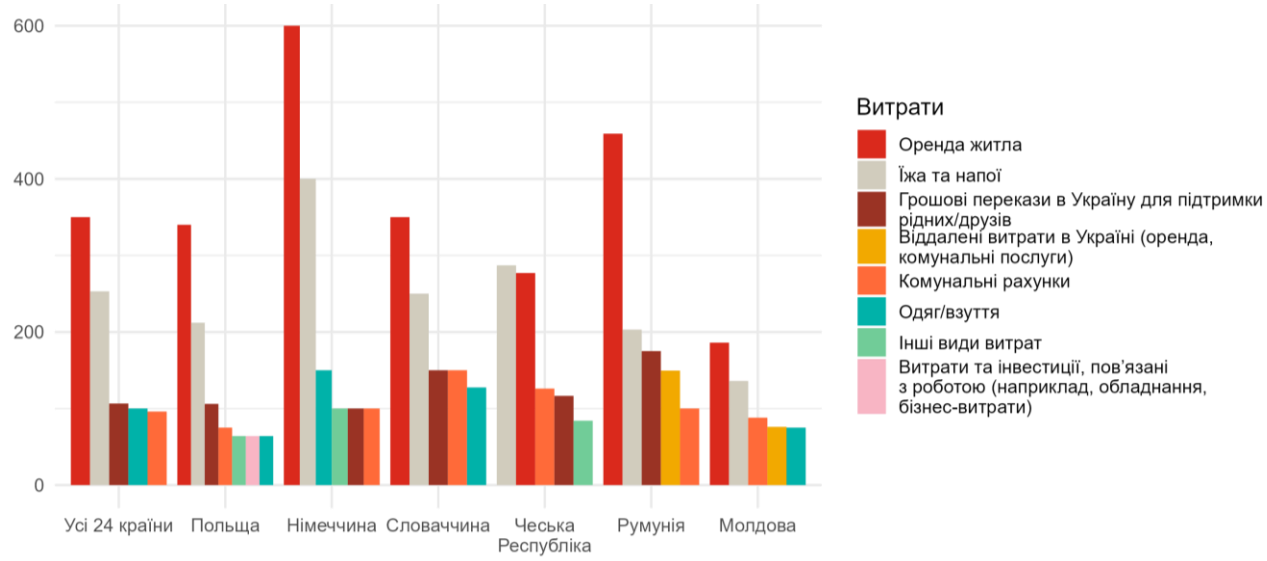

Рисунок 28: Середня частка витрат домогосподарств за країною та видами витрат (топ-5) – середнє значення між 1, 2 та 3 раундами дослідження

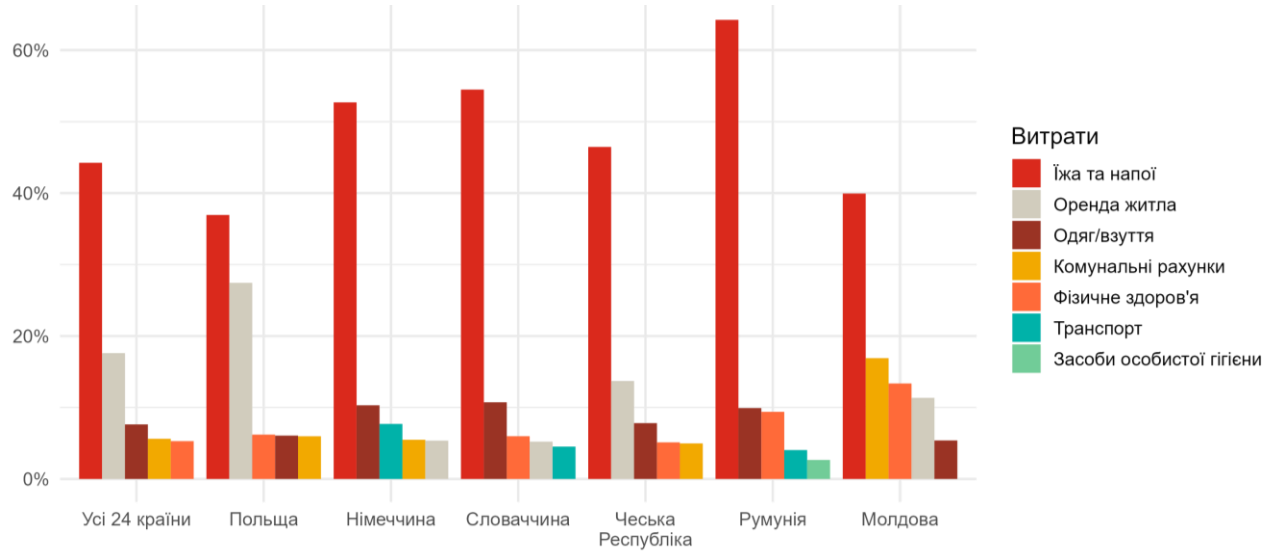

Що стосується видів витрат, про які повідомили респонденти в усіх країнах Європи, біженці найчастіше витрачали гроші на продукти харчування та напої.* На другому та третьому місцях були витрати на зв'язок та засоби особистої гігієни (див. Рисунок 26). Крім того, на продукти харчування та напої припадала найбільша частка щомісячних витрат (45%). Потім слідували витрати на оренду житла (18%) та одяг/взуття (18%) (див. Рисунок 28). Однак, між країнами існували значні відмінності у показниках. Так, лише у Польщі понад чверть витрат домогосподарств становила оренда житла, і лише у Молдові комунальні платежі складали трохи менше п'ятої частини усіх витрат. Середні суми повідомлених витрат на продукти харчування з напоями та оренду житла були значно більшими у Німеччині, а витрати на комунальні послуги були значно вищими у Молдові порівняно з іншими п'ятьма країнами (див. Рисунок 27).

Хоча частота різних видів витрат була дуже схожою для респондентів-чоловіків та респондентів-жінок, спостерігалися помітні гендерні відмінності у *частці* щомісячних витрат. Так, жінки повідомили, що в середньому більше витрачають на оренду житла (18% порівняно з 9% в усіх раундах), а чоловіки назвали більшу частку витрат на продукти харчування та напої (52% порівняно з 43%). Відносно вищі витрати на оренду житла особливо помітні з огляду на те, що респонденти-жінки зазначили менші розміри своїх домогосподарств, і частіше, ніж респонденти-чоловіки, жінки є одинокими опікунами.

Заощадження

У всіх країнах Європи менше 10% домогосподарств біженців зазначили, що їм вдалося зробити заощадження за попередній місяць. Відсоток домогосподарств, які змогли заощадити, був найвищим у Німеччині (16%) і найнижчим у Молдові (4%). У період з листопада 2022 року по січень 2023 року ця частка

* Майже усі респонденти, які не зазначили витрати на продукти харчування та напої, сказали, що не хочуть відповідати або не знають, що відповісти.

дещо зросла з 10% до 12%. Водночас значно зросла сукупна середня сума, яку домогосподарства змогли відкласти на заощадження, – зі 107 до 200 євро.

Аналізуючи різницю між сукупними доходами і витратами у 24 країнах та протягом трьох раундів дослідження, помітно, що домогосподарства змогли заощадити 44 євро на місяць на одну особу (середнє значення). Різниця між доходами та витратами була приблизно однаковою для респондентів-чоловіків (44 євро) і респондентів-жінок (40 євро). Домогосподарства, в яких є люди з інвалідністю, змогли заощадити лише 25 євро порівняно з іншими домогосподарствами, які заощадили 51 євро (див. Рисунок 29). Це свідчить про те, що домогосподарства з людьми з інвалідністю у своєму складі не лише більше залежать від виплат допомоги, як це вже зазначалося раніше, але й мають набагато меншу фінансову гнучкість, ніж інші домогосподарства.

Рисунок 29: Середні доходи та витрати домогосподарств (євро) за попередній місяць, за наявністю людей з інвалідністю у домогосподарстві – середнє значення між 1, 2 та 3 раундами дослідження

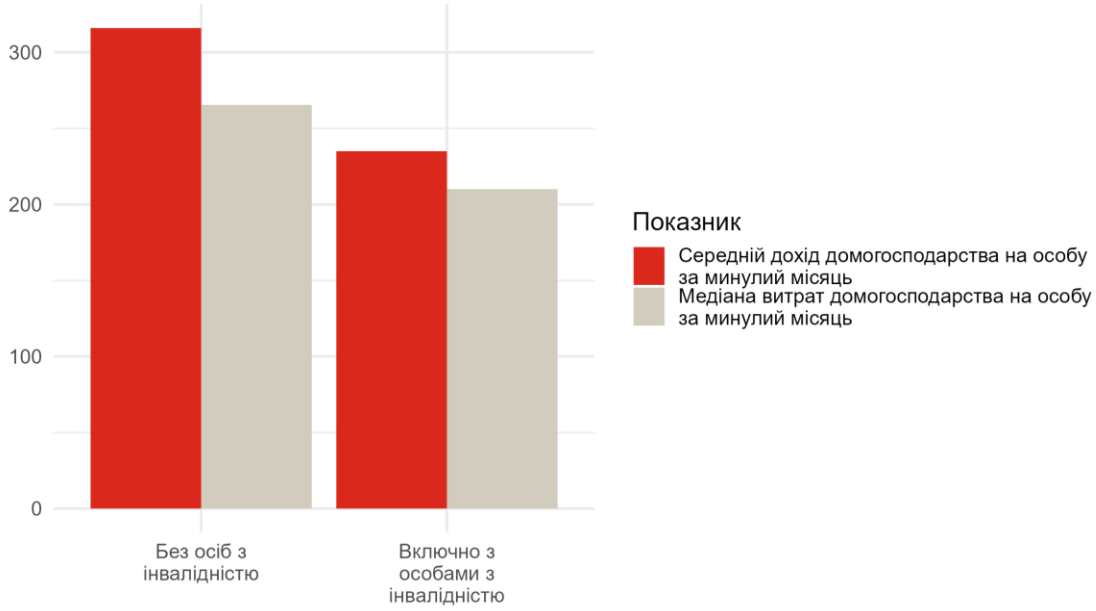

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Дослідження показує, що українські діти-біженці та їхні опікуни загалом почуваються у безпеці у приймаючих країнах і здебільшого мають доступ до широкого спектру послуг. Проте багато з них продовжують стикатися зі значними проблемами внаслідок переміщення.

Питання добробуту та безпеки

Під час консультацій у Польщі та Румунії серед найбільших своїх переживань діти відзначали сум за членами своєї родини, друзями або домашніми тваринами, які залишилися в Україні. Крім того, їх турбували незнання місцевої мови приймаючої країни та ксенофобські висловлювання і цькування, з якими вони стикалися у місці їхнього перебування. Зокрема діти молодшого віку згадували цькування та ксенофобські висловлювання як від дітей, так і дорослих, тоді як про випадки фізичного цькування повідомляли переважно хлопці молодшого віку у Румунії. Відчуття самотності було найбільш поширеним серед підлітків у Румунії та дітей молодшого віку у Польщі.

Аналогічно в опитуванні опікуни з 24 країн зазначали, що найбільш негативно на дітей впливали хвилювання за майбутнє (17%), брак друзів (13%), незнання місцевої мови (13%) та сум за друзями і родичами в Україні (9%). У деяких дітей та опікунів були помітні також ознаки дистресу, а в окремих випадках діти відверто просили про психологічну підтримку.

Фактори захисту

Діти у Польщі та Румунії назвали членів своєї родини, зокрема матерів, та друзів в якості дорослих, яким вони довіряють найбільше і до яких звертаються за допомогою. В обох країнах деякі діти молодшого віку зізналися, що вони не мають нікого, кому б вони довіряли та до кого звернулися б, або хто б їм допоміг у разі виникнення проблеми. Водночас частина дітей зазначила, що вирішувала б проблеми самостійно. У регіональному дослідженні опікуни повідомили, що вони найбільше довіряють державним органам, таким як поліція (32%) та державні соціальні служби (25%) приймаючої країни а також волонтерським/громадським організаціям (24%).

Потреби у ЗД та доступ до послуг

На консультаціях у Польщі та Румунії діти наголосили, що найбільше потребують більшого доступу до позашкільних занять, зокрема спортивних, та більше вільного часу. В обох країнах підлітки часто відзначали свою самостійність і те, що вони звернуться до відповідних надавачів послуг, таких як медичні працівники або вчителі, у разі виникнення таких потреб. У Польщі діти виокремили також потребу в ширшому доступі до курсів польської мови. Водночас діти в Румунії мали більшу потребу в очній освіті. Аналогічно в опитуванні опікуни повідомили, що найбільш нагальною потребою дітей був доступ до

позашкільних занять (17%), медичних послуг (14%), а також освіти та послуг з догляду за дітьми (9%), незважаючи на те, що доступ дітей до цих послуг покращився протягом періоду між раундами дослідження.

Хоча психосоціальні проблеми негативно вплинули на добробут дітей та їхніх опікунів, опитування і консультації показали, що лише незначна кількість дітей та опікунів намагалася отримати доступ до послуг з ПЗПСП. Зокрема дівчата-підлітки повідомили про своє бажання поговорити з психологом, але вони не знали, як до нього звернутися, або їхні батьки це не схвалювали.

За словами опікунів та надавачів послуг під час опитування і якісних інтерв'ю, **мовні, фінансові та інформаційні перешкоди, а також тривалий час очікування і наявність відповідних працівників були основними перешкодами у доступі до послуг.** Підлітки у Польщі розповіли, що саме їхній шкільний розклад був несумісний з відвідуванням позашкільних занять, а надавачі послуг у Румунії підкреслили, що підліткам було складніше отримати доступ до позашкільних занять, оскільки на них орієнтовано менше програм.

Інтеграція та наміри переміщення

У регіональному опитуванні 87% опікунів повідомили, що у короткостроковій перспективі вони планують залишатися у місці їхнього нинішнього проживання переважно з міркувань безпеки (31%), а також через кращий доступ до освіти (27%), можливостей працевлаштування (24%) та житла (23%). Якісні інтерв'ю з опікунами у Польщі та Румунії показали, що більшість сімей планують повернутися в Україну, щойно налагодиться безпекова ситуація. **Під час якісних інтерв'ю біженці та представники приймаючих громад зазначили, що знання місцевої мови було як найважливішим сприятливим фактором, так і перешкодою на шляху до інтеграції.** Попри це лише 32% респондентів серед опікунів з 24 країн повідомили, що вони відвідують місцеві мовні курси. **До інших сприятливих факторів було віднесено зарахування до місцевих шкіл та спільні заходи з місцевими дітьми.** Члени приймаючих громад назвали нечіткі наміри біженців повернутися додому або залишитися перешкодою до інтеграції у середньостроковій та довгостроковій перспективі.

Фінансова ситуація

Дослідження показало, що серед респондентів частка дорослих осіб, які працюють, суттєво відрізняється у різних країнах. **У Чеській Республіці (58%), Польщі (54%) та Словаччині (51%) більшість біженців працювала у приймаючій країні або віддалено в Україні, на противагу ситуації у Німеччині (16%), де домогосподарства переважно залежали від державної допомоги.**

Під час якісних інтерв'ю опікуни у Польщі та Румунії зазначили, що **відсутність відповідних можливостей по догляду за дітьми і мовний бар'єр були значними перешкодами, які завадили їм у пошуку роботи.** Дослідження також показує, що більшу частину (44%) щомісячних витрат біженців становили продукти харчування та напої. **Лише у Польщі понад чверть витрат домогосподарств складала оренда житла.** Про тягар витрат на оплату житла згадували також надавачі послуг під час якісних інтерв'ю з ними у Польщі.

Ключова цінність консультацій з дітьми

Окрім цінності результатів дослідження потреб у ЗД та фінансового становища українських біженців у приймаючих країнах ключова цінність прямих консультацій як методу оцінки потреб дітей та підлітків була підтверджена прагненням юних учасників розповісти про свої проблеми та працювати над їх вирішенням разом з однолітками та дорослими.

Рекомендації

З огляду на труднощі, з якими стикаються діти та їхні сім'ї з України, з метою покращення їхжиття уряди, Європейський Союз (ЄС), організації громадянського суспільства і гуманітарні організації можуть вжити ряд заlодів. Важливо, що усі, хто надає допомогу, послуги або приймає рішення, пов'язані з дітьми з України, мають забезпечити їм можливість висловитися щодо питань, які їх хвилюють, та враховувати їхню думку під час ухвалення рішень.

Для урядів країн**,** що приймають українців**:**

Загалом:

- забезпечити участь дітей та проведення консультацій з ними у формуванні, розробці та впровадженні національної політики щодо біженців з України;
- залучити громадянське суспільство та місцеві органи влади до розробки та моніторингу національних заходів реагування на переміщення населення з України;
- забезпечити рівний доступ біженців до систем соціального захисту та ЗД, а також їхню поінформованість щодо своїх прав і повноважень нарівні з місцевим населенням;
- забезпечити біженцям доступ до інформації щодо наявних форм правового захисту (притулок або тимчасовий захист*) та до правової допомоги;
- забезпечити обізнаність надавачів послуг, зокрема медичних, з відповідними процедурами, політиками та законами на підтримку біженців, їхніх прав та можливостей;
- забезпечити інклюзивність послуг для людей з інвалідністю та дітей із значною потребою у підтримці;
- забезпечити середовище, у якому біженці відчувають себе комфортно, а соціальна інклюзія і згуртованість популяризуються за допомогою кампаній, підвищення обізнаності, інформування, цільових заходів та ініціатив у співпраці з організаціями громадянського суспільства і гуманітарними організаціями.

Зокрема:

- фінансувати та поліпшити доступ до більш широкого спектру позашкільних занять і спеціалізованої медичної допомоги, у тому числі послуг з охорони психічного здоров'я та психосоціальної підтримки

* Відповідно до Директиви ЄС про тимчасовий захист (ДТЗ).

(ПЗПСП), а також стоматологічної допомоги, для домогосподарств з низьким рівнем доходу, щоб жодна дитина не залишилася поза увагою;
- підвищувати обізнаність біженців про наявні послуги з охорони фізичного здоров'я та ПЗПСП, а також про те, коли і як ними можна скористатися;
- фінансувати та поліпшувати доступ до послуг з догляду за дітьми, особливо для одиноких опікунів, з метою мінімізації перешкод на шляху до їхнього працевлаштування та зниження рівня стресу;
- організовувати для дітей-біженців спортивні, музичні та інші рекреаційні заходи спільно з місцевими дітьми. Адаптувати ці заходи таким чином, щоб вони відповідали віку та статі цільової аудиторії, були інклюзивними та враховували потреби і пріоритети дітей;
- поліпшити доступ та підвищувати обізнаність про курси місцевої мови для дітей-біженців та їхніх опікунів, а також інші підготовчі курси для учнів, які вступають до закладів місцевої системи освіти;
- сприяти інтеграції українських дітей у місцеві школи шляхом збільшення місткості шкіл, підготовки вчителів, найму додаткового допоміжного персоналу та надання мовної підтримки дітям;
- зокрема у Польщі зменшити фінансові перешкоди у доступі до житла для біженців з дітьми;
- покращити доступ до ринку праці та доходів від роботи для людей з інвалідністю.

Для ЄС:

- шляхом продовження терміну дії ДТЗ до березня 2025 року або надання міжнародного захисту, у разі необхідності, взяти на себе зобов'язання надавати захист усім без жодної дискримінації біженцям, які виїхали внаслідок повномасштабної війни в Україні, доки в країні тривають бойові дії та доки не буде безпечно туди повернутися. Задля уникнення часового розриву в отриманні дозволу на проживання, доступу до освіти, медичних та інших послуг органи влади мають невідкладно розглянути питання про те, як гарантувати доступ до міжнародного захисту у разі, якщо бойові дії триватимуть після завершення терміну дії ДТЗ.
- Забезпечити включення питання дітей з України до національних планів дій Європейської гарантії для дітей, зокрема у сферах освіти, житла та підтримки психічного здоров'я. Держави-члени ЄС мають внести відповідні зміни до планів, якщо вони вже були подані.
- Продовжувати надавати фінансову підтримку державам-членам ЄС для збільшення місткості шкіл, покращення доступу до послуг з охорони здоров'я та догляду за дітьми. Крім того, виділення коштів ЄС на заходи реагування на ситуацію в Україні має й надалі залежати від виконання критерію надання 30% фінансування організаціям громадянського суспільства та місцевим органам влади на інтеграційні фонди і Фонд з питань притулку, міграції та інтеграції (AMIF).
- Систематично збирати дані про прийом та підтримку біженців у конкретних країнах, а також про використання відповідних коштів.

Для організацій громадянського суспільства та інших гуманітарних організацій:

- систематизувати участь дітей шляхом створення онлайн та офлайн просторів на всіх рівнях для змістовної, безпечної та сталої участі дітей у розробці та впровадженні програм;
- посилити спроможність сімей та громад реагувати на питання психічного здоров'я та психосоціальних потреб дітей, а також покращити доступ і збільшити кількість цільових неспеціалізованих послуг з ПЗПСП;

- з метою усунення окремих дефіцитів у доходах забезпечити адаптування програм грошової та ваучерної допомоги (ГВД), таких як «Гроші на оренду житла», «Гроші на захист», «Гроші на освіту» тощо;
- забезпечити доступність рекреаційних заходів, розроблених з урахуванням віку та статі цільової аудиторії, для підтримки психосоціального добробуту та суспільної інтеграції українських біженців.

КІНЦЕВІ ВИНОСКИ

[1] УВКБ ООН/Уряд, Портал оперативних даних: Ситуація з біженцями з України (англійською). Переглянуто у середині серпня 2023 р.

[2] Проєкт було профінансовано Міністерством закордонних справ Канади, Швейцарською агенцією розвитку та співробітництва і SCI.

[3] Дослідження було схвалено незалежним етичним комітетом. Для надання своєчасної допомоги у разі виявлення серйозних проблем або незадоволених нагальних потреб була створена система направлення до відповідних спеціалістів.

[4] Конвенція про права дитини | УВК ПЛ (англійською)

[5] Домашня сторінка – Основний гуманітарний стандарт (corehumanitarianstandard.org) (англійською)

[6] УВКБ ООН, Результати регіонального дослідження намірів (3 раунд) (unhcr.org) (англійською). Переглянуто у кінці червня 2023 р.

[7] УВКБ ООН, Результати регіонального дослідження намірів (3 раунд) (unhcr.org) (англійською). Переглянуто у кінці червня 2023 р.

[8] IAB, Біженці з України в Німеччині: втеча, прибуття та повсякденне життя. Переглянуто у середині серпня 2023 р.

[9] УВКБ ООН, Результати регіонального дослідження намірів (3 раунд) (unhcr.org) (англійською). Переглянуто у кінці червня 2023 р.

[10] УВКБ ООН, Результати регіонального дослідження намірів (3 раунд) (unhcr.org) (англійською). Переглянуто у кінці червня 2023 р.

[11] SCI, «Це моє життя, і я не хочу втрачати з нього жодного року»: досвід і добробут дітей, які тікають з України. Листопад 2022 р.

[12] АФП, Втеча з України: досвід переміщених осіб у ЄС (англійською). Лютий 2023 р.

[13] SCI, «Це моє життя, і я не хочу втрачати з нього жодного року»: досвід і добробут дітей, які тікають з України. Листопад 2022 р.

[14] УВКБ ООН та REACH, Мультисекторальне дослідження (МСД) у Бухаресті (англійською). Січень 2023 р.

[15] SCI, «Це моє життя, і я не хочу втрачати з нього жодного року»: досвід і добробут дітей, які тікають з України. Листопад 2022 р.

[16] АФП, Втеча з України: досвід переміщених осіб у ЄС (англійською). Лютий 2023 р.

[17] АФП, Втеча з України: досвід переміщених осіб у ЄС (англійською). Лютий 2023 р.

[18] УВКБ ООН та REACH, Оцінка мультисекторальних потреб (MSNA) у Польщі (англійською). Березень 2023 р.

[19] Dopomoha, Нова програма 50/20 (англійською). Переглянуто на початку липня 2023 р.

[20] Картографування освітніх заходів для українських біженців | ЮНЕСКО (англійською)

[21] SCI, «Це моє життя, і я не хочу втрачати з нього жодного року»: досвід і добробут дітей, які тікають з України. Листопад 2022 р. та УВКБ ООН, Ситуація з біженцями з України: регіональне профілювання та моніторинг захисту (англійською). Переглянуто на початку липня 2023 р.

[22] Освітні заходи у Румунії у зв'язку з напливом біженців з України | ЮНЕСКО (англійською)

[23] SCI, «Це моє життя, і я не хочу втрачати з нього жодного року»: досвід і добробут дітей, які тікають з України. Листопад 2022 р.

[24] Освітні заходи у Румунії у зв'язку з напливом біженців з України | ЮНЕСКО (англійською)

[25] УВКБ ООН та REACH, Мультисекторальне дослідження (МСД) у Бухаресті (англійською). Січень 2023 р. та УВКБ ООН та REACH, Мультисекторальне дослідження (МСД) у Констанці (англійською). Грудень 2022 р.

[26] SCI, «Це моє життя, і я не хочу втрачати з нього жодного року»: досвід і добробут дітей, які тікають з України. Листопад 2022 р.
[27] Канцелярія прем'єр-міністра, державний радник Марія Меделіна Турза. Заходи реагування Румунії на кризу біженців з України (англійською). 13 січня 2023 р.
[28] УВКБ ООН та REACH, Оцінка мультисекторальних потреб (MSNA) у Польщі (англійською). Березень 2023 р.
[29] FONPC, Доступ до медичних послуг для українських біженців у Румунії, 2023 р.
[30] FONPC, Доступ до медичних послуг для українських біженців у Румунії, 2023 р.
[31] АФП, Втеча з України: досвід переміщених осіб у ЄС (англійською). Лютий 2023 р.
[32] АФП, Втеча з України: досвід переміщених осіб у ЄС (англійською). Лютий 2023 р.
[33] УВКБ ООН та REACH, Оцінка мультисекторальних потреб (MSNA) у Польщі (англійською). Березень 2023 р.
[34] SCI, «Це моє життя, і я не хочу втрачати з нього жодного року»: досвід і добробут дітей, які тікають з України. Листопад 2022 р.
[35] АФП, Втеча з України: досвід переміщених осіб у ЄС (англійською). Лютий 2023 р. та SCI, «Це моє життя, і я не хочу втрачати з нього жодного року»: досвід і добробут дітей, які тікають з України. Листопад 2022 р.
[36] АФП, Втеча з України: досвід переміщених осіб у ЄС (англійською). Лютий 2023 р.
[37] УВКБ ООН, Результати регіонального дослідження намірів (3 раунд) (unhcr.org) (англійською). Переглянуто у кінці червня 2023 р.
[38] NRC, Приховані труднощі: 1 рік життя біженців з України в умовах вимушеного переміщення (англійською). Лютий 2023 р.
[39] SCI, «Це моє життя, і я не хочу втрачати з нього жодного року»: досвід і добробут дітей, які тікають з України. Листопад 2022 р.
[40] BiB, Прес-релізи: майже половина біженців з України має намір залишитися в Німеччині на тривалий термін (bund.de) (німецькою). Переглянуто 14 липня 2023 р.
[41] АФП, Втеча з України: досвід переміщених осіб у ЄС (англійською). Лютий 2023 р.